

Tisdagen den 29 april

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande nr 12.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det här ärendet väcktes med anledning av att den s. k. Krakowtapeten överlämnades av statsministern vid ett officiellt besök i Polen 1974. Riksarkivet och livrustkammaren anhöll den 20 mars att få överlämna gåvan, och nio dagar senare biföll Kungl. Maj:t denna anhållan. Man får säga att det var ett ovanligt tursamt sammanträffande att herr Palme skulle till Polen i samma veva som livrustkammaren kom på idén att skänka Krakowrullen.

Det som närmast intresserar konstitutionsutskottet är i detta och liknande fall av genrositet vem som har rätt att besluta i skilda sådana här ärenden. Det finns ju gåvor av så vitt skilda slag, gåvor som överbringas i samband med bistånd till u-länder och gåvor i form av, som i det här fallet, kulturföremål. Ibland har regeringen efter hörande av förvaltande myndigheter avgjort frågan, ibland har riksdagen beslutat. Här är uppenbarligen en växlande praxis.

1809 års regeringsform talade bara om fast egendom, som inte fick avhändas kronan utan riksdagens samtycke. Lös egendom reglerades enligt praxis, där anslagsbeslutet skulle vara vägledande. Genom budgetreglering av olika anslagsbeslut har riksdagen givit regeringen direktiv, men i fråga om den lösa egendom som tillkommit under gången tid på annat sätt än genom anslagsbeslut – krigsbyten och annat sådant – var rättsläget flytande.

Har det då blivit klarare med den nya regeringsformen? 1974 års regeringsform lägger i 9 kap. 2 § beslutanderätten över statens medel i riksdagens hand, om dessa medel inte är genom lag föremål för särskild förvaltning. Enligt 9 § fastställer riksdagen i den omfattning som behövs grunder för förvaltningen av statens egendom. I samma paragraf anges

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Regeringens
befogenhet att
överlämna vissa
museala tillgångar
som statsgåvor*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Regeringens
befogenhet att
överlämna vissa
museala tillgångar
som statsgåvor*

också att riksdagen därvid kan förbehålla sig tillståndsgivningen.

När vi som står bakom det särskilda yttrandet E har tyckt att rättsläget är dunkelt och därför efterlyser klarare regler vid överlämnande av statlig gåva, menar vi naturligtvis inte att man måste ändra på grundlagen. Men just i grundlagen – regeringsformens 9 kap. 9 § – ligger, tycker vi, en anvisning om möjligheten att skapa ett klarare regelsystem: "Riksdagen fastställer i den omfattning som behövs grunder för förvaltningen av statens egendom och förfogandet över den." Regeringsformens kapitel 9 borde animera oss att skapa klarare regler. Just med tanke på att gåvor är av så vitt skilda slag skulle vi då bättre veta vem som har rätt att handlägga de olika fallen.

Man kan naturligtvis ha olika mening om huruvida rättsläget är klart eller ej, men att det har varit uppe till diskussion tycker jag vittnar om att här kan ytterligare insatser göras för att skapa klarhet.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Fru talman! Till utskottets skrivning angående regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor har herrar Werner i Malmö, Björck i Nässjö och Lindahl i Hamburgsund avgivit ett särskilt yttrande. I detta särskilda yttrande framhålls vikten av att ökad klarhet skapas om det faktiska rättsläget och att regeringens förfoganderätt i detta avseende lämpligen bör utredas. Efter herr Werners inlägg här är det möjligen på sin plats att göra några klarlägganden.

I 1809 års regeringsform fanns föreskrifter om att kronans fasta egendom skulle förvaltas efter grunder som riksdagen föreskriver. Regeringens befogenhet att föfoga över lös statlig egendom hade ingen motsvarande reglering i 1809 års regeringsform. En praxis hade dock utbildats på detta område. Genom främst budgetreglering och olika anslagsbeslut har riksdagen gett regeringen direktiv om hur statens lösa egendom skall användas och förvaltas.

Den nya regeringsformen innebär ingen principiell ändring i det hittillsvarande systemet. Jag vill emellertid framhålla att enligt 9 kap. 9 § fastställer riksdagen "i den omfattning som behövs" grunder för förvaltning av statens egendom och förfogandet över den. Det gäller såväl lös som fast egendom.

Regeringen har vid några tillfällen utan riksdagens hörande överlåtit vissa museiföremål. Det finns ganska utförligt beskrivet med början på s. 19 i utskottets betänkande. Som det framgår där har överlåtelserna av föremålen skett efter framställning från de myndigheter som berörts och som haft att förvalta dessa. Jag vill framhålla att det i varje enskilt fall är en mycket noggrann prövning som görs.

Några direkta oklarheter på detta område föreligger egentligen inte, och utskottet har därför understrukit att det inte finns någon anledning att från riksdagens sida nu överväga någon annan, mera detaljerad reglering av dessa frågor än den som kommit till uttryck i den nya grundlagen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det är klart att man kan tycka att det är väl beställt som det är, men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Eftersom det finns en klar fingervisning i grundlagens 9 kap. 9 § att vi kan fastställa regler "i den omfattning som behövs", tycker jag att man skall ta det tillfället för att skapa större klarhet.

Jag vill än en gång betona, herr Johansson i Malmö, att det gäller gåvor av vitt skilda slag i ståndssammanhang, inte bara kulturföremål utan också annat som det kan vara lämpligt att ha ett regelsystem för.

Jag tycker att det är väl befogat med detta särskilda yttrande.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Remisser till lagrådet.

Fru JACOBSSON (m):

Fru talman! Vi har inte reserverat oss i den här frågan. Det föreligger endast ett borgerligt särskilt yttrande. Frågan om lagrådsgranskningen sedan obligatoriet avskaffades 1971 har behandlats här i kammaren vid flera tillfällen. Som jag har upplevt debatten under den korta tid jag haft förmånen att delta i den, har den bedrivits som ett växelspel mellan regeringspartiet och de borgerliga med i stort sett samma turer varje gång. Vi har från vårt håll anmärkt på att antalet lagrådsremisser kraftigt har sjunkit. Under 1970 remitterades ett sextiotal propositioner, 1971 ett trettiotal, 1972 var det 15, 1973 var det 13 och det nu aktuella granskningsåret, 1974, endast 10.

Från regeringspartiet har man genmält att arbetsbelastningen på lagrådet hindrat remiss i större utsträckning och att lagrådets funktion skulle diskuteras. Men ännu har ingen mer ingående diskussion kommit till stånd. Och ingen större förändring har skett i praxis.

Fortfarande förefaller det som om valet av propositioner som sänds i väg är beroende på tillfälligheter, tillfälligheter i form av departementens egen tidsnöd, propositionens omfattning, inställningen till nyttan av lagrådsgranskning, som synes kunna skifta de olika departementen emellan.

I betänkandet redovisas i bilaga 7, s. 151 ff. även de propositioner som enligt den gamla ordningen skulle ha sänts på remiss men som inte under den nya ordningen har sänts i väg.

De 32 propositioner som där räknats upp uppvisar givetvis en mycket skiftande grad av juridisk-teknisk svårighet. Bland de propositioner som framför andra borde ha granskats vill jag peka på tre i hög grad processtekniska lagar, lagar om inrättande av och/eller stora förändringar av domstolar, nämligen lag om rättegångar i arbetstvister, lag om fastighetsdomstol och lag om bostadsdomstol. Genom dessa tre lagar har under ett enda år skett en förhållandevis stark utveckling av special-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Remisser till
lagrådet*

processen. Frågor som rör denna är av så rent juridisk-teknisk art att det verkligen är förvånande att inte vår högsta juridiska expertis, lagrådet, tillåtits granska förslagen.

Vad man inte redovisat i bilaga 7 är vilka lagförslag som inte skulle ha hänvisats enligt de obligatoriska reglerna men som kunde ha hänvisats enligt de nu gällande fakultativa reglerna. Av intresse hade givetvis endast varit större och viktigare lagförslag. Man har emellertid bedömt det som orealistiskt att åstadkomma en dylik redovisning. Och jag måste därför nöja mig med att upprepa det allmänna påpekandet. Då man införde fakultativ lagrådsgranskning var det meningen att vidga denna till väsentliga lagar inom området utanför det tidigare obligatoriska. Så har inte skett i nämnvärd omfattning. Endast två av de remitterade tio skulle kanske ha fallit utanför de tidigare obligatoriska reglerna, nämligen förslag till aktiefonds lag och förslag till lag om kreditpolitiska medel.

Fru talman! Man måste här ställa sig två frågor. För det första: Varför behövs lagrådsgranskning? För det andra: Vad skall man göra för att möjliggöra en mer omfattande lagrådsgranskning?

Den första frågan kan kommenteras på följande sätt: Lagstiftningstakten är i dag högt uppdriven. Den höga ambitionsnivån inom departementen kan därför ta sig uttryck i otålighet över den tidsfördröjning en remiss till lagrådet innebär. Men innan man låter dylika tidssynpunkter bestämma borde man besinna den andra sidan av den höga lagstiftningstakten, nämligen att departementen kanske inte alltid hinner genomarbeta lagförslagen lika grundligt som tidigare. Kanske just den höga takten gör en lagrådsgranskning mer behövlig än under ett tidigare mindre hetsigt lagstiftningstempo.

Om man nu haft tidsnöd under utarbetandet av ett lagförslag och man inte heller anser sig ha tid att sända förslaget till lagrådet för granskning, på vilket stadium och av vem skall korrigeringar göras? Ja, en börda faller givetvis på det utskott som blir tilldelat propositionen. Och det kan då bli som fallet blev med propositionen om ändring i föräldrabalken m. m., gällande grunderna för omyndighetsförklaring. Lagutskottet fick ägna mycken tid åt detta förslag, inte minst för att rätta en ofullständigt genomarbetad svenska med syftningsfel etc.

Lagrådets objektivitet, dess noggrannhet, dess förmåga att vända och vrida och granska problemen från olika håll – allt borgar för att de produkter som passerat granskningsproceduren får en hög juridisk kvalitet. Vi måste hålla fast vid den stora fördel som ligger i möjligheten till lagrådsgranskning.

Så kommer den andra frågan: Vad skall man göra för att få en meningsfull lagrådsgranskning? Jo, i första hand – har vi gjort gällande i vårt yttrande – dra upp riktlinjer för vilka förslag som skall remitteras. Men dessutom borde man kanske diskutera arbetsformerna och sammansättningen av lagrådet.

Det är en sak som jag tycker är viktig att framhålla redan nu, även om det kanske är att föregripa en framtida utredning om lagrådets sam-

mansättning och arbetsformer. Om lagrådet tar lång tid för att granska vissa lagförslag, betyder det inte nödvändigtvis att lagrådet arbetar långsammare än tidigare. Min uppfattning är att lagrådet arbetar effektivt och noggrant men att granskningen blivit alltmer tidskrävande därför att förslagen stundom är sämre genomarbetade än tidigare.

Man skulle kunna diskutera att minska antalet justitieråd till två och på så sätt lagrådet till tre ledamöter, alltså två justitieråd och ett regeringsråd. På det sättet kunde man få tre eller fyra lagrådsavdelningar i arbete utan större personalökning.

Vidare skall noteras: Alla lagförslag som remitterats till lagrådet har av detta korrigerats. Och dessutom: Den möjlighet som nu finns för utskottsminoritet att påfordra remiss har inte använts i något fall.

Till slut vill jag göra ett principiellt påpekande beträffande konstitutionsutskottets lagrådsgranskning. Vår uppgift är inte endast att för kamraren redovisa statistik över antalet remisser. Vår uppgift är att granska. Majoriteten i utskottet har haft en annan mening och nöjt sig med redovisningen av remisser till lagrådet. Formuleringen av vårt särskilda yttrande har gjorts bl. a. för att poängtera vår uppfattning även beträffande KU:s plikt att uttala ett omdöme.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Den fråga som vi nu diskuterar, lagrådsgranskningen, är ju också en perenn i våra konstitutionella debatter. Utgångspunkten är den att vi fram till 1971 hade en ordning som innebar, att lagförslag som föll inom vissa omfattande områden – främst inom vad som med den gamla grundlagens terminologi kallades allmän civil- och kriminallag – obligatoriskt skulle remitteras till lagrådet för granskning innan regeringen lade fram en proposition i riksdagen. Detta gällde oavsett hur obetydlig eller enkel den föreslagna lagändringen var.

Genom samhällslivets allmänna utveckling hade det så småningom blivit så att en mängd lagar tillkommit, som var minst lika omfattande och betydelsefulla i lagsystemet och viktiga och ingripande för den enskilde individen som de som obligatoriet omfattade. Gränsdragningen mellan de grupperna av lagar var dessutom oklar.

År 1971 togs bestämmelserna om den obligatoriska lagrådsgranskningen bort. Lagrådsgranskningen gjordes fakultativ. Det var enligt min mening en vettig reform. Syftet med den reformen var att man skulle slippa omgången över lagrådet i mindre frågor. Det var det ena ledet. Det andra ledet var att man skulle utnyttja lagrådets granskning i viktiga lagfrågor, oavsett om dessa frågor tillhörde den ena eller den andra kategorin av lagar.

Den uttalade avsikten var dock ingalunda att man skulle avskaffa lagrådsgranskningen. Men det är det som är på väg, såvitt jag kan förstå, och det är därför som vi från utskottsminoritetens sida år efter år tagit upp den här frågan. Det är också därför som vi väckt motioner om en ny lagstiftning på området. De sammanställningar som finns i utskottets

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Remisser till
lagrådet*

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Remisser till
lagrådet*

promemoria s. 152–154, och som fru Jacobsson också refererade till, bär syn för sägen. 1970 lagrådsremitterades 60 propositioner. 1971, när den fakultativa ordningen infördes, var det 30. 1972 var det 15, 1973 var det 13 och 1974 var det 10. Kurvan stupar således brant i havet.

Nu beror ingalunda denna nedgång, som man möjligen skulle kunna tro, på en minskad lagstiftningsaktivitet. Tvärtom. Regeringen visar stor flit i lagstiftningsarbetet. Den lista som är sammanställd i KU-promemorian visar att en lång rad propositioner skulle ha gått till lagrådet, om man tillämpat det gamla obligatoricområdet. Läger man till detta alla de andra lagar som faller utanför detta område men som från saklig synpunkt borde ha gått till lagrådet, så blir listan än längre. Lagrådsgranskningen är således, såvitt jag kan se, på väg att försvinna.

Inte heller finns det någon spårbar princip bakom regeringens användning av lagrådet. Det tycks vara tid och lägenhet som råder, och i flertalet fall har man således inte ansett sig ha vare sig tid eller lägenhet.

Nu kan man naturligtvis, som fru Jacobsson gjorde, ställa frågan: Har då denna lagrådsgranskning någon betydelse? Ja, vi inom minoriteten anser det. Den har betydelse för den rättsliga granskningen innan regeringen går till riksdagen med en proposition. Den har också betydelse för riksdagens och de enskilda riksdagsledamöternas bedömning av lagförslagen. Att granskningen har betydelse anges f. ö. på ett lakoniskt sätt i utskottets granskningspromemoria på s. 153 i anslutning till redovisningen av de 10 propositioner som trots allt gått till lagrådsgranskningen 1974. Där står:

”I samtliga fall har lagrådets yttrande föranlett ändringar i de ursprungliga förslagen.”

Regeringens hantering av den fakultativa friheten har, som jag tidigare nämnt, också motiverat motioner om lagändringar. Dessa motioner vilar i KU, och det blir för den skull anledning att återkomma till den positiva sidan av frågan – dvs. förslagen om hur institutet bör vara reglerat – när de kommer upp till sakbehandling.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Frågan om lagrådets ställning och lagrådsgranskningens betydelse kommer närmare att behandlas av konstitutionsutskottet under sommaren och återkommer hit till kammaren i höst. Jag vill inte föregripa arbetet genom att nu ge mig in i några resonemang på den här punkten. För mig räcker det att för dagen konstatera att regeringen inte har brutit mot gällande grundlag.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag vill till detta föredömligt korta inlägg bara lägga att det är riktigt att vi senare kommer tillbaka till den positiva regleringen av lagrådsgranskningen. Men vad vi tagit upp i granskningsbetänkandet är ju den administrativa praxis – för att använda ett av herr Johanssons i Trollhättan favoritord – som har tillämpats i den här frågan. Vi har

genom vårt särskilda yttrande velat fästa riksdagens uppmärksamhet på vilken utveckling som härvidlag är på gång.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Behandlingen till hösten måste ju ske mot bakgrunden av den praxis som har utbildat sig på det här området.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Remisser till lagrådet anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera En parlamentarisk besparingsutredning.

Herr KINDBOM (c):

Fru talman! Under punkten 11 behandlas riksdagens skrivelse 1974:279 angående tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning i anledning av finansutskottets betänkande samma år nr 25.

Riksdagen beslutade den 31 maj 1974 anhålla om att en parlamentarisk utredning skulle tillsättas, i den delen har finansministern efter sju månaders tidsutdräkt tillmötesgått riksdagen.

När det sedan gäller samstämmigheten mellan riksdagens uttalande och de direktiv som utredningen fått, finner vi dock inte att vad majoriteten anför i sitt betänkande har tillbörligen beaktats.

Enligt riksdagens beslut bör arbetet omfatta "en kartläggning av möjligheterna till omedelbara besparingar, en analys av resursanvändningen på längre sikt samt åtgärder för att få till stånd en snabbare rationalisering och en förbättrad planering i den offentliga verksamheten. Ett viktigt led i arbetet bör också vara att försöka skapa effektivare instrument för statsmakternas planering och styrning av den offentliga verksamheten och för att mäta effektiviteten inom den offentliga sektorn. En självklar utgångspunkt för utredningsarbetet måste vara, att den uppnådda välfärdsnivån bibehålls och att de förslag som arbetet mynnar ut i på sikt höjer välfärdsnivån. Arbetet bör omfatta hela det statliga utgiftsområdet och utgå från en helhetssyn på de offentliga utgifterna."

I direktiven till utredningen har emellertid sagts att det inte bör ankomma på utredningen att behandla frågor som rör statsförvaltningens organisation, uppgifter och funktionssätt samt metoder för styrning och planering av den statliga verksamheten. Utredningens huvuduppgift måste därför bli att pröva om några statliga verksamheter kan läggas ned eller kraftigt reduceras och om några statliga transfereringsutgifter kan upphöra eller betydligt minskas. I vad gäller den första delen av utredningens huvuduppgift vill jag fråga: Hur skall man kunna pröva detta när man inte får syssla med statsförvaltningens organisation, uppgifter och funktionssätt?

I fråga om majoritetens uttalande att årets riksdag avvisat förslag om tilläggsdirektiv vill jag erinra om att det granskningsbetänkande som nu föreligger avser 1974. Vår uppfattning är att direktiven förhindrar

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*En parlamentarisk
besparingsutred-
ning*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*En parlamentarisk
besparingsutred-
ning*

utredningen att fullgöra de uppgifter som riksdagen beslutade den 31 maj 1974, vilket också bör ges riksdagen till känna.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationen G.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Det borde vara en självklarhet att av riksdagen fattade beslut följs av regeringen i den mån så kan ske. Detta gäller naturligtvis även beslut som går regeringen emot.

Under förra året fattades en hel del beslut med lottens hjälp. Men att ett beslut fattas genom lottning innebär självfallet inte att beslutet har lägre dignitet. Det har precis samma rättskraft som ett vanligt majoritetsbeslut. Att vi nu upplever en lotteririksdag beror ju på att regeringen själv valt att sitta kvar i stället för att utlysa det nyval som skulle ha lett till klarare parlamentariska förhållanden.

Det finns emellertid, fru talman, en tendens på regeringshåll att betrakta beslut som fattats med lottens hjälp som mindre värda, mindre nödvändiga att följa. Vad som ligger bakom detta kan man diskutera, men det verkar som om man från regeringshåll uppenbarligen betraktar den här jämna situationen som en parentes som snart skall övergå i en socialdemokratisk och kommunistisk majoritet igen. Efter nästa val skulle alltså tingens ordning återställas.

Jag har velat säga detta därför att det i det följande kommer upp ett flertal ärenden där besluten fattats med lottens hjälp och där vi från oppositionens sida har gjort påpekanden om att riksdagens beslut inte har följts på ett tillbörligt sätt.

Det som nu behandlas är frågan om en parlamentarisk besparingsutredning. Beslutet genomdrevs med lottens hjälp mot finansminister Strängs uttryckliga önskan. Han har riposterat genom att utforma direktiven så, att de på vissa punkter inte uppfyller det riksdagsbeslut som har fattats. I reservationen G finns det ett utdrag ur finansutskottets betänkande från förra året som anger vissa av riktlinjerna för utredningens arbete. De här riktlinjerna har just citerats, och jag skall inte ta upp kammarens tid med det igen. Där slås emellertid klart fast att utredningen skall göra en bred översyn av den offentliga verksamheten. Men när nu finansministern går att skriva direktiv låter han i dessa ingå ett uttryckligt förbud för utredningen att behandla frågor om förvaltningens organisation, uppgifter och funktionssätt. Det är mot den bakgrunden uppenbart att utredningens arbetsuppgifter måste bli långt mera begränsade än vad riksdagsbeslutet avsåg.

Nu kommer naturligtvis herr Johansson i Trollhättan att säga att man kan tolka riksdagsskrivelser på olika sätt. Jag vill då genast säga att jag tycker att man måste ha mycket stor förmåga att göra en välvillig tolkning om man skall kunna få in det som riksdagsskrivelsen avsåg i det som finansminister Gunnar Sträng har skrivit i sina direktiv.

Påpekas i sammanhanget skall också att det tog drygt sju månader innan utredningen tillsattes. Därefter har det tagit mycket lång tid innan

utredningen kom i gång, om den ens har börjat arbeta i praktiken ännu.

Allt detta tyder på att man uppenbarligen inte har haft något intresse av att på ett tillbörligt sätt uppfylla riksdagens beslut. Några skäl för den långa tidsutdräkten när det gällde att tillsätta utredningen har icke offentligt redovisats. Om det finns några sådana skulle det naturligtvis vara bra om herr Johansson i Trollhättan kunde redovisa dem nu.

Fru talman! Oavsett om man skall se det inträffade som en ovilja mot att uppfylla demokratiskt fattade beslut eller mera som ett uttryck för finansministerns ovilja mot att verkställa ett beslut, där han mot vanligheten inte fått sin vilja igenom, så tycker jag det finns anledning för riksdagen att reagera. Att det bara är de borgerliga partierna som i det här fallet velat slå vakt om riksdagens integritet tycker jag är att beklaga.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationen G.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Frågan om en allmän besparingsutredning är tydligen en sak som inte så särskilt mycket intresserar regeringen och dess företrädare. Det tog väldigt lång tid innan utredningen tillsattes – ungefär sju månader – och om jag är riktigt underrättad hade utredningen sitt första sammanträde i går, ungefär elva månader efter riksdagsbeslutet. Och när direktiven kom överensstämde de ju inte alls med vad finansutskottet hade skrivit och vad riksdagen också beslutat.

Vi har ganska nyligen debatterat denna fråga vid behandlingen av en motion med begäran om tilläggsdirektiv för utredningen. Dessutom har vi hört en hel del om detaljerna tidigare i dag i olika inlägg. Därför kan jag begränsa mig ganska kraftigt. Jag konstaterar bara att reservationen G i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar måste anses vara mycket väl befogad, när majoriteten inte har kunnat ansluta sig till vad som är absolut riktigt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Det centrala kravet från riksdagens sida var att det skulle tillsättas en besparingsutredning. Så har skett. När det vid årets riksdag motionerades om tilläggsdirektiv till utredningen och detta tillstyrktes av finansutskottets majoritet, så avvisades detta av riksdagen.

Det fanns och finns fortfarande starka skäl för en sådan utformning av direktiven som de har. Det ena skälet är att det finns tre ämbetsverk som kontinuerligt bedriver rationaliseringsverksamhet på detta område, nämligen riksrevisionsverket, statskontoret och försvarets rationaliseringsinstitut. Det andra skälet är att metoderna för planering och styrning av den statliga verksamheten redan har behandlats av budgetutredningen.

Sedan kan man alltid spekulera över hur man skall ställa sig om riksdagen i kväll fattar ett annat beslut än den gjorde för några veckor sedan. Men det är ju svårt för konstitutionsutskottet att anmärka mot något som riksdagen har godtagit.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*En parlamentarisk
besparingsutredning*

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Herr Johansson i Trollhättan tycker uppenbarligen att vi skall vara glada för att utredningen har tillsatts, trots att den på väsentliga punkter inte kommer att kunna utföra det som riksdagen har begärt.

Sedan måste jag erkänna att jag inte kan förstå herr Johanssons resonemang. Han använde som argument att riksdagen för en tid sedan avvisade en begäran om tilläggsdirektiv, men vad har det med saken att göra? Konstitutionsutskottet granskar ju hur regeringen har uppfyllt kraven i de skrivelser som riksdagen ställt till regeringen. Enligt vårt sätt att se har regeringen icke uppfyllt dessa krav. Vad spelar det sedan för roll att riksdagen ett halvår efteråt avvisar de direktiven? Vad kunde regeringen veta om det, när direktiven utfärdades? Hur hade det varit, herr Johansson, om lotten fällt ett annat utslag och riksdagen hade beslutat om dessa tilläggsdirektiv? Att regeringen i efterhand har tur i en lottnings kan ju på intet sätt innebära att den går fri!

Jag tycker att herr Johanssons resonemang är ungefär detsamma som fördes av en föreningsordförande, som vid revision sade: Revision tycker jag inte om, för vad tjänar det till att bråka om det som redan har varit?

Herr KINDBOM (c):

Fru talman! Herr Johansson i Trollhättan sade att det centrala kravet var en utredning, och riksdagens beslut blev ju att vi skulle få en parlamentarisk utredning. Men i mitt tidigare anförande redovisade jag vad riksdagen sade och vad direktiven till denna utredning sedan kom att innehålla, och där finns motsägelser i de direktiv som utfärdats. Man anger å ena sidan huvuduppgifter för utredningen och å andra sidan uppgifter som utredningen inte får ge sig på. Detta gör det omöjligt för utredningen att behandla hela det statliga utgiftsområdet och utgå från en helhetssyn på de offentliga utgifterna, såsom riksdagen angav med anledning av finansutskottets betänkande.

Hilding Johansson i Trollhättan frågar också vad slutsatsen skulle bli om riksdagen i dag fattade ett annat beslut. Reservationen innebär att utskottet för riksdagen ger till känna att regeringen inte följt riksdagens beslut.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Vi behandlar nu konstitutionsutskottets granskning av det sätt på vilket regeringen handskas med riksdagens beslut och skrivelser. När herr Johansson i Trollhättan nu på nytt anför att det finns olika organ som han anser normalt skulle syssla med sådana rationaliseringsuppgifter som det här var fråga om vill jag bara påpeka att detta givetvis var bekant för finansutskottet när utskottet utformade sitt förslag till riksdagsbeslut, ett förslag som riksdagen också följde. Herr Johanssons uppgifter angående dessa rationaliseringsorgan kan naturligtvis inte på något sätt förändra det förhållande som vi i dag diskuterar.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! De tilläggsdirektiv som man motionsvägen föreslog överensstämmer med de synpunkter som finansutskottets majoritet utvecklade i fjol. De har alltså stor betydelse här.

Men man vill tydligen avskärma det ena riksdagsbeslutet från det andra. I det ena fallet önskar man att riksdagsbeslut skall följas till punkt och pricka; ingen mening i vad som stod i finansutskottets betänkande fick saknas i direktiven. I det andra fallet skall man inte alls ta hänsyn till vad riksdagen har beslutat. Det är självklart att man måste ställa det ena riksdagsbeslutet i relation till det andra. Riksdagen har ju själv genom sitt beslut för några veckor sedan uttalat att man inte vill ge tilläggsdirektiv till besparingsutredningen.

Jag vill gärna ge herr Löfgren rätt i att finansutskottet säkert kände till de institutioner som jag visade på. Men min personliga mening på denna punkt är att det är irrationellt att man först skall låta dessa organ utreda rationaliseringsfrågorna och sedan låta en parlamentarisk utredning behandla samma frågor.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Det bör ytterligare understrykas för konstitutionsutskottets ärade ordförande att det är en konstitutionell granskning vi nu håller på med. Utredningen diskuterades den 31 maj förra året i riksdagen, och då fattades också beslut. En bit in i januari tillsatte finansministern utredningen. De tilläggsdirektiv som nu diskuteras behandlades av riksdagen först några månader senare. Förvisso är Gunnar Sträng en mycket mäktig herre, men han är dock icke så mäktig och så allvetande att han i början av januari kan veta hur riksdagen med hjälp av lotten kommer att besluta några månader senare. Detta tycker jag därför vi kan föra åt sidan.

Om herr Johansson i Trollhättan inte går med på att det är en granskning av det som har varit som vi nu diskuterar är herr Johanssons resonemang ungefär en parallell till följande: Under 1974 gäller ett traktamente på 40 kr. Någon gång i augusti 1974 beslutar man sig för att höja detta traktamente till 50 kr. från den 1 januari 1975. Om herr Johansson då börjar ta ut det högre traktamentet redan under hösten tror jag han råkar illa ut. Han kan ju inte motivera det med att säga: Så här blir det sedan.

Detta har inte med saken att göra.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Jag vill bara säga att om lottningsutfallet blivit ett annat när vi behandlade frågan om tilläggsdirektiv, hade jag kanske inte sett frågan på riktigt samma sätt i dag, men det står fast att utredningen genom de direktiv som finansministern utfärdat redan från början har hindrats från att uppnå sådana resultat som har varit avsedda med det beslut som riksdagen fattade på finansutskottets förslag.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Vi kanske inte kan helt övertyga varandra, men jag märker ändå att herr Löfgren och jag har kommit varandra litet närmare under det här samtalet i alla fall.

Låt mig då bara konstatera att även regeringen vid skrivningen av direktiven måste ta hänsyn till det som jag har försökt utveckla här under eftermiddagen, nämligen att det genom utredningar skall finnas ett underlag för de propositioner som en regering vill lägga fram. Arbetet inom de parlamentariska kommittéerna får ses som ett led i propositionsarbetet. Då kan man heller inte alldeles bortse från de synpunkter som en regering har på utarbetandet av sina propositioner.

Till herr Björck i Nässjö vill jag endast säga att vi nog även i konstitutionella sammanhang måste ta hänsyn till vad riksdagen beslutar.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Det sistnämnda vill jag varmt instämma i. Det är just det som jag och reservanterna har försökt göra gällande men som herr Johansson i Trollhättan tydligen inte vill förstå.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet En parlamentarisk besparingsutredning anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Indexreglering av skattesystemet.

Herr JONNERGÅRD (c):

Fru talman! Den 4 december förra året beslutade riksdagen begära tilläggsdirektiv till skatteutredningen om indexreglering av skattesystemet. Riksdagen har, fru talman, skrivit till regeringen om det. Men regeringen – i det här fallet främst finansminister Gunnar Sträng – bryr sig inte om riksdagsbeslutet. I en interpellationsdebatt här i kammaren den 20 mars har herr Sträng meddelat att det inte blir några tilläggsdirektiv. Han tänker, som han själv uttryckte det, "ligga stilla i dessa sammanhang". Anledningen skulle vara att fjolårets riksdag tidigare fattat det motsatta beslutet, att det inte skulle bli några tilläggsdirektiv. Enligt herr Sträng skulle riksdagen därmed inte ha gett uttryck åt någon deciderad uppfattning.

Denna inställning från finansministerns och regeringens sida kan inte godtas från konstitutionella synpunkter. Vi har en parlamentarisk demokrati, och det betyder att regeringen skall följa riksdagens beslut. Det står i vår nya regeringsform att riksdagen är folkets främsta företrädare och att riksdagen beslutar om skatterna. Det svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta har mycket länge varit grundlagsskyddad. Det är faktiskt denna rätt som herr Sträng nu nonchalerar genom att motsätta sig riksdagsbeslutet.

I herr Strängs motargumentering ingår att de två olika riksdagsbesluten skulle innebära att riksdagen egentligen inte fattat något beslut. Men

här liksom i andra fall gäller naturligtvis det senast fattade beslutet. Om herr Sträng och regeringen vill ha det ändrat får man komma med ett direkt förslag till riksdagen därom. Men det har regeringen inte gjort. Regeringens handläggning av denna fråga är inte i god överensstämmelse med grundlagen.

Konstitutionsutskottets värderade ordförande, herr Johansson i Trollhättan, har tidigare i dag sagt att de reservationer som är fogade vid betänkandet är hugg på regeringen. Men samtidigt tröstade han sig med att det var ofarliga små nyp. Det är väl sant att vi inte är särskilt hårda eller aggressiva i vårt ordval, men den attityden är gemensam för oss och gäller även t. ex. utskottets ordförande, som på sitt stillsamma sätt är något av en mästare i att väga orden. Det vi har noterat i våra reservationer är emellertid allvarligt. Att regeringen i en parlamentarisk demokrati inte följer riksdagsbeslut är allvarligt. Så får det helt enkelt inte vara.

Herr Svensson i Eskilstuna framhöll tidigare i debatten att regeringen är och skall vara riksdagens verkställande utskott. Det betyder ju att regeringen skall verkställa vad riksdagen bestämmer. Det har alltså inte skett. Av herr Svenssons uttalande drar jag den slutsatsen att han tänker rösta med reservationen på denna punkt, som jag, fru talman, yrkar bifall till.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Här föreligger ett ärende av samma typ som det vi just har behandlat. Riksdagen har med lottens hjälp fattat beslut om en utredning av indexreglering av skattesystemet. Finansministern i sin tur har vägrat att efterkomma riksdagens begäran om en sådan utredning. De skäl som han åberopar härför är märkliga.

Riksdagen fattade tidigare förra året med lottens hjälp ett beslut att inte begära någon utredning av det aktuella slaget. Från konstitutionell synpunkt inträffade då ingenting, dvs. någon riksdagsskrivelse avläts ej till regeringen. Det beslutet kan vi alltså från regeringens synpunkt helt bortse från. Den har aldrig formellt blivit underrättad om vad riksdagen då beslutade. Senare fattade riksdagen beslut om att en sådan utredning skall tillsättas. Det skedde också med lottens hjälp.

Som jag sade i det tidigare ärendet har ett positivt beslut som fattas med lottens hjälp precis samma rättskraft som vilket annat beslut som helst som fattas enligt gällande riksdagsordning. Det går inte att gradera beslut som fattas med resp. utan lottens hjälp. En riksdagsskrivelse i ärendet med begäran om tillsättande av en utredning om indexreglering av skatteskallorna avläts också den 4 december.

Men detta bckymrar uppenbarligen på intet sätt finansminister Gunnar Sträng. Han lät omedelbart efter riksdagsbeslutet meddela att Kungl. Maj:ts regering har rätt att göra som den tycker i ett sådant fall. Det sade han i Svenska Dagbladet. I Arbetet sade han: "Det här tolkar jag

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

som att regeringen själv får bestämma." I Göteborgs-Posten sade han: "Det talar för att regeringen själv bör avgöra."

Finansministern, som uppenbarligen är van att göra som han själv vill inom regeringen, tycker tydligen att han också i detta sammanhang har rätt att göra som han själv vill. Men det är, fru talman, en ur konstitutionell synpunkt mycket självsvåldig tolkning. Regeringen skall naturligtvis uppfylla de riksdagsbeslut som har fattats oavsett om den tycker om dem eller inte.

Den reservation H, som jag härmed yrkar bifall till, har mycket kort men koncist påpekat det orimliga i finansministerns och därmed också regeringens ståndpunkt. Det finns inget konstitutionellt belägg för att finansministern skulle ha rätt att göra en sådan här tolkning. Det är väsentligt att riksdagen ger sin uppfattning till känna och att man inte godtar de hemmasnickrade argument som herr Sträng har lämnat som motivering för att underlåta att följa ett riksdagsbeslut. Det är väsentligt ur parlamentarisk synpunkt att regeringen icke genom en självkonstruerad praxis tillåts att ta sig friheter av det här slaget. En underlåtenhet från riksdagens sida att reagera kan leda till vittomfattande konsekvenser vad gäller beslutsprocessen i stort och kompetensfördelningen mellan regering och riksdag.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Frågan om indexreglering av skattesystemet är ett viktigt led i utformandet av ett nytt skattesystem. De provisoriska skattereformer som var en väsentlig del i den uppgörelse som träffades förra året genom Haga I och som övrigt också ingick i Haga II i år har syftat till att tillfälligt undanröja de största olägenheterna i gällande skattesystem och därmed underlätta samhällsekonomiskt mera anpassade löneuppgörelser på arbetsmarknaden. Alla borde väl vara överens om att vi inte kan fortsätta med provisorier. I skattesystemet måste inbyggas ett inflationskydd.

Det måste vara anmärkningsvärt att det nu aktuella riksdagsbeslutet lämnats obeaktat av finansministern. Det är därför enligt min uppfattning helt naturligt att konstitutionsutskottet borde ha givit detta till känna. Reservationen H är alltså helt logisk.

Herr BERGQVIST (s):

Fru talman! I en parlamentarisk demokrati finns vissa oskrivna regler. En sådan regel är att om man gör en överenskommelse med andra partier skall man inte vid första tillfället springa ifrån de delar av beslutet som man inte gillar. Överenskommelsen bör få tid att sätta sig innan man försöker upphäva den.

Den gemensamma valdagen var ett inslag i författningskompromissen som alla de tre borgerliga partierna ogillar. De har också ansett att ett antal år bör förflyta innan man försöker sig på att riva upp det beslutet. Centerpartiet och moderata samlingspartiet har t. o. m. kritiserat folk-

partisterna för att de varit för heta på gröten med att riva i detta.

En annan oskriven regel är att man inte försöker riva upp alla de beslut som genomfördes mot ens vilja under föregående riksdag. I nuvarande parlamentariska läge är det viktigt att konstatera att inget parti har försökt att få till stånd omlottningar i alla de ärenden av lottningskaraktär man förlorade förra året. Delvis har det naturligtvis att göra med att det är dyrt och besvärligt att ändra verksamheter som redan kommit i gång, men delvis är det också fråga om andra orsaker.

De borgerliga har en halv chans att få igenom alla sina förslag, under förutsättning att de kan enas. Det sistnämnda är naturligtvis en mycket betydelsefull reservation. Men jag finner att de borgerliga har avstått från möjligheterna att ifrågasätta allting. Man har tydligen den inställningen från borgerligt håll att ett beslut som fattats föregående riksdag inte skall rivas upp hur lättvindigt som helst. Det finns alltså en beredvillighet att respektera fattade beslut och en uppfattning att man inte skall göra omlottningar i onödan.

Mot den bakgrunden borde det vara lätt att enas om att man i varje fall inte bör gå till omlottningar under en och samma riksdag för så vitt inte de yttre omständigheterna har satt frågan i ett helt annat läge. Man säger nu att det sist fattade riksdagsbeslutet gäller ifall riksdagen fattat tvetydigt beslut. Men vad är det sista beslutet? Skulle de borgerliga sätta i system att företa omlottning i frågor man förlorat under ett innevarande riksmöte så tvingar man ju mer eller mindre socialdemokraterna att utnyttja de tekniska möjligheter som står till buds att i sin tur få fram omlottningar i socialdemokraternas förlustfrågor.

Vi har en socialdemokratisk majoritet i skatteutskottet och en borgerlig majoritet i finansutskottet och båda utskotten kan komma in på samma frågor. Man kan naturligtvis tänka sig – även om det är en hemsk tanke – att riksdagen i februari beslutar begära tilläggsdirektiv till en viss utredning. I mars månad upptäcker skatteutskottets majoritet att utredningen i fråga inte hinner bli klar med det som majoriteten uppfattar som det väsentliga för utredningen. Därför begär man ändrade direktiv som innebär att utredningen helt måste koncentrera sig på sina ursprungliga uppgifter. Vinner de lottningen kanske finansutskottet i april, med stöd av sin initiativrätt, begär att utredningen skall klara av även tilläggsuppgifterna och att ytterligare resurser skall ges utredningen för att den skall gå i land med jobbet. I maj är det den förlorande sidan som ånyo tar initiativet till en omlottning. Så kan spelet pågå månad efter månad. Det är tekniskt möjligt men demokratiskt orimligt.

Jag tycker att de borgerliga i skatteutskottet borde ha satt in sitt handlande i ett större perspektiv. De borde ha nöjt sig med ett särskilt yttrande och hänvisat till att riksdagen redan en gång behandlat frågan under 1974. Nu drev de i stället igenom en ny lottning i samma fråga och därmed kom 1974 års riksdag att fatta två motstridiga beslut om tilläggsdirektiv till skatteutredningen. Jag kan inte finna att det är finansministern som har felat, utan det är i stället de borgerliga som tummat på demokratins oskrivna lagar.

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Herr Bergqvist är förvisso en mycket aktiv och plikttrogen regeringsadvokat i sådana här frågor. Såvitt mig är bekant har han aldrig haft någon avvikande mening i konstitutionella granskningsärenden jämfört med regeringen. Men jag tycker nog, fru talman, att han gick litet för långt i sitt senaste inlägg. Det han säger är en enda lång litanian om hur orimligt det är med lottningar. Javisst, herr Bergqvist, det är orimligt med många lottningar. Men herr Bergqvist och hans parti har ju själva valt denna situation. Faktum är ju att regeringen sitter kvar uteslutande med hjälp av kommunisternas och fru Fortunas hjälp. Det är kalla fakta. Då får man också vara beredd på lottningar i mängd. Självklart blir det också gott om lottningar i en sådan här orimlig parlamentarisk situation. Men det har som sagt herr Bergqvist och hans parti själva valt. Kom inte och gnäll över det efteråt!

I denna fråga rör det sig om att riksdagen först fattade ett beslut som inte föranledde någon riksdagsskrivelse. Beslutet är då en obefintlighet för regeringen. Sedan fattar riksdagen ett beslut som föranleder en skrivelse till regeringen. Då är frågan: Skall regeringen åtgärda denna speciella skrivelse eller inte? Eller skall den ta saken i egna händer? Jag kan, fru talman, inte se annat än att regeringen måste åtgärda en sådan skrivelse om det skall vara någon mening med vår parlamentarism. Det kan inte ankomma på ett enskilt statsråd att avgöra saken.

Det är *inte*, som herr Bergqvist säger, fråga om en omlottning i den här frågan, utan det är fråga om två olika beslut av vilka det ena har föranlett en riksdagsskrivelse.

Fortsätter oppositionen att lotta om, säger herr Bergqvist, så måste regeringen och socialdemokratin tillgripa "de tekniska möjligheter som finns". Men det är ju just vad ni gör genom att icke uppfylla riksdagskrivelserna! Ni utnyttjar de tekniska möjligheter som finns för att få er vilja igenom! Det är ju också därför det föreligger anmärkningsyrkanden.

Herr Bergqvist säger vidare att det är "en demokratisk orimlighet" att riksdagen fattar olika beslut i samma fråga med kort tid emellan. Jag kan inte se annat än att det orimliga är att vi har en lotteririksdag.

Faktum kvarstår att regeringen och finansministern här har tillåtit sig att göra en alldeles egen tolkning av ett riksdagsbeslut och nonchalerat riksdagens uttalade vilja.

Herr JONNERGÅRD (c):

Fru talman! Herr Bergqvist är upprörd över att oppositionen har, som han säger, en halv chans att få igenom sina förslag med hjälp av lotten. Men det är ju en självklar följd av jämviktsriksdagen. Regeringen och regeringspartiet har ju inte heller mer än en halv chans vid lottningar. Ett riksdagsbeslut är ändå ett riksdagsbeslut oavsett om det har kommit till med hjälp av lotten.

Finansministern har inte gjort något fel, säger herr Bergqvist. Felet

ligger i stället hos oppositionen. Det är alltså, enligt herr Bergqvist, oppositionens fel att riksdagen har fattat ett visst beslut. Om nu herr Bergqvist alltså tillåter att regeringen nonchalerar riksdagsbeslut, skulle då inte herr Bergqvist åtminstone kunna ge mig ett besked om vilken typ av riksdagsbeslut som regeringen får nonchalera? Är det de beslut som herr Sträng och herr Bergqvist inte tycker om? Det står i vår nya grundlag att riksdagen är svenska folkets främsta företrädare. Det står inte att det är Gunnar Sträng som är det.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Jag kanske får säga ett par ord till herr Bergqvist beträffande hans uppfattning om träffade överenskommelser och hur man skall respektera dessa. Jag förstår att hans uttalande var riktat till oss folkpartister för uppgörelsen Haga I, där frågan om en indexreglering alltså inte ingick i den direkta skrivningen mellan oss och det socialdemokratiska partiet.

Jag var närvarande vid förhandlingarna. Och statsministern Palme var med om att utforma själva huvudpunkterna i vår uppgörelse. Därvid konstaterades att vi inte kunde bli överens om folkpartiets önskan och krav på att frågan om indexreglering av skattesystemet skulle införas såsom en del i uppgörelsen. Detsamma gällde frågan om tillsättande av en besparingsutredning. Men, herr Bergqvist, det konstaterades såsom tillåtligt utan att störa uppgörelsen i övrigt att vi från folkpartiet fick anmäla reservation på denna punkt och föra detta fram till en reservation i finansutskottet. Så skedde, och vi vann den ena lottdragningen, nämligen i fråga om besparingsutredningen, men förlorade beträffande indexreglering av skattesystemet.

Denna fråga är alltså på intet sätt något obekant faktum för det socialdemokratiska partiet. Man visste att vi angeläget ville driva denna fråga, och vi har givetvis fortsatt att göra så, fullt i överensstämmelse med vad vi hade rättighet till enligt den uppgörelsen. Att vi är så angelägna om att driva denna fråga beror på att vi anser den vara en mycket väsentlig sak när det gäller de framtida möjligheterna att uppnå samhällsekonomiskt riktiga uppgörelser på löncmarknaden.

Det problemet löses inte i en handvändning. Tre olika sittande utredningar berörs av denna fråga. Någon sorts samordning måste givetvis komma till stånd. Därför är det viktigt att frågan avgörs så snart som möjligt. Även regeringen borde inse det önskvärda i att något sker på detta område. Vi kan inte fortsätta med provisorier, som skapar svårigheter av alla möjliga obekanta slag. Detta gör att jag har full anledning hålla på att den reservation som här har anförts är helt motiverad.

Herr BERGQVIST (s):

Fru talman! Herr Björck i Nässjö talade om hur orimligt det var med en situation med lottningar i riksdagen. Han gav uttryck för sin bitterhet över att det av honom önskade regimskiftet inte hade kommit till stånd. Men, herr Björck, systemet med lottningar accepteras såsom en arbets-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Indexreglering av
skattesystemet*

metod – i varje fall av oss, och vågar jag påstå, även av folkpartiet och centerpartiet.

Vad det här gäller är om man skall tänja på detta system och missbruka det så att den som förlorar en lottning omedelbart under samma riksdag skall utnyttja sina möjligheter att åstadkomma en omlottning. Då är man inne på farliga vägar. Då uppstår den lotterikarusell som herr Björck talade om.

I stort sett har lottningarna, trots de problem som de kan innebära, fungerat bra. Den svenska riksdagen har visat sig kunna sköta dessa saker. Även de borgerliga partierna har i allmänhet accepterat lottens utslag. Man har inte till varje pris utnyttjat alla möjligheter att åstadkomma omlottning vid första bästa tillfälle, utan man har – i stort sett – visat respekt för de fattade besluten. Det finns undantag, och vad som hände i skatteutskottet i höstas är ett sådant. Min bestämda uppfattning är den att om man har respekt för den parlamentariska demokratins principer, då skulle man inte vid det här tillfället ha åstadkommit en ny omröstning, utan de borgerliga ledamöterna borde ha avgivit ett särskilt yttrande och sedan avvaktat med frågan tills det blev ett nytt år.

Till herr Jonnergård vill jag säga att det är lättare för regeringen att följa entydiga än tvetydiga riksdagsbeslut.

Herr Björck i Nässjö sade att man inte kan gradera beslut beroende på om de fattas med lottens hjälp eller inte. Det är riktigt, men det är också på det sättet att riksdagsbeslut som inte föranleder någon skrivelse väger precis lika tungt som ett beslut som följs av en skrivelse.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Om herr Bergqvists argument vore lika starka som hans partinit, kanske den här debatten skulle bli mera givande. Han påstår bl. a. att vi känner bitterhet över att lotten accepteras som arbetsmetod. Jag känner ingen bitterhet över detta. Lottningen är ingenting unikt för den här riksdagen. Den är ett instrument, vilket herr konstitutionsutskottsledamoten Bergqvist väl känner till, som vi använt oss av redan tidigare. Det råkar bara vara så att det blir förfärligt många lottningar just nu, beroende på att herr Bergqvist och hans partivänner icke ens med kommunisternas hjälp har majoritet. Då blir det på det här sättet, och det får man alltså acceptera.

Men, säger herr Bergqvist, ni accepterar ju inte resultatet av de här lottningarna. Jo, visst gör vi det. Det är ni själva som inte accepterar resultaten. Regeringen uppfyller icke de beslut som riksdagen fattar, när lottningen har gått i en viss riktning – och ibland för den delen även annars.

Det förhåller sig alltså inte så som herr Bergqvist säger, att vi missbrukar systemet med lottningen. Som jag sagt blir det lottningar då och då, och det är inget missbruk att man tvingas tillgripa den beslutsmetoden.

Men så kommer det märkliga. Herr Bergqvist säger att det är fel att lotta i samma fråga två gånger under samma riksdag. Nå, men hade herr Bergqvists partivänner i regeringen respekterat beslutet, om det hade fattats den 4 februari i stället för den 4 december? Då hade det ju varit en ny riksdag, trots att det var bara någon månad senare.

Fru talman! Jag måste avslutningsvis fråga herr Bergqvist: Vilken karenstid vill herr Bergqvist sätta, innan vi i oppositionen i nåder får ta upp en fråga till nytt avgörande?

Herr JONNERGÅRD (c):

Fru talman! Nu säger herr Bergqvist att omlottning inte får ske under samma riksdag. Men det finns ju motionsrätt, och i den här frågan har det förelegat motionsrätt i båda fallen. Motioner avser riksdagsbeslut, och det finns inget försvar för att inskränka motionsrätten.

Herr Bergqvist säger vidare att riksdagens beslut skulle vara tvetydigt. Nej, det är det inte. Riksdagen har först fattat beslutet att det inte skulle vara några tilläggsdirektiv. Sedan har riksdagen ändrat sig och sagt att det skall vara tilläggsdirektiv. Det är fullständigt entydigt.

Herr Bergqvist är en intensiv försvarsadvokat, men den här frågan kan inte försvaras. När regeringen inte följer riksdagens beslut är det konstitutionellt fel.

Herr LÖFGREN (fp):

Fru talman! Jag skulle bara vilja tillägga att det också i den kommuniké som utfärdades i samband med Haga I av socialdemokratiska partiet och folkpartiet klart anges att folkpartiets uppfattning beträffande inflationsskydd i skattesystemet kvarstår oförändrad.

Herr BERGQVIST (s):

Fru talman! Till herr Björck i Nässjö som talar om missbruk av lottningsförfarandet vill jag säga att det i stort sett inte förekommer. Tvärtom finns det flera exempel på att de borgerliga partierna har avstått från möjligheten att framtvunga en omlottning trots att de haft de tekniska möjligheterna att göra detta. Orsaken till att man avstått från att framtvunga omlottning beror knappast på en ändrad ståndpunkt – så har jag inte uppfattat saken – utan på att man innerst inne inser att om detta sätts i system, dvs. att man försöker på nytt så snart som möjligt om man förlorat den första gången, då hamnar vi i en helt orimlig situation. Då är man ute och tummar på den parlamentariska demokratins viktiga oskrivna regler.

Det är mot den bakgrunden som jag menar att det hade varit korrekt om de borgerliga i utskottet nöjt sig med ett särskilt yttrande med hänvisning till att riksdagen redan fattat ett beslut i frågan.

I den gamla författningen fanns det faktiskt ett förbud mot att besluta två gånger i samma fråga. Förbudet gällde även mot att på nytt ta upp en fråga till behandling och omfattade såväl regeringen som utskotten

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*AB Allmänna
Förlaget*

och enskilda riksdagsmän. Vad var motivet till att detta förbud avskaffades? Jag har funnit att det framför allt gjordes av två skäl. För det första ansåg väl grundlagberedningen att det var nästan ogörligt att i lag formulera ett sådant förbud att det inte på något sätt kunde kringgås om majoriteten så önskade. För det andra ansågs det att det kan finnas speciella undantagsfall när en fråga kan behöva behandlas ytterligare en gång. Det gäller framför allt när nya omständigheter tillkommit som gör att frågan har hamnat i ett helt annat läge. Man tänkte sig då att riksdagsmajoriteten fick ta sitt ansvar för att de politiska besluten skulle få fasthet och konsekvens.

Vi respekterar entydiga riksdagsbeslut, men de tvetydiga är genom sin natur betydligt svårare att efterkomma.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Herr Bergqvist återkommer till att de borgerliga partierna tummar på demokratin. I det här ärendet är det emellertid så att det enda tumavtryck som finns tillhör finansminister Gunnar Sträng.

Sedan, fru talman, vill jag än en gång fråga herr Bergqvist hur det är med karenstiden. När får vi lov att fortsätta att driva våra frågor? När tillåter herr Bergqvist att en fråga tas upp igen och i värsta fall avgörs med lottning? Det är väsentligt att vi får ett besked om detta. I annat fall faller herr Bergqvists resonemang också av detta skäl platt till marken.

Herr BERGQVIST (s):

Fru talman! En grundregel är att man inte under samma riksdag skall fatta beslut i en fråga mer än en gång, under förutsättning – det vill jag gärna tillägga – att några speciella nya omständigheter inte har träffat som gör att frågan hamnat i ett annat läge.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Indexreglering av skattesystemet anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera AB Allmänna Förlaget.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Tidigare gällde att statliga organ var skyldiga att anlita det statliga Allmänna Förlaget för framställning av publikationer av skilda slag. Mot detta obligatorium riktades stark kritik, som innebar att den gällande ordningen var föga rationell och också ledde till ökade kostnader för statsverket. Bl. a. kom riksrevisionsverket till den slutsatsen och anförde bland övriga synpunkter att flera myndigheter begärt ökade anslag med uppgivande av att publiceringsverksamheten blivit fördyrad till följd av skyldigheten att anlita Allmänna Förlagets tjänster.

Med anledning av en motion till 1974 års riksdag biföll riksdagen ett reservationsyrkande från näringsutskottet, som innebar att riksdagen be-

slöt att Allmänna Förlagets monopolställning skulle upphöra.

I den kungörelse som regeringen utfärdade den 13 juni 1974 avskaffades visserligen den tidigare gällande kungörelsens kärva formulering att statlig myndighet vid framställning och utgivning av tryckalster *skall* anlita Allmänna Förlaget. Men i stället stadgades att framställning och utgivning av publikation *skall ske* antingen efter samråd med Allmänna Förlaget *innan* anbud infor dras eller genom att nämnda förlag anlitas. Kvar står således en tydlig favorisering av Allmänna Förlaget, bl. a. genom ett rådsobligatorium. Detta är, såvitt jag kan finna, inte i överensstämmelse med det riksdagens beslut jag nyss nämnde. Detta syftade till en allmän konkurrens på lika villkor inom den bransch det här gäller.

Av de skäl som jag här kortfattat angett ber jag, fru talman, att få yrka bifall till reservationen I vid utskottets betänkande.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Jag behöver inte upprepa den korrekta historieskrivning som herr Fiskesjö här har gett beträffande Allmänna Förlaget och de olika kungörelser som har avlöst varandra därvidlag. Detta är ett sådant ärende som jag begriper att regeringen inte är särskilt intresserad av – ett lottärende där reservanterna vann. Kanske bör man understryka vad som stod i reservationen den gången och som alltså blev riksdagens beslut. Där stod att Allmänna Förlaget borde "ges samma villkor som övriga förlag" och att riksdagen hade "goda skäl att begära att Kungl. Maj:ts vidtar åtgärder för obligatoriets avskaffande".

Allmänna Förlaget skulle alltså ges samma villkor som övriga förlag. Det är riktigt att det inte bara var oppositionen som menade det: det var också – som nämnts – riksrevisionsverket. Därtill uttalade också industriministern 1970 och 1971 att det var olämpligt med ett sådant obligatorium.

Inte har obligatoriet avskaffats med den nya kungliga kungörelsen. Inte har Allmänna Förlaget getts samma villkor som övriga förlag. Nu är de statliga verken hänvisade till att i första hand samråda med Allmänna Förlaget innan de tar in uppgifter från övriga förlag. Om de inte samråder på detta sätt, skall de ta sitt material från Allmänna Förlaget.

Det är en mycket inkorrekt konstruktion ur näringslivssynpunkt att en institution skall vara både rådgivare och producent. Det vore ju en önskedröm för Norstedt & Söner eller för vilket annat förlag som helst om statliga verk skulle vända sig till just det förlaget för att få råd om hur de skall gå till väga för att skaffa sitt tryck.

Detta ärende har tidigare nonchalerats, men det ger klart vid handen att när ett riksdagsbeslut inte passar regeringen, utan denna vill hålla fast vid sin tidigare mening, så kringgår man i stället beslutet.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Allmänna Förlaget har ända sedan sin tillkomst 1969 varit i blåsväder. Jag kan påminna om kritiken mot företagets handläggning

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*AB Allmänna
Förlaget*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*AB Allmänna
Förlaget*

av tryckandet av valsedlar till valet 1970 och om den omfattande kritik som statliga förvaltningsmyndigheter under åren sedan 1969 riktat mot det krångel och de kostnader som Allmänna Förlagets inbrott i verksamheten medfört för den statliga förvaltningen. I en rapport från riksrevisionsverket 1971, som omnämndes av herr Fiskesjö, drogs slutsatsen, att "myndigheternas erfarenheter av Allmänna Förlaget är övervägande negativa och att inrättandet av förlaget hittills inte berett myndigheterna någon lättnad i deras publikationsverksamhet". I en tidningskommentar till riksrevisionsverkets rapport användes den talande rubriken "Att förlägga miljoner".

Det fanns alltså goda skäl för kritik mot Allmänna Förlaget. Dess verksamhet ledde till fördyringar för statsverket utan att statens publikationer för den skull blev mera överskådliga eller lättillgängliga – snarare tvärtom. Från den vetenskapliga institution där jag varit verksam har jag många exempel på hur officiella statliga publikationer blivit mera svårtillgängliga efter tillkomsten av Allmänna Förlaget. Förra året drog också riksdagen slutsatsen av detta och beslöt upphäva de statliga myndigheternas skyldighet att anlita Allmänna Förlaget.

Men finansministern och regeringen gav sig inte så lätt. Här gällde det ju att slå vakt om ett statligt monopol, och man införde helt plötsligt en skyldighet för myndigheterna att samråda med Allmänna Förlaget, om man nu inte ville anlita detta förlag. Om det hade riksdagen inte sagt ett ord. Det är uppenbart att detta beslut av regeringen den 31 maj 1974 strider mot riksdagens beslut. Jag utgår från att om riksdagen bifaller reservationen vid konstitutionsutskottets betänkande nr 12 såvitt avser detta ärende så kommer regeringen att upphäva samrådsskyldigheten utan att för den skull med några nya påhitt kringgå riksdagens beslut.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Fru talman! Detta är ett nytt lottärende, som alltså tidigare har behandlats av riksdagen och avgjorts med lottens hjälp. Riksdagens beslut 1974 avsåg enligt min uppfattning skyldigheten för statlig myndighet eller annat statligt organ att anlita Allmänna Förlaget vid framställning av publikation, blankett eller annat tryckalster, om kostnaden översteg ett visst belopp. Det kan väl inte betraktas som rationellt att vid varje myndighet bygga upp en egen organisation inom tryckeriområdet. Man väljer då att ha ett centralt organ, där myndigheterna kan få sakkunnig hjälp.

Ett motiv till Allmänna Förlagets tillkomst var att åstadkomma en samordning av den statliga publikationsverksamheten. En samordning måste kunna förutsätta att det centrala organet ges möjligheter att lämna råd. Samrådsskyldighet för statliga myndigheter i publikationsfrågor har existerat redan långt före Allmänna Förlagets tillkomst.

Även efter fjolårets riksdagsbeslut har det ansetts erforderligt med samråd, och det är om samråd kungörelsen handlar. Alternativet till samrådsförfarande skulle väl vara – efter vad jag kan förstå – att varje enhet

som är i behov av trycksaksframställning hade egna sakkunniga eller att det inrättades något nytt organ, där på området kunnig personal kunde lämna erforderliga råd och klara samordningen. Nu kan det här samrådet, som jag ser det, enkelt ske genom anlitande av Allmänna Förlaget, som ju redan hade i tryckerifrågor sakkunnig personal.

Ett samrådsförfarande för statliga myndigheter, när de skall framställa och utge blankett, publikation eller annat tryckalster, tycker jag är angeläget och nödvändigt. Jag kan heller inte finna det vara stridande mot riksdagens beslut och mening i sammanhanget. Beslutet 1974 avsåg ju upphävande av skyldigheten att anlita Allmänna Förlaget vid *framställning och utgivning* av publikation, blankett eller annat tryckalster.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Jag försökte visa att bakgrunden till riksdagens beslut förra året var att Allmänna Förlagets monopol på statliga publikationer hade lett till lägre effektivitet och högre kostnader än när myndigheterna själva fick bestämma över sin publikationsverksamhet. Då måste ju avsikten med riksdagens beslut ha varit att återställa myndigheternas självständighet i det här sammanhanget. I den meningen är det väl uppenbart att regeringen har sökt att kringgå riksdagens beslut genom förordningen från maj förra året.

När man nu försvarar det här beslutet från regeringens sida innebär det inte i första hand att man försvarar Allmänna Förlaget och dess existens – det är inte det vi diskuterar – utan att man försvarar att regeringen har gått emot riksdagens beslut. Det tycker jag är det allvarliga.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Fru talman! Jag vill för min del bestämt hävda att regeringen inte på något sätt har försökt kringgå riksdagens beslut. Som jag tidigare har sagt fanns redan före Allmänna Förlagets tillkomst vissa tryckerisakkunniga som de olika verken och myndigheterna kunde vända sig till för råd vid trycksaksframställning, och Allmänna Förlaget övertog sedan de här uppgifterna. Allmänna Förlagets funktion i dag är ju rådgivande, och det kan knappast vara felaktigt att statliga myndigheter rådgör före beställning av trycksaker.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet AB Allmänna Förlaget anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Fastighetsindelningen m. m.

Herr KINDBOM (c):

Fru talman! Vid fjolårets riksdag väcktes en fyrpartimotion, där man föreslog att lantmäteritaxan skulle nedsättas för ett s. k. pilotprojekt i syfte att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark. I granskningsbetänkandet under punkten 11 behandlas riksdagens skrivelse 1974:89 angå-

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Fastighetsindel-
ningen m. m.*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Fastighetsindel-
ningen m. m.*

ende fastighetsindelningen m. m. med anledning av civilutskottets betänkande 1974:15. Majoriteten i konstitutionsutskottet har inte funnit anledning att ifrågasätta regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut den 27 mars 1974. Innehållet i detta beslut framgår av till betänkandet fogad bilaga 10 C.

Mot majoritetens uttalande vill jag här anföra följande:

Riksdagen har enhälligt uttalat sig för angelägenheten av att vissa åtgärder vidtas för att förbättra fastighetsstrukturen i områden med stark ägosplittring i skogsmarker. Dessa åtgärder skulle – efter samråd mellan berörda myndigheter – genomföras som ett försöksobjekt, och anslagskonstruktionen gav enligt utskottet möjlighet att ställa medel till förfogande. Det sistnämnda avser budgetåret 1974/75.

Lantmäteriverket har med hänvisning till riksdagens beslut dels i särskild framställning till bostadsdepartementet den 18 oktober 1974, dels i framställning om medel för budgetåret 1975/76 tagit upp frågan om särskilda medel för dessa åtgärder. Man framhöll från verkets sida att det fanns förutsättningar för att mycket snart påbörja verksamheten om erforderliga medel ställdes till förfogande. För sistlidna budgetår hemställdes om bemyndigande att få överskrida anslaget för allmänna myndighetsuppgifter med högst 400 000 kr.

Ur konstitutionsutskottets synpunkt är det mot bakgrund av vad jag nu sagt av intresse att granska regeringens beslut i anledning av lantmäteriverkets framställning.

Efter gemensam beredning med finans- och jordbruksdepartementen beslutade bostadsdepartementet att lämna framställningen om ytterligare medel för budgetåret 1974/75 utan bifall. Motiveringen var att man förutsatte att åtgärderna i viss omfattning kunde rymmas inom ramen för anvisade medel. Vidare crinrades om möjligheten till statsbidrag för fastighetsägarna. Regeringen fann det också angeläget att lantmäteriverket utvecklar rationella metoder för lantmåteriförrättningar som avser skogsmark i områden där stark ägosplittring råder. Detta sammanfaller med riksdagens tidigare uttalande.

Men genom att regeringen inte ställde medel till förfogande för den inledande försöksverksamheten på det sätt som riksdagen vid sitt beslut den 27 mars 1974 hade anledning att räkna med, kan regeringen inte anses ha följt eller fäst avseende vid riksdagens beslut. Detta förhållande bör enligt reservanternas mening ges riksdagen till känna. Utskottsmajoritetens uttalande att riksdagen även i år behandlat frågan förändrar ändå inte detta förhållande. Konstitutionsutskottets granskning avser 1974, och då har regeringen, enligt vår uppfattning, inte följt riksdagens beslut.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen J.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det torde väl stå helt klart för alla att skogsfastigheter måste bestå av rationella brukningsenheter och att långa och smala skogs-

skiften inte är rationella enheter. Erfarenheten ger också vid handen att virkesuttaget är betydligt lägre i områden med stark ägosplittring.

När nu den nya fastighetsbildningslagen av 1972 ger ett förenklat förrättningsförfarande vid omstrukturering, fanns det ju alla skäl att bifalla den motion som Bo Turesson hade väckt i fjol. Han föreslog där pilotprojektet i några län, varvid lantmäteriverket skulle få rätt att medge nedsättning i lantmäteritaxan. Det kostade alltså pengar.

Riksdagen biföll detta motionsyrkande och menade liksom civilutskottet att regeringen var oförhindrad att ta initiativ och ställa medel till förfogande. Kostnaderna skulle preliminärt bli först 200 000 och sedan 3 milj. kr.

När nu lantmäteriverket ansökte om medel hos bostadsdepartementet blev det nej. Departementet hänvisade till redan anvisade medel och till anslaget för jordbrukets rationalisering. Detta skedde trots att riksdagen givit klartecken för försöksverksamheten och trots att man inom Kungl. Maj:ts kansli förberedde en försöksverksamhet tillsammans med berörda myndigheter.

Regeringens hänvisning till redan befintliga anslagsramar för verkets ordinarie verksamhet var naturligtvis oralistisk, eftersom det gällde ett nytt projekt. Och att regeringen skulle kunna avslå lantmäteriverkets äskande, som riksdagen hade biträtt, bara med hänvisning till redan tillgängliga medel kan vi inte finna vara korrekt ur konstitutionell synpunkt.

Departementschefen har i årets budgetproposition i anslaget till lantmäteriverket delvis inrymt den planerade försöksverksamheten som går ut på att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark där det är stark ägosplittring, och därför är det ju inte så märkligt att riksdagen i år fattat ett sådant beslut. Men som sagt: granskningen gäller 1974.

Jag ber också att få yrka bifall till reservationen J.

Herr OLSSON i Edane (s):

Fru talman! I de anföranden som herrar Kindbom och Werner i Malmö hållit fanns det ju inte så mycket av polemiska inslag, och jag skall därför åtminstone tills vidare nöja mig med att kortfattat lämna några sakuppgifter.

Civilutskottets enhälliga yttrande 1974, som också godkändes av riksdagen, innebar att utskottet var positivt till vissa åtgärder som syftar till en förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark. Vidare påpekades att om den fortsatta beredningen inte leder till annat bör Kungl. Maj:t vara oförhindrad att initiera åtgärder i detta syfte. Civilutskottet framhöll också att anslagskonstruktionen gav Kungl. Maj:t möjlighet att ställa medel till förfogande.

Precis som herr Kindbom nyss anförde var också regeringen positiv till de åsystade åtgärderna och fann det angeläget att lantmäteriverket utvecklade rationella och ekonomiska metoder även för sådana lantmäteriförrättningar som avser skogsmark i områden med stark ägosplittring. Regeringen förutsatte dock att åtgärderna i viss mån kunde rymmas inom

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Fastighetsindel-
ningen m. m.*

ramen för anvisade medel. Man hänvisade vidare till bestämmelser om statligt stöd till jordbrukets rationalisering som ger vissa möjligheter till statligt bidrag till fastighetsägares förrättningskostnader. Den här bedömningen från regeringens sida har civilutskottet sedermera godkänt.

Fru talman! Ett enhälligt fackutskott har sålunda "ingen erinran" mot departementschefens bedömning, och en enhällig riksdag har också, som bägge reservanterna vet, så sent som den 13 mars i år godkänt bedömningen genom att besluta precis enligt utskottets förslag. Någon anledning för konstitutionsutskottet att göra en annan tydning finns såvitt jag förstår inte.

Herr KINDBOM (c):

Fru talman! Herr Olsson i Edane förväntade sig mer polemiska inlägg i sammanhanget. Jag vill säga att när man har de här bakgrundsuppgifterna att grunda ett anförande på finns det ingen anledning att vara polemisk.

Jag har sagt att vi funnit att regeringen i det här avseendet inte följt riksdagens beslut – man har inte vidtagit de åtgärder som riksdagen hade anledning att förvänta vid sitt beslut under förra våren.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Får jag bara ställa en fråga till herr Olsson i Edane: Tycker herr Olsson själv att det låter realistiskt att hänvisa till redan befintliga medel, när det gäller ett helt nytt pilotprojekt?

Herr OLSSON i Edane (s):

Fru talman! Man har här talat om erforderliga medel, och vad det är kan det naturligtvis råda delade meningar om. Men när två beredande departement och riksdagens majoritet har ansett det vara möjligt att få till stånd en viss försöksverksamhet inom ramen för tillgängliga medel, så är det tänkbart att man har tagit hänsyn till vissa omständigheter som reservanterna inte har tagit upp i sitt resonemang. Man har t. ex. berört det förenklade förrättningsförfarande som numera är möjligt sedan vi har fått den nya lagen om fastighetsbildning. Den lagen är viktig, eftersom den leder till såväl sänkt tidsåtgång som lägre kostnader.

Också möjligheterna till statsbidrag har nog funnits med i bilden när man gjort denna bedömning.

Jag tror att såväl herr Kindbom som herr Werner i Malmö och jag kan vara ense om att det är angeläget att lantmäteriverket utvecklar dessa rationella och ekonomiska metoder för förrättningar som avser skogsmark i områden med stark ägosplittring, men jag anser att det bör vara möjligt att initiera vissa åtgärder inom ramen för de resurser som riksdagen så sent som den 13 mars i år ställde till lantmäteriverkets förfogande och som herrar reservanter var med och beslutade om.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Fastighetsindelningen m. m. anmälda talar nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Rörliga krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Frågan om en rörlig kredit för att tillgodose olika rationaliseringsbehov inom försvaret har behandlats av flera riksdagar. Med hjälp av en sådan rörlig kredit skulle försvarsmaktens möjligheter att rationalisera och därmed att spara pengar öka. Administrativt skulle det innebära en förenkling om en rörlig kredit kunde disponeras någorlunda fritt av försvarsmakten för detta ändamål.

1972 års riksdag uttalade att särskilda åtgärder kunde behöva vidtas för att underlätta den rationaliseringsverksamhet som pågick eller planerades inom försvaret. Det som utskottet då i första hand avsåg borde övervägas var en rörlig kredit.

Vid 1973 års riksdag uttalade utskottet att vad beträffade investeringar som var kapitalkrävande men hade god rationaliseringseffekt vore en rörlig kredit det som i första hand borde ifrågakomma. I båda fallen avläts riksdagsskrivelser till regeringen med det innehåll som jag här har refererat.

Vid förra årets riksdag var frågan ånyo uppe. I sitt betänkande – som även nu var enhälligt på denna punkt – anförde utskottet bl. a. att det var nödvändigt att använda sig av alla möjligheter att nedbringa kostnaderna för försvarets fredsorganisation. De många projekt i detta avseende som pågick och planerades borde underlättas genom att en räntebelagd rörlig kredit ställdes till förfogande för att ge rationaliseringsverksamheten större stöd.

Fru talman! Inte mindre än tre gånger har riksdagen sålunda uttalat sig och i skrivelser till regeringen påpekat vikten av att en rörlig kredit ställs till försvarets förfogande. Ingenting har emellertid skett från regeringens sida.

Man har sagt att 1974 års försvarsutredning skall behandla frågan, och det är riktigt, men detta kan inte frita regeringen från ansvaret att på ett korrekt sätt behandla tidigare riksdagsskrivelser i ärendet. När riksdagsskrivelserna avsänts var inte 1974 års försvarsutredning tillsatt. I och för sig är det bra att den nu sittande försvarsutredningen gör denna översyn, men det är som sagt en annan historia.

Regeringen har anfört att det inte skulle föreligga något behov av krediter – man skulle klara det här ändå. Det skälet är naturligtvis mera bärande, om det nu är riktigt. Regeringen är av den uppfattningen. Men det skulle vara mycket förvånansvärt om ett enhälligt försvarsutskott tre gånger underströk behovet av rörliga krediter utan att något behov av sådana krediter förelåg. Jag kan, fru talman, inte föreställa mig att ett enhälligt försvarsutskott pratar i nattmössan på det sättet. Något måste naturligtvis ligga bakom utskottets krav. Låt mig bara anföra ett enda

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Rörliga krediter för
investeringar i
rationaliseringssyfte
inom försvarsväsen-
det*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Rörliga krediter för
investeringar i
rationaliseringssyfte
inom försvarsväsen-
det*

exempel på en militär myndighet som har krävt att rörliga krediter ställs till förfogande. Det gäller försvarets materielverk, som i sin programplan av den 30 augusti 1972 skriver bl. a. följande:

”Med stöd av vad som här framförts har materielverket i sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 hemställt att Kungl. Maj:t fr. o. m. budgetåret 1973/74 och tills vidare ställer en rörlig kredit till verkets förfogande uppgående till 200 miljoner kr. att kunna utnyttjas under sista kvartalet inom varje budgetår.”

Det är, fru talman, såvitt jag förstår en klar indikation på att behov av rörliga krediter föreligger.

Det är, fru talman, att hoppas att denna fråga snabbt får sin lösning och icke förhalas någon ytterligare tid.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag tycker inte att det finns anledning att inleda något mer omfattande meningsutbyte i denna fråga. De synpunkter och förslag som har framförts från riksdagens sida och som herr Björck i Nässjö talade om kommer, som han sade, att prövas av 1974 års försvarsutredning.

Beträffande frågan om utjämning i betalningshänseende har konstitutionsutskottet erfarit att regeringen överväger att lämna förslag till riksdagen nästa år.

Vi har utförligt redovisat ärendet i en promemoriebilaga, vilket jag tycker att det har funnits anledning att göra. Jag vill också hänvisa till försvarsutskottets betänkande nr 13 till denna riksdag.

Därmed tycker jag att vi kan skiljas från det här ärendet utan onödig tidsutdräkt. Det är mitt bidrag till att – för att tala med herr Björck i Nässjö – inte tala i nattmössan med utgångspunkt i detta granskningsbetänkande.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Vi har tidigare flera gånger från kammarens talarstol understrukt att det förhållandet att en fråga på ett senare stadium bringas till lösning eller övervägande inte fritar regeringen från ansvar för underlåtenhet att verkställa beslut som den enligt tidigare riksdagsskrivelse haft att ombesörja. Det enda som kan ursäktas regeringen är naturligtvis om dessa riksdagsskrivelser innehåller uppenbara orimligheter eller om problemet på annat sätt snabbt kan lösas i lämplig ordning. Men så förhåller det sig inte i detta ärende.

Jag anförde ett exempel. Det gällde försvarets materielverk, som alltså redan på hösten 1972 framhöll behovet av rörliga krediter. Det svar detta verk får av herr Svensson i Eskilstuna är uppenbarligen att det inte var någonting som brådsnade utan att det kunde vänta. Det är trösterikt att 1974 års försvarsutredning som kommer att lämna sitt betänkande hösten 1976 behandlar frågan. Men det vittnar inte om någon snabbhet från regeringens sida att verkställa riksdagens beslut.

Jag tycker att regeringen så snabbt som möjligt skall effektuera dessa propåer från försvarsutskottet. Sedan kan naturligtvis försvarsutredningen se över den mera långsiktiga användningen av rörliga krediter och de tekniska formerna för detta.

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Rörliga krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet anmälde talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Vissa frågor rörande tandvårdstaxan.

Fru JACOBSSON (m):

Fru talman! I reservationen L under punkten 12 har de borgerliga gjort en erinran mot ändringen i tandvårdstaxan av den 28 juni 1974. Vi har hävdade att Kungl. Maj:t vid utfärdande av kungörelse härom överskred den av riksdagen givna befogenheten genom att i 4 § andra stycket inte taga med begränsningen att endast fordra in uppgifter som är "av betydelse för tillämpning av lagen".

Bakgrunden till erinran om konstitutionell brist är denna.

Före den 1 januari 1975 gällde regler om fördelning av normgivningsmakten mellan riksdagen och Kungl. Maj:t. I detta speciella fall hade riksdagen givit ett särskilt bemyndigande till Kungl. Maj:t i lagen om allmän försäkring 20 kap. 8 och 16 §§.

I 16 § stod det: "De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av riks-försäkringsverket."

I 8 § hette det: "Den som är försäkrad eller eljest äger rätt till ersättning enligt denna lag åligger att, i enlighet med de föreskrifter som meddelas av Konungen eller, efter Konungens bestämmande, av riks-försäkringsverket, lämna de uppgifter, som äro av betydelse för tillämpningen av lagen."

Här finner man alltså ramen för Konungens befogenhet att utfärda föreskrifter. Konungen kan efter ordalydelsen ge riks-försäkringsverket i uppdrag att bestämma vilka uppgifter enskilda personer skall lämna för att få ut ersättning enligt lagen om allmän försäkring.

Kungörelsen om tandvårdstaxa faller in under området för lagen om allmän försäkring. Reglerna om tandläkarnas ersättning för utfört arbete sorterar alltså under lagen om allmän försäkring. Den del av arvudet som staten betalar för patienternas tandvård utbetalas direkt till tandläkarna av de allmänna försäkringskassorna. Tandvårdstaxan upptar regler för beräkning av tandläkarnas ersättning från staten för det arbete de utför på sina patienter.

När tandvårdstaxan började tillämpas, den 1 januari 1974, hade privat-tandläkarna fått ett formulär, som hette Samlingsräkning – tandvårds-ersättning, att fylla i med uppgifter, som skulle ligga till grund för beräkning av ersättningen. Formuläret var konstitutionellt förankrat genom ett särskilt brev från Konungen till riks-försäkringsverket och en cirku-

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

lärskrivelse den 19 september 1973 från riks försäkringsverket till de allmänna försäkringskassorna. I Konungens brev höll man sig fortfarande inom ramen för befogenheten given i lagen om allmän försäkring, dvs. bemyndigandet till riks försäkringsverket gällde att föreskriva uppgifter som behövdes för tillämpning av lagen. I de formulär tandläkarna fick att fylla i fanns däremot en ruta under beteckningen "arbetad tid", som inte behövdes för beräkningen av ersättningen. Det är denna ruta majoriteten i konstitutionsutskottet hänvisar till i bilaga 11 i betänkandet, s. 179, och jag skall därför säga några ord om den.

Endast ett fåtal tandläkare, färre än tio, opponerade sig emot att fylla i denna ruta. Och deras opposition gällde inte främst vare sig den konstitutionella bristen eller det administrativa besväret. En Skaraborgstandläkare, som spelade rollen av förste opponent, vägrade att fylla i uppgifterna därför att tandläkarna inte blivit garanterade integritetsskydd för sina uppgifter.

Skaraborgstandläkarens sak prövades av riks försäkringsverket, och JO uttalade sig därom. I dessa uttalanden uppehöll man sig däremot främst vid den konstitutionella aspekten. Riks försäkringsverket biföll Skaraborgstandläkarens besvär därför att "uppgift om arbetad tid inte var erforderlig för bestämmande av tandvårdsersättning under räkningsperioden". JO menade att förfarandet var ett exempel på illojal maktanvändning. Jag återkommer senare till JO:s yttrande.

Dagen efter det att riks försäkringsverket hade bifallit Skaraborgstandläkarens besvär daterade verket en skrivelse till regeringen med hemställan om klarläggande av verkets rätt att fordra in underlag för uppföljning av taxan. Man påpekade att det behövdes uppgifter av privat tandläkarna för statistik, som skulle tjäna som underlag för diskussion om framtida utformning av taxan samt för kontrolländamål.

Så utfärdade Kungl. Maj:t en kungörelse med ändring av tandvårds taxan av den 28 juni 1974. I denna ändring underlät man att behålla begränsningen "av betydelse för tillämpning av lagen". I ändringen heter det i 4 § andra stycket:

"Privatpraktiserande tandläkare är skyldig att i fråga om all tandvård som han meddelar förete tandvårdsräkning för försäkringskassan och redovisa arbetstid och andra uppgifter som riks försäkringsverket föreskriver."

Och i 11 § andra meningen heter det: "Som förutsättning för utbetalning av tandvårdsersättning gäller att sådana uppgifter lämnats som sägs i 4 § andra stycket."

Vad hade man nu åstadkommit ur konstitutionell synpunkt med kungörelsen om ändring i tandvårdstaxan i juni 1974? Jo, man hade täckt bristen på delegation från Konungen till riks försäkringsverket. Konungen hade sagt att i framtiden kunde riks försäkringsverket låta de allmänna försäkringskassorna hämta in uppgifter även för andra ändamål än beräkning av ersättningen. En sak glömde man emellertid bort – eller synes ha glömt bort – nämligen att täcka bristen på delegation från

riksdagen till Konungen. Och det är mot denna brist på delegation som vi har opponerat oss från borgerligt håll.

Vår erinran bör enligt min mening göras redan av principiella skäl. Det åligger konstitutionsutskottet att påpeka för regeringen, om den överskridit sina befogenheter givna av riksdagen. Det förvånar mig att inte vår vördade ordförande i utskottet, Hilding Johansson, velat hålla med mig om denna självklarhet.

Men frågan är inte enbart av principiellt intresse ur konstitutionell synpunkt. Vi har i denna fråga ett exempel på vart ett maktmissbruk som verkar vara relativt oskyldigt kan leda hän.

Anknytningen till den orimligt starka påföljden i 11 § ger påbudet att lämna in de uppgifter riks försäkringsverket behöver mycket stor tyngd. Den som vägrar lämna in fordrade uppgifter kan vägras att få ut sin ersättning för utfört arbete. Då tandläkarnas arbete den ena månaden kan bestå huvudsakligen av att börja behandlingen på nya patienter och den andra månaden huvudsakligen av att slutföra behandlingen på ett stort antal patienter, kan den fordrade ersättningen variera mycket starkt från tandläkare till tandläkare och från månad till månad. Endast slutförda arbeten ersätts nämligen. Ena månaden kan ersättningen röra sig om 2 000 kr., andra månaden om 20 000 kr.

Slarv eller vägran att fullständigt fylla i "statistiska uppgifter" kan alltså resultera i att ett belopp om 20 000 kr. inte utbetalas.

Sedan ändringen i tandvårdstaxan trätt i kraft har riks försäkringsverket utfärdat ett nytt formulär att från den 1 januari 1975 fyllas i av en tredjedel av privat tandläkarna. Det gäller formulär FKF 7300 som inte har nämnts i utskottsmajoritetens uttalande. Det är i detta formulär vi menar att riks försäkringsverket använt sig av den befogenhet Konungen felaktigt har givit verket. – Visserligen faller den ruta i det tidigare formuläret FKF 7304, som utskottsmajoriteten yttrat sig om, även utanför ramen i lag om allmän försäkring. Men ifyllandet av den rutan vållar förhållandevis litet bekymmer och är därför av betydligt mindre intresse än en viss ruta i formulär FKF 7300.

Den ruta jag åsyftar finns upptill till vänster på blanketten och lämnar plats för uppgifter om "Av tandläkaren använd behandlingstid". I denna ruta skall tandläkaren redovisa på fem minuter när, den tid varje patient tagit att behandla. En sådan redovisning måste grundas på fortlöpande tidsstudier under hela arbetsdagen. Då tidsstudierna är knutna till patient, måste tandläkarna subtrahera varje femminutersperiod som går bort medan patienten är under behandling, exempelvis tid för telefonsamtal med förtroendeläkaren eller allmänna försäkringskassan, tid för patient i stol nr 2, etc.

Tandläkarna menar att tidsåtgången per patient för dessa tidsstudier är mellan tre och fem minuter. Normalt har en tandläkare 20 patienter per dag. Ifyllandet av denna ruta betyder att minst en timme om dagen tages från en privatpraktiserande tandläkare, tid som han annars skulle ha ägnat sig åt sina patienter. Alltså i verkligheten en timme om dagen

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

tages från patienter med vårdbehov. Om man så räknar med minst 1 100 privatpraktiserande tandläkare som i dag har att fylla i formuläret om använd behandlingstid, betyder det att man varje dag berövar patienterna 1 100 timmars vårdkapacitet.

Men kritiken är ändå inte riktigt färdig med detta. Den direkta arbetsbelastningen som läggs på tandläkarna och därmed drabbar patienterna är allvarlig. Men dessutom förefaller uppgifterna vara meningslösa. Det ligger utanför diskussionen att gå närmare in på nyttan för statistiskt ändamål med dessa uppgifter. Jag vill gärna vidgå att även för mig är det dunkelt hur dessa uppgifter skall kunna fylla någon funktion.

Tandläkarna är en yrkeskår som känt vårdansvar för sina patienter. De är intresserade av att utöva sitt yrke och har de senaste åren blivit alltmer irriterade över den administrativa börda som lagts på dem. Ser man åläggandet om tidsredovisning som jag redogjort för som ett åläggande ovanpå alla tidigare ålägganden, framstår det klart att man måste bringa de ansvariga till eftertanke. Det är en angelägen fråga att riksdagen får vara med och bestämma en gräns för belastningen av tandläkarkåren.

Vi i moderata samlingspartiet har inte motsatt oss en reformering av tandvården. Det är för oss självklart att alla människor skall ha rätt till god tandvård, rätt och möjlighet.

Men en god tandvård förutsätter en tandläkarkår som trivs med sitt arbete och som känner sig uppskattad. Hur skall man kunna räkna med en god tandvård i framtiden om statsmakterna ständigt visar prov på misstro mot tandläkarnas goda vilja och slår dövörat till för klagomål över betungande administration?

I stället för misstro, uppskattning av en skicklig yrkeskår. I stället för administrativt krångel, arbetsro. Det är krav inte bara för tandläkarnas egen skull utan i högsta grad för patienternas skull. Och det är väl en god tandvård vi vill erbjuda alla människor?

Jag skall sluta med att citera JO i ärendet med Skaraborgstandläkaren: "Att utan författningsstöd ålägga en tandläkare att lämna uppgift om arbetad tid för 'statistiskt ändamål' vid äventyr att hans ansökan om tandvårdsersättning eljest avslås framstår i mina ögon som ett typiskt exempel på illojal maktanvändning."

Herr talman! Jag får härmed yrka bifall till reservationen L under punkten 12.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Den fråga vi diskuterar nu gäller om de nya moment i tandvårdstaxan, som infördes genom ändringen den 28 juni 1974, kan grundas på bemyndigandet i lagen om allmän försäkring. Utskottsmajoriteten har i nitisk omtanke om regeringens ofelbarhet sagt att allt är i sin ordning. Men vi som står bakom reservationen hävdar att änd-

ringen i fråga inte kan förenas med det syfte som ligger bakom fullmakten.

Det har av det material som redovisats vid granskningen framgått att redovisningen av tandläkarens arbetstid och denna redovisning som förutsättning för utbetalning av tandvårdsersättning avser ett statistiskt behov, ett mera allmänt kontrollbehov för riks försäkringsverket. Denna myndighet har ju som framgår av promemorian uttalat att arbetad tid inte var erforderlig som grund för bestämmande av tandvårdsersättning. De ändrade och införda bestämmelserna ligger alltså utanför den fullmakt som tandvårdstaxan vilar på.

Från förarbetena till den nya grundlagen kan man också hämta bestämda uttalanden om att i tillämpningsföreskrifter inte får införas bestämmelser om nya åligganden för enskilda människor. Det måste alltså finnas lag eller fullmakt bakom. Det finns det inte i detta fall.

Om det från andra utgångspunkter än tandvårdstaxans finns behov av att tandläkare redovisar arbetstid, t. ex. för statistikändamål, så kan regeringen i särskild ordning begära fullmakt att få utfärda en sådan förordning. Men det har regeringen inte gjort. Den har i stället utnyttjat en tidigare fullmakt längre än denna räckte.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den med L betecknade reservationen.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Två talare före mig i denna fråga har kommit med många fakta.

Som herr Jonnergård helt riktigt påpekade framhöll departementschefen i förarbetena till den nya grundlagen att i verkställighetsföreskriftens form får inte beslutas om något som kan upplevas som ett nytt åliggande för enskilda eller om något som kan betecknas som ett tidigare ej föreliggande ingrepp i den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden. Vad vi här diskuterar är ett sådant ingrepp. Det är ett sådant ingrepp som – det har jag blivit fullkomligt övertygad om under utskottets behandling – saknar täckning i riksdagsbeslut och lag.

Socialministern har kort sagt överskridit sina befogenheter, och det finns anledning att påtala detta här i riksdagen.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Från början innehöll inte tandvårdstaxan någon bestämmelse om vilka uppgifter som skulle lämnas i tandvårdsräkning. Det angavs endast att privatpraktiserande tandläkare skulle upprätta tandvårdsräkning enligt formulär som fastställdes av riks försäkringsverket.

Genom en ändring i tandvårdstaxan den 28 juni 1974 föreskrevs att privatpraktiserande tandläkare skulle redovisa arbetstid och andra uppgifter som riks försäkringsverket föreskriver. När nu de borgerliga reservanterna gör gällande att denna skyldighet för tandläkarna skulle innebära ett överskridande i bemyndiganderegler i lagen om allmän försäkring, måste det som jag ser det röra sig om en klar missuppfattning. Det är ju helt enkelt fråga om att redovisa arbetstid, och det måste väl ändå

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

vara av betydelse för lagens tillämpning. Tidsuppgifterna behövs för att klarlägga hur mycket tandläkarna tjänar per timme. Dessa uppgifter är nödvändiga för att riks försäkringsverket skall kunna följa utfallet av tandvårdstaxan och fullgöra sin skyldighet enligt 2 kap. 3 § lagen om allmän försäkring, att utarbeta och framlägga förslag till ny tandvårdstaxa. De andra bestämmelser som det här gäller är nödvändiga för att uppgiftsskyldigheten inte skall kunna åsidosättas av tandläkarna.

Det är som utskottsmajoriteten framhållit helt klarlagt att ändringarna av tandvårdstaxan tillkom vid en tidpunkt då regeringen hade laglig befogenhet att ensam meddela bestämmelser av denna karaktär.

Enligt utskottet kan således ingen erinran riktas mot det sätt på vilket ändringarna i tandvårdstaxan utformats.

De uttalanden som JO gjort – och som fru Jacobsson här hänvisade till för en stund sedan – hör inte till riksdagsbehandlingen av denna fråga. Vad vi nu diskuterar gäller vilket lagligt stöd regeringen har haft, och den frågan faller utanför JO:s verksamhetsområde. Jag är angelägen att påpeka det för fru Jacobsson.

Jag tror det finns anledning att påminna reservanterna om att när tandvårdsreformen beslutades här i riksdagen, så framhöll både regeringen och utskottet nödvändigheten av en noggrann uppföljning av tandvårdstaxan. Detta ströks också starkt under av flera talare i den debatt som föregick beslutet.

Jag vill citera följande rader på s. 24 i socialförsäkringsutskottets betänkande 1973:20 om tandvårdsförsäkringen: "Utskottet understryker departementschefens uttalande om att riks försäkringsverket redan från början genom olika undersökningar skall följa utfallet av tandvårdstaxan. Om dessa undersökningar visar att taxan eller vissa delar därav ger ett för högt utfall för tandläkarna bör det ankomma på riks försäkringsverket att snarast möjligt föreslå de ändringar i taxan som kan befinnas motiverade." Det var ett mycket kraftfullt uttalande av riksdagen och det förutsätter att riks försäkringsverket får tillgång till de tidsuppgifter vi nu diskuterar.

När regeringen utfärdar de bestämmelser som riksdagsbeslutet fordrar, då vill de borgerliga partierna göra gällande att det ansvariga statsrådet inte skulle haft stöd härför i riksdagens beslut. Är det riksdagens beslut eller är det tandläkarnas intressen som de borgerliga vill slå vakt om?

Samhällets kostnader för tandvårdsförsäkringen beräknas överskrida 700 milj. kr., och då måste det väl också vara ett rimligt krav att samhället skaffar sig insyn i hur försäkringens pengar utnyttjas. Det har varit helt nödvändigt att få in de uppgifter från tandläkarna som det här gäller.

Herr talman! Fru Jacobssons påstående nyss från denna talarstol att detta skulle vara att betrakta som misstro mot tandläkarna måste jag på det allvarligaste tillbakavisa.

Låt mig i sammanhanget få påpeka att tandläkarna själva hade synpunkter att framföra på tandvårdstaxan, men när det sedan gällde att utforma den redovisningsblankett som måste finnas för kontrollen, då

avböjde tandläkarnas egen organisation – Tandläkarförbundet – att medverka vid riks försäkringsverkets utformning.

För oss som sysslar med tandvård inom landstingen kommer också den här redovisningen att bli värdefull. Åtminstone inom det landstingsområde jag kommer ifrån, Värmland, har vi ansett det mycket värdefullt med en fortlöpande kartläggning av inte bara folktandvårdens verksamhet utan i lika hög grad av erfarenheter om hur reformen slår inom den privata sektorn.

Som utskottsmajoriteten framhåller finns det ingen som helst anledning till erinran mot de bestämmelser som åläggs privattandläkarna, att redovisa sin arbetstid på tandvårdsräkningarna.

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Visst måste, herr Olsson i Edane, statsrådet Aspling hålla sig inom den ram för sitt handlande som han har fått av riksdagen. Det råder väl inget som helst tvivel om det. Enligt den ramen har privattandläkarna ålagts att lämna uppgifter i den mån dessa har varit behövliga för tillämpningen av lagen, dvs. för beräkning av ersättningen.

Nu tror jag att herr Olsson av en bestämd anledning har gått vilse i dessa författningar och i detta krångliga ärende. Två blanketter är nämligen aktuella, och jag tror att herr Olsson har stirrat sig blind på den ena och inte insett att det finns en blankett till. Jag försökte redan i mitt tidigare inlägg att klargöra att den blankett som jag här har åberopat, den blankett som kallas Tandvårdsräkning, inte har nämnts av utskottsmajoriteten i betänkandet.

Den redovisning som tandläkarna har att ge i den blanketten under rubriken Av tandläkaren använd behandlingstid behövs över huvud taget inte för beräkning av ersättningen. Och, herr Olsson, hur skall blanketten fyllas i? Har herr Olsson varit på en privat tandläkarmottagning i dag och iakttagit hur arbetet går till?

För att kunna lämna uppgifterna om behandlingstiden måste privattandläkaren ha ett tidtagarur, som han startar när han börjar behandlingen av en patient. När han lämnar patienten för att svara i telefon, tala med sin sköterska, göra i ordning ett instrument eller gå till en annan patient, måste han stoppa urt. Varje gång han går tillbaka till patienten och utför någon behandling, måste han starta urt.

Hela denna tidsstudie – man får inte underlåta att redovisa en tid som understiger fem minuter – gör i själva verket att tandläkarna upplever sin situation såsom fruktansvärt stressad. Deras arbetsförhållanden kan liknas vid förhållandena för en bilförare, som är så rädd för att överskrida hastigheten att han stirrar på hastighetsmätaren i stället för på vägen. Det finns alltså risk för att den administration som har lagts på tandläkarna hindrar dem från att ordentligt ägna sig åt sina vårduppgifter.

Det är det ena felet med redovisningen. Det andra är att dessa uppgifter om den tid tandläkaren lägger ned på varje patient synes fullständigt sakna intresse även för en framtida diskussion om taxan. Den tidsre-

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Vissa frågor
rörande tandvårds-
taxan*

dovisning som sker på den andra blanketten. Samlingsräkning och tandvårdsersättning, där tandläkaren har att uppge hur många timmar han har arbetat per dag under varje vecka, verkar vara meningsfull. Men den har vi inte heller tagit upp.

Nej, herr Olsson, att regeringen har gått utöver de befogenheter som ges i lagen om allmän försäkring är nog alldeles klart. Att det har väckt en utomordentligt stor irritation beror på att tandläkarna dessutom har upplevt den administrativa ordningen såsom betungande. Kritiken har huvudsakligen riktats mot att man har knutit en orimligt stark påföljd till uppgiftslämnandet. Försäkringskassan kan nämligen innehålla privatvårdsläkarnas ersättning – deras inkomster, herr Olsson – om de slarvar med en uppgift för statistiskt ändamål.

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Låt mig säga till herr Olsson i Edane att här är det inte fråga om tandläkareintressen eller andra intressen. Det vi håller på med är konstitutionell granskning.

Herr Olsson tror att reservanterna råkat ut för en missuppfattning. Det tål nog att diskutera vem det är som missuppfattar. Fullmakten enligt lagen om allmän försäkring avser uppgifter som är nödvändiga för tillämpningen av denna lag. De ålägganden som vi diskuterar är inte nödvändiga – det framgår av vårt material, intaget i promemorian – och faller alltså utanför fullmakten. Om regeringen anser att denna redovisning av arbetstiden behövs, t. ex. för statistikändamål, så går det bra att begära fullmakt att utfärda en sådan förordning. Men det har inte skett. Någon ordning, herr Olsson i Edane, måste det vara också på en förordning.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Herr Olsson i Edane var mycket mångordig, när han försökte försvara regeringens handlande i denna fråga. Hans försvar gick ut på att allting i stort sett var bra och att de här uppgifterna var behövliga för lagens tillämpning. Men, herr Olsson, det torde väl ändå vara helt klart att de här statistiska uppgifterna inte har någonting att göra med utbetalningen av ersättningen, och det är ju detta det verkligen gäller i det här fallet. Eftersom uppgifterna inte har någon betydelse för lagens tillämpning, är alltså föreskriften utfärdad utan stöd i gällande lag. Då, herr Olsson i Edane, finns det anledning att kritisera regeringen. Svårare var det faktiskt inte.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag kan ge herr Jonnergård den elogen att han åtminstone håller sig till ämnet, dvs. befogenheterna för regeringen. Jag vill då säga att den ändring som skedde av tandvårdstaxan den 28 juni 1974 hade en konstitutionell förankring. Det är ingen tvekan om det. Därför behöver vi inte resonera mera om den saken.

Fru Jacobsson kom snabbt från ämnet och över till de två förkättrade blanketterna, som moderata samlingspartiet envist vill framhålla. När jag lyssnade till fru Jacobsson var det närmast som att återgå till den två timmar långa interpellationsdebatt som vi hade den 21 november förra året. Då fick vi också höra vilket oerhört merarbete det här uppgiftslämnandet skapade för privattandläkarna. Jag vill nog närmast uppfatta fru Jacobssons senaste inlägg som en svartmålning och en uppförstoring av det arbete som tidsredovisningen åsamkar privattandläkarna. Jag vill göra fru Jacobsson uppmärksam på att det är precis samma uppgifter som när tandläkarna debiterar timarvode enligt tandvårdstaxan. Det är ingen skillnad.

Sedan kan jag väl tillägga att det är ganska självklart att en så stor och omfattande reform inte kan genomföras helt problemfritt. Det har väl inte skett någon stor social reform utan initialsvårigheter, men påståendet att de ändringar i tandvårdstaxan som skett i syfte att få till stånd en noggrann uppföljning av taxan skulle sakna stöd i lagen om allmän försäkring måste helt enkelt, som jag sade tidigare, grundas på en missuppfattning. När regering och riksdag begärt att riksförsäkringsverket skall kunna redovisa utfallet av tandvårdstaxan, tycker jag att även moderata riksdagsledamöter bör ställa upp bakom detta krav i stället för att gå privattandläkarnas ärenden. Här har varit en allmän strävan att samhället skall skaffa sig insyn i hur statens pengar förvaltas. Då förefaller det åtminstone för mig rätt underligt att enskilda ledamöter vill ifrågasätta om detta verkligen är nödvändigt, men det är vad fru Jacobsson har gjort.

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Frågan om det har varit befogat att gå in på formulären eller inte vill jag besvara först. Givetvis har det varit befogat, därför att formulären visar vart en konstitutionell felaktighet kan leda. Det är inte i själva formulären som felaktigheten ligger. Men man hade inte kunnat utfärda formulären om man inte hade haft en felaktighet att stödja sig på. Om man ser delegeringen av lagstiftningsmakten som en kedja, där först riksdagen ger regeringen befogenhet och regeringen i sin tur ger riksförsäkringsverket befogenhet, brister det här i det första ledet mellan riksdagen och regeringen. Vi har inte anmärkt på någonting i det senare ledet mellan regeringen och riksförsäkringsverket. Men regeringen har inte haft riksdagens fullmakt bakom sig när den utfärdade taxeändringen. Det tror jag aldrig att herr Olsson i Edane kan komma ifrån om herr Olsson verkligen sätter sig ner och studerar de här frågorna från konstitutionell synpunkt.

När det sedan gäller nyttan av statistiska uppgifter för framtida ändring i tandvårdstaxan har vi inom moderata samlingspartiet inte satt oss emot den saken. Men vi anser att formulären skall vara vettigt utformade, så att de inte tar en timme om dagen i arbetstid för en privattandläkare. Det är från patienterna man måste ta den tiden. Det är patienterna som drabbas.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet
på statliga myndig-
heter*

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Jag skulle vilja be herr Olsson i Edane att fundera över vad som redovisas i den PM som ligger som bilaga till utskottsbetänkandet. På s. 180 redovisas: "Riksförsäkringsverket fann i beslut den 5 juni 1974 att uppgift om arbetad tid inte var erforderlig för bestämmande av tandvårdsersättning - - -". Då kanske herr Olsson kommer från missuppfattning till uppfattning.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag skulle vilja ställa en kort fråga till fru Jacobsson. Hon säger att det har varit viktigt att få vettigt utformade blanketter. Därför skulle jag vilja fråga: Varför avstod privattdndläkarnas egen fackförening, Sveriges tandläkarförbund, från att vara med och utforma dessa blanketter? De fick ändå ett erbjudande från riksförsäkringsverket, men tandläkarna lämnade skriftligt besked om att de inte hade något intresse av att vara med och utforma blanketten till sin fördel. Varför tog de inte den chansen?

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Detta tycker jag däremot att vi skall hålla utanför debatten. Frågan om hur tandläkarnas representanter har agerat i förhållande till tandläkarna anser jag mig inte bemästra att ta upp här. Det är deras interna angelägenhet.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Vissa frågor rörande tandvårdstaxan anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det råder inget tvivel om att den svenska monarkin är väl förankrad bland människorna i vårt land. De många vittnesbörd som finns om detta behöver inte lämna någon i tvivelsmål.

Detta är naturligtvis ett tråkigt förhållande för de republikaner som finns. Särskilt sorgligt är det för socialdemokratin som har republik på sitt program, men som inte vågat genomföra kravet. Det är en missuppfattning att tro att socialdemokraterna är helt överksamma i sitt republikanska nit. Tvärtom har här utvecklats en betydande aktivitet de senaste åren. Man höll sig någorlunda på mattan så länge den gamle kungen levde, men nu tycks en hel del av hämningarna ha släppt.

Exempel på detta är ordensväsendets avskaffande, de nya formerna för riksdagens högtidliga öppnande, avskaffandet av skattefriheten för kungahusets medlemmar och mycket annat.

Det som riksdagen i dag har att ta ställning till är avskaffandet av beteckningen Kunglig framför namnet på statliga verk och militära för-

band. Frågan kan synas vara liten, men insatt i sitt sammanhang är det ingalunda någon bagatellartad fråga.

Monarkins bevarande har varit en given utgångspunkt för den nya författningen. Det har understrukits i grundlagspropositionen av det ansvariga statsrådet, herr Geijer. Konungen är alltjämt rikets statschef. Arbetet från socialdemokratiskt håll att eventuellt bereda vägen för republik genom åtgärder av det slag som nu är för handen innebär att man bryter den enighet och de löften som låg bakom den kompromiss som träffades i Torekov. Från moderata samlingspartiets sida ser vi allvarligt på detta om det skulle vara riktigt. Vi vet att det som nu håller på att ske icke har stöd bland människorna.

Det är djupt beklagligt att regeringen uppenbarligen valt att försöka införa republik smygvägen. Det är betecknande att man inte vågar ta en öppen diskussion utan ägnar sig åt nålstygntaktik.

Regeringens metoder härvidlag inger inte någon respekt. Och att det är fråga om ett förberedelsearbete för att införa republik är helt uppenbart. Något annat syfte kan rimligen inte verksamheten tjäna. Möjligen skulle det kunna vara fråga om vanlig klåfingrighet, men den brukar faktiskt inte vara så systematisk utformad som nu är fallet.

Avskaffandet av beteckningen Kunglig är märklig på två sätt. Det gäller dels grunden för åtgärden, dels tillvägagångssättet.

Regeringen menar nu att avskaffandet av beteckningen Kunglig hör samman med att konungen inte längre formellt är chef för statsförvaltningen och högste befälhavare för krigsmakten. Detta är i grunden ett felaktigt argument. Beteckningen Kunglig har hittills endast angett att verksamheten varit statlig och sålunda ej av kommunal eller privat natur och inte heller direkt underställd riksdagen. Här finns också en direkt parallell till förhållandena i andra länder. De monarkier som jag känner till har använt och använder beteckningen Kunglig utan att monarken där under åtskillig tid haft vare sig direkt eller formellt chefskap över den statliga verksamheten.

Den nya grundlagen, som gäller fr. o. m. årsskiftet, innehåller ingenting om namngivning av myndigheter. Moderata samlingspartiet anförde i sin partimotion i grundlagsfrågan 1973 följande: "Det ter sig likaså självklart att svenska myndigheter, verk och militära förband allt framgent använder beteckningen Kunglig." Konstitutionsutskottet och riksdagen hade ingenting att erinra mot skrivningen i denna del.

Om det, herr talman, hade varit på det sättet att man hade ansett att moderata samlingspartiet här hade framfört felaktiga synpunkter och att vi hade dragit tokiga slutsatser av den nya grundlagen hade naturligtvis de republikaner som funnits i kammaren eller utskottet sagt att de inte kunde dela partiets uppfattning. Det är fullkomligt otänkbart att den här frågan bara skulle ha kunnat segla förbi utskott och kammare om det nu hade funnits någon invändning att göra mot det som moderata samlingspartiet då anförde. Och någon sådan invändning kom alltså inte.

Det finns sålunda varken någon saklig grund eller några praktiska skäl

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet
på statliga myndig-
heter*

som talar för att beteckningen Kunglig försvinner. Det är en ren efterhandskonstruktion att detta skulle följa av den nya grundlagen, men det ingår alltså – som jag sagt – i det led av antimonarkistiska åtgärder som man har satt i gång.

Vad som är ägnat att förvåna är också formerna för förändringen. Man borde ha kunnat vänta sig att en så pass viktig fråga och en så pass omfattande åtgärd – det rör sig om en hel del förband och myndigheter – skulle ha handlagts på sedvanligt sätt, dvs. dragits i konselj. Det har man emellertid struntat i. Det hela har gått så till att man har diskuterat saken i statsrådsberedningen under förra hösten – och då hade varken statsrådsberedningen eller regeringen någon formell beslutskapacitet. Då gällde fortfarande den gamla grundlagen. Sedan har man uppdragit åt rättschefen i statsrådsberedningen att ta kontakt med redaktören för statskalendern. Man får förmoda att det skett per telefon, eftersom det inte finns ett papper, inte en PM eller någonting liknande som visar vilka grunderna är för beslutet eller hur det förberetts. Jag efterlyste sådana i utskottet, och det har meddelats att några sådana icke existerar.

Det behandlades förra året ca 27 000 ärenden i konselj. Det är höjden av nonchalans att inte bry sig om att dra ett ärende av denna typ i konselj. Att handläggningen går till så att rättschefen i statsrådsberedningen ringer till redaktören för statskalendern vittnar om hur regeringen anser att frågor med anknytning till monarkin skall handläggas.

Det går nämligen inte att hävda att det här bara rör sig om en följdändring till författningen. Som jag tidigare sagt och som också utförligt motiverats i den moderata reservationen vid utskottets betänkande, så är det här fråga om saker som sannerligen inte följer automatiskt av grundlagsreformen.

En annan märklig sak gäller stora riksvapnet, det vapen som kammarens ledamöter kunde avnjuta vid riksdagsöppnandet i stort format på filmduken alldeles ovanför talmannens plats. I lagen om rikets vapen av den 15 maj 1908 som trädde i kraft den 1 januari 1909 som som fortfarande gäller, heter det i 1 §: "Rikets vapen äro två, stora vapnet och lilla vapnet."

Rättsläget härvidlag är alltså helt klart. Men i en PM från utrikesdepartementet, som sänts ut bl. a. till våra utlandsmyndigheter, heter det i punkten 7: "Det bör i sammanhanget observeras att stora riksvapnet numera är att betrakta som det Kungl. Husets personliga vapen. Myndighet bör begagna lilla riksvapnet."

Det innebär alltså att UD på egen hand försöker upphäva gällande lag! Heraldisk expertis som jag varit i kontakt med har karakteriserat UD:s ståndpunkt som "heltokig". Men det får man tydligen vara i sitt republikanska nit.

I detta sammanhang kan omnämnas att det 1966 kom en statlig utredning i ämnet av f. d. hovrättspresidenten Mauritz Wijnbladh. Den hette "Rikets vapen och flagga". Denna utredning vilar fortfarande i justitiedepartementet, varför sättet att ta lagen i egna händer inom ut-

rikesdepartementet är ganska betänkligt. Om man nu ville göra någonting i vapenfrågan, borde man naturligtvis ha gått till riksdagen med en proposition på grundval av den nämnda utredningen eller på andra grunder.

Avskaffandet av beteckningen Kunglig och de former det skett i är så pass allvarliga saker att de moderata ledamöterna i utskottet finner att det föreligger anledning till anmärkning mot den formellt ansvarige, justitieminister Geijer.

Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att folkpartiet och centerpartiet inte velat slå vakt om monarkin genom att stödja den moderata reservationen. Centerns särskilda yttrande är så platt och intetsägande som det maximalt går att uppnå, och partiet anser tydligen att det inte finns någon anledning till ett påpekande. Folkpartiets inställning är densamma.

Herr talman! Vad som förekommit från regeringens sida är alltså sammanfattningsvis: felaktiga slutsatser av den nya grundlagen, nonchalant och felaktigt handlande när det gäller handläggningen samt försök att på egen hand upphäva lag som tillkommit genom samfällad lagstiftning. Det anmärkningsyrkande som föreligger är enligt min mening ovanligt välgrundat. Även om det formellt i första hand riktar sig mot justitieminister Geijer, så bör regeringen i sin helhet känna sig träffad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen M som är fogad vid utskottets betänkande.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Herr talman! Slopandet av beteckningen Kunglig i namn på statliga myndigheter har på senare tid av ett flertal moderater, inte bara av herr Björck i Nässjö, gjorts till en stor politisk fråga. Det har antytts att detta skulle vara ett sätt att smygvägen införa republik. I sin monarkistiska iver ser moderaterna långt upp i partitoppen tydligen spöken på ljusan dag.

Herrar Werner i Malmö och Björck i Nässjö anför i sin reservation bl. a. att det är "av väsentligt intresse ur allmän synpunkt att statsmakternas inställning till statsskickets grunder inte missuppfattas av medborgarna på grund av dessa eller liknande åtgärder". Med den kännedom jag har om den svenska allmänheten kan jag försäkra reservanterna samt alla övriga moderater att deras rädsla och deras tvivel på medborgarnas fattningsförmåga är helt obefogade. Den svenska allmänheten är mycket klokare än vad herr Werner och herr Björck ger uttryck för i sin reservation. Allmänheten i vårt land är klok nog att inte gå på de politiska spöken i varje vrå som moderaterna allt som oftast försöker måla upp.

Moderaternas reservation om prefixet Kunglig är, om än inte i alla hänseenden, en lustig läsning. Det är faktiskt svårt, herr talman, att hålla sig för skratt när herr Werner och herr Björck kommer fram till att från logiska utgångspunkter övervägande skäl talar för ett bibehållande av epitetet Kunglig i namn på statliga myndigheter. Det enda omdöme

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet
på statliga myndig-
heter*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet
på statliga myndig-
heter*

man kan fälla om en sådan slutsats är att den brister i logik. Reservationen är ett utmärkt pedagogiskt material för dem som vill studera ämnet bristande logik.

Nej, herrar Werner i Malmö och Björck i Nässjö, saken är följande. Enligt 1809 års regeringsform var det kungen som hade det formella chefsskapet över de myndigheter som var underställda Kungl. Maj:t. Bruket av prefixet Kunglig framför myndighetens namn utgjorde en markering av detta förhållande. Men förhållandet har ju ändrats fr. o. m. den 1 januari i år, när den nya grundlagen trädde i kraft. Enligt den nya regeringsformen är det regeringen som styr riket. Myndigheterna lyder under regeringen och inte under kungen. En konsekvens härav blir att ordet Kunglig, som markerade myndighetens lydndsställning i förhållande till kungen enligt den gamla ordningen, bör slopas framför myndighetens namn.

Reservanterna säger att de åtgärder som vidtagits i denna fråga är tvi-velaktiga och att de skulle strida mot de förutsättningar enligt vilka enighet i grundlagsfrågan uppnåddes i riksdagen. Som stöd för det resonemangt hänvisar herr Björck bl. a. till den moderata partimotionen i grundlagsfrågan. Detta är i sanning en märklig argumentering, eftersom den åberopade moderatmotionen avslogs av riksdagen.

I slutet av reservationen anmärker reservanterna att utrikesdepartementet gjort en felaktig tolkning av stora riksvapnets ställning. Jag bestrider detta, herr talman.

Reservanterna åberopar 1908 års lag om rikets vapen som bevis för sitt påstående. Jag vill bara här nämna – och det var herr Björck förvisso inne på – att utrikesdepartementet i ett meddelande nr 16, daterat den 5 februari 1975, har behandlat frågan om användning av beteckningen Kunglig. Meddelandet upptar sju punkter. Herr Björck citerade i sitt inlägg den sjunde punkten, och jag behöver inte därför upprepa den. Men det som anförs i punkten 7 i meddelandet nr 16 från utrikesdepartementet står inte i strid med lagen av den 15 maj 1908, vilket herr Björck här har hävdad. I denna lag finns det inte några föreskrifter om användningen av riksvapnen. Vissa speciella regler har dock meddelats i syfte att hindra obehörig användning av vapenmärken. Så har skett i varumärkeslagen av 1960 och i den samma år utfärdade lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Dessa två senaste lagar nämner jag bara för att fullfölja uppräkningsen av den lagstiftning som finns på det här området, så att vi är klara över vad som här föreligger.

Till slut anför reservanterna kritik mot formerna för åtgärder som vidtagits när det gäller slopandet av prefixet Kunglig. Härtill vill jag foga en kort kommentar.

Någon föreskrift om att myndighetsnamn skall föregås av Kunglig finns inte. Det finns därför inget beslut att ändra på. Det skall kanske tilläggas att på senare tid inrättade myndigheter inte använder ordet framför sina namn. Ordet förekommer inte heller framför myndighets namn i lagar och andra författningar.

Moderaterna har i sin reservation riktat en anmärkning mot justitieministern. Något som helst sakligt skäl till anmärkningen föreligger emellertid inte. Det är bara moderaterna som har kommit fram till en sådan slutsats. Inga andra partier har funnit skäl till en anmärkning. Detta faktum borde stämma herr Björck och moderaterna till eftertanke.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! I den svenska statsförvaltningen har det inte funnits någon bestämd praxis när det gäller användandet av prefixet Kunglig framför ämbetsverkens namn. Ursprungligen – och så länge som ämbetsverken fungerade som konungens redskap – var det både vanligt och naturligt att man satte beteckningen Kunglig framför namnen på förvaltningsmyndigheterna. Prefixet Kunglig har därefter successivt tagits bort från ämbetsverkens namn, och det har i allmänhet skett genom beslut av ämbetsverken själva. Vissa relativt nya ämbetsverk, t. ex. livsmedelsverket, naturvårdsverket och planverket, har över huvud taget aldrig använt prefixet Kunglig och har alltså heller inte kunnat avskaffa det.

Detta är alltså en, som jag ser det, rätt naturlig och i stort sett kontinuerlig utveckling, som det inte finns anledning att särskilt ondgöra sig över.

De militära myndigheterna – jag tänker då inte på försvarets civila myndigheter, där prefixet inte är särskilt vanligt – har däremot hittills genomgående haft beteckningen Kunglig, vilket har sammanhängt med regeringsformens bestämmelse om konungens överhöghet över landets försvar. I det avscendet inträdde ju en ändring i och med 1975 års ingång genom att konungens ställning som högste befälhavare då upphörde. Denna ändring bör i sinom tid slå igenom också när det gäller beteckningarna på de militära myndigheterna.

Det skulle, herr talman, kanske räcka med att säga detta. Men herr Björck i Nässjö fann det förvånande att folkpartiet och centerpartiet inte hade följt honom i hans reservation. Jag får nog säga att det mest förvånande i detta ärende var herr Björcks inlägg, som utmynnade i ett anmärkningsyrkande. Det byggde på påståendet att borttagandet av beteckningen Kunglig framför de statliga myndigheternas namn kunde uppfattas som ett led i en politik att i vårt land smygvägen införa republik. Det var exakt den argumentering som herr Björck förde.

Finns det någon som tror att om man ändrar beteckningen Kungl. statskontoret till statskontoret så blir det republik i Sverige? Eller att om Kungl. arbetsmarknadsstyrelsen på egen hand börjar kalla sig för arbetsmarknadsstyrelsen så är det ett led på vägen mot republik? Eller att om Kungl. Svea livgarde får heta Svea livgarde så är republiken hotande nära? Ja, om det är någon som tror det bör han observera att detta ju har pågått sedan länge successivt och utan att moderata samlingspartiet, såvitt jag vet, tidigare har reagerat mot denna hotfulla utveckling.

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet
på statliga myndig-
heter*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

Nog borde väl ändå moderata samlingspartiets representanter i konstitutionsutskottet känna till att republik inte kan införas på annat sätt än genom ändring av grundlagen. Ändring av grundlagen sker genom två beslut med mellanliggande val.

Jag tycker, herr talman, att det för dem som slår vakt om monarkin i Sverige – och det är det verkligen många som gör – känns lite generande att ha herr Björck som försvarsadvokat.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Herr Johansson i Malmö började med att betyga sin aktning för den klokhets som finns hos den svenska allmänheten i den här frågan. Jag vill varmt instämma i det. Den svenska allmänheten är ju så pass klok att ca 80 % tycker att det socialdemokratiska partiprogrammets krav på republik är helt felaktigt. Det är klara siffror som finns att ta del av i alla opinionsundersökningar i stort sett som gjorts under senare år.

Klokhets hos den svenska allmänheten betygar jag alltså min stora vördnad för, inte minst i den här frågan. Men det förvånar mig att herr Johansson i Malmö kan dra några växlar på detta.

Det är helt fel och vittnar om historisk okunnighet att påstå att Kunglig har betecknat ett direkt chefskap. Det har det inte alls. I stället har det varit en beteckning för att skilja statlig verksamhet från privat verksamhet. Får jag peka på en mycket konkret punkt på den militära sidan. Konungen har formellt varit chef för vissa förband; den som i praktiken varit chef har kallats sekundchef. Men det har ju inte inneburit att alla andra förband inom krigsmakten inte haft beteckningen Kunglig. Parallellen är alltså totalt ologiskt och rent okunnig.

Det sägs här att det finns inget beslut att ändra på, då man aldrig har beslutat att verken och de militära förbanden skall ha beteckningen Kunglig framför namnet. Ja, men vad är det nu man har gjort? Tidigare har alltså de här instanserna själva bestämt vad de har velat kalla sig. Varför skulle de inte i fortsättningen få ha den beslutanderätten? Vad som nu sker är att man fattar ett centralt beslut och att dessa instanser inte längre skall få ha den här beteckningen.

Detta, herr talman, har skett utan något samrådsförfarande, utan någon remiss, utan att man på något sätt har frågat dem som berörs. Är det demokrati? Vittnar det om någon stor lyhördhet för vad förvaltningen tycker? Man har inte ens brytt sig om att dra frågan i konselj.

Även om jag förstår att det finns gott om republikaner i kammaren tycker jag att man åtminstone när det gäller den formella beslutsordningen, där man – herr Molin t. ex. – är litet mera alert i andra frågor, skulle kunna ha något ord till anmärkning mot hur det gått till i det här fallet. Men man har inte ett ord att säga i denna fråga!

Herr Molin gör stort nummer av att vi – det är inte bara jag utan många andra, inte bara från mitt parti utan även från andra håll – har pekat på att detta är ett led i införandet av republik. Vi har inte sagt

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

att detta innebär att man inför republik, men det kan vara ett led i den utvecklingen. Jag räknade dessutom upp – som herr Molin hörde om han lyssnade – en rad exempel på sådana här saker som genomförts bara under föregående år. Dessa exempel måste naturligtvis syfta någontans. Jag pekade på att de var systematiska. Det som vi i dag diskuterar är bara ett led i detta. Jag förstår att det finns många – och herr Molin är en av dem – som i detta ser en positiv utveckling. Med herr Molins republikanska utgångspunkt tycker han kanske inte att det spelar någon större roll. Har han en annan utgångspunkt – om han nu tycker att vi skall behålla monarkin som statsform – ja, då kan jag inte dra någon annan slutsats än att han är ganska naiv, om han inte tror att det som sker syftar till någonting. I så fall är det väl bara att citera vad statsminister Palme sade när det gällde att lugna upprörda kongressledamöter som ville ha republik, att monarkin bara är en plym, en dekoration, som man när tiden är kommen – och den förbereder man alltså nu – kan avskaffa med ett penndrag.

Det uttalandet, som har citerats flera gånger i denna kammare, borde väl ändå få herr Molin att tänka efter något. Jag vägrar nämligen att tro att herr Molin, med den politiska erfarenhet han har, är så naiv att han inte ser någon mening i detta.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag tror att herr Björck i Nässjö skulle tjäna på att inte vara alltför stor i orden i denna debatt, när han hävdar att det finns skäl för en anmärkning mot justitieministern i den här frågan. Det var nämligen så, att herr Björck i november 1974 av justitieministern fick svar på en enkel fråga i detta ämne, och då förekom det en ganska lång diskussion. Men det märkliga med den debatten var att herr Björck, som ju sitter i konstitutionsutskottet, aldrig kom underfund med att frågan kunde ha en konstitutionell aspekt. Trots att herr Björck vid det tillfället försökte mobilisera hela sitt ordförärad kunde han egentligen bara åstadkomma ett ordfyrverkeri. Jag ber att få citera något av vad herr Björck sade i den debatten:

”Beslutet innebär traditionslöshet, klåfingrighet och ytterligare ett steg i riktning mot ett allt färglösare och tråkigare samhälle. I den här frågan kunde man ha visat en viss respekt för traditionen ---.”

Herr Björck åberopade alltså inte någon konstitutionell aspekt förra året. Det är någonting som han har konstruerat efteråt, sannolikt i sällskap med mycket dåliga rådgivare.

När det sedan gäller allmänheten har herr Björck och jag haft en liten dispyt. I och för sig är jag glad över att herr Björck från denna talarstol nu har slagit fast att han också litar på allmänheten, men det intrycket får man tyvärr inte när man läser den moderata reservationen i denna fråga. Man säger där att det finns ”en risk för att även sådana åtgärder som de förevarande hos allmänheten kan uppfattas som ett led i en politik som ytterst syftar till att införa republik i vårt land. Även om

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

detta mot nyss angivna bakgrund inte är avsikten med åtgärderna är det emellertid av väsentligt intresse ur allmän synpunkt att statsmakernas inställning till statsskicket grunder inte missuppfattas av medborgarna ---."

Om man ser litet närmare på denna formulering skall man finna att herr Björck tycks tro att svenska folket inte skulle veta att den nya regeringsformen har trätt i kraft. Vidare skulle svenska folket inte veta att det är regeringen som styr riket och att myndigheterna lyder under regeringen. Jag vidhåller att herr Björck har misstagit sig grovt när han tror att allmänheten inte begriper att det är som en följd av den nya regeringsformen som epitetet Kunglig i namnet på statlig myndighet bör slopas.

Eftersom herr Molin så värtaligt bemött herr Björcks påståenden att detta skulle vara ett smygande sätt att införa republik, är det kanske onödigt att jag berör dem. Men jag vill gärna tillägga att herr Björck i sitt första inlägg sade att det enda syftet med dessa åtgärder uppenbarligen var att smygvägen införa republik, och det tyder faktiskt på att herr Björck egentligen inte vet vad som står i hans egen reservation, där det klart angivits att så inte är fallet. Jag citerar på nytt vad herr Björck själv skrivit. Det heter i reservationen: "Även om detta --- inte är avsikten med åtgärderna ---". Men herr Björck har kanske inte ens själv författat reservationen utan har kanske också där haft mycket dåliga rådgivare.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Låt mig först med anledning av att herr Björck talade om republikanska utgångspunkter och republikaner i kammaren påminna om att riksdagen med mycket stor majoritet 1973 och 1974 antog den nya grundlagen, som innebär att kungadömet bevaras. Enligt vad jag kan minnas var det praktiskt taget bara vänsterpartiet kommunisternas riksdagsledamöter som röstade emot den delen av den nya grundlagen.

Herr Björck gjorde en smärre reträtt då han sade att det här inte i och för sig var ett sätt att införa republik men att det kunde uppfattas som ett led i införandet av republik. Jag måste nog då pressa herr Björck ytterligare något.

När arbetsmarknadsstyrelsen för ett antal år sedan bytte namn från Kungliga arbetsmarknadsstyrelsen till arbetsmarknadsstyrelsen, var det då ett led i införandet av republik? Kan man tänka sig att verkschefen, eller om det möjligen var styrelsen, i AMS satt och funderade över hur man genom en namnändring på bästa sätt skulle skapa jordmån för republik i Sverige? Och om det nu var så, varför reagerade inte herr Björck och andra företrädare för moderata samlingspartiet då?

Jag tror inte att den svenska monarkin tjänar någonting på den typ av argumentation som herr Björck för. Herr Björck talar om risken för missuppfattningar. Jag tror inte att de namnändringar som gjorts successivt missuppfattas av svenska folket. Däremot finns det väl en anse-
nlig

risk att herr Björcks argumentation och reservationen på denna punkt missuppfattas.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Herr Johansson i Malmö var ledsn över att han i den frågedebatt som jag hade med justitieministern förra året inte kunde finna någon konstitutionell aspekt. Om detta är två saker att säga: dels är en frågedebatt naturligtvis inte detsamma som en dechargdebatt, dels är det i grunden fel att jag där inte framförde att frågan hade aspekter av den karaktären. Det är bara att läsa innantill i protokollet, herr Johansson!

Jag säger på ett ställe – och jag kan citera – i den debatten: "För det första anser jag att beslutet om detta borttagande har tillkommit på ett underligt sätt. Det finns inget konseljbeslut i frågan." Det är alltså exakt det som har tagits upp nu, nämligen den underliga beslutsformen. Jag säger vidare, och nu kan herr Johansson försöka följa med, eftersom han tydligen inte har gjort det tidigare, eller senare försöka läsa innantill: "Det finns inte ens någon skriftlig instruktion från rättschefen i statsrådsberedningen till redaktören för statskalendern om principerna för borttagandet av detta prefix. Allt har skett muntligt." Också detta har jag alltså tagit upp i den här debatten. Var så god och läs innantill! Jag säger också: "Det minsta som kan begäras i en sådan här fråga är väl att det fattas något slags formellt beslut – det fattas 27 000 beslut per år i konseljen, så det skulle inte ha inneburit någon ytterligare arbetsbelastning." – Jag skulle kunna fortsätta att citera en bra stund till.

Här framfördes alltså redan då konstitutionella aspekter i ganska stor utsträckning.

Vidare är det på det sättet att moderata samlingspartiet icke har miss-tagit sig grovt i denna fråga. Det finns framstående jurister som i artiklar i svenska tidningar har pekat på den helt felaktiga slutsats som regeringen har dragit, när den menar att prefixet Kunglig bara har att göra med om Konungen tidigare haft ett formellt chefsskap eller inte.

Herr Johansson försöker också göra gällande att det skulle vara en skillnad mellan vad som står i reservationen och vad jag här har sagt. Det är med förlov sagt rent nonsens! Jag har såväl i reservationen som i anförandet pekat på att man kan betrakta detta som ett led i införandet av republik. Jag har naturligtvis förhoppningen att det inte skall vara på det sättet, men det finns alltså en avsevärd risk för att det förhåller sig så. Det är klart att man kan ägna sig åt hårklyverier när det gäller att jämföra anföranden och reservationer, men det tror jag inte tjänar särskilt mycket till. Jag skulle också där vilja uppmana herr Johansson att läsa innantill i protokollet, när det kommer.

Så till herr Molin! Han frågar: Är det att betrakta som ett led i republikens införande att ett ämbetsverk avskaffar beteckningen Kunglig? Men vad saken gäller nu är ju inte om ett enstaka verk har gjort det eller inte. Om ett enda verk skulle göra det spelar ingen större roll, kan

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Sloppande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

jag tro. Men här är det fråga om ett centralt direktiv från Sveriges regering, utarbetat i statsministerns kansli, att denna beteckning skall bort, antingen man vill eller inte. Detta är väl ändå, herr Molin, en väsentlig skillnad mot om ett enstaka ämbetsverk skulle ta bort beteckningen? Jag kan inte förstå annat.

Sedan säger herr Molin att monarkin inte tjänar någonting på att vi reserverar oss i sådana här frågor och försöker på andra sätt peka på de förändringar som sker. Tänk, där har jag en helt annan uppfattning! Monarkin tjänar ingenting på att herr Molin och folkpartiet och centerpartiet i den här frågan, och även i andra frågor, bara låter det gå – och formellt bekänner sig till det hela naturligtvis; det är ju bra för dem med tanke på folkopinionen. Om man ser på de frågor som jag exemplifierade tidigare – ordensväsendets avskaffande, de nya formerna för riksdagens högtidliga öppnande, avskaffandet av skattefriheten för kungahusets medlemmar – finner man dock att vi här i kammaren inte har kunnat uppleva någon större entusiasm eller något större arbete från folkpartiets och centerpartiets sida. Jag vill säga att jag självfallet respektar dem som är republikaner, men eftersom monarkin nog tjänar mera på att det finns några här som har uppfattningen att monarkin bör bibehållas, vore det väl märkligt om man inte på olika sätt skulle försöka slå vakt om den. Monarkin tjänar sannerligen ingenting på att man tiger still och accepterar den linje som socialdemokraterna driver i den här frågan.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag bara konstaterar att den karska ton som herr Björck i Nässjö hade i början tydligen håller på att försvinna. Jag skall gärna ge honom det erkännandet att det mildare sättet att framträda klär honom väsentligt bättre. Från början sade herr Björck – jag tror att herr Molin också uppfattade det så – att de vidtagna åtgärderna syftade till att smygvägen införa republik. Så föll orden från herr Björck. I sitt senaste inlägg tvekade han och var inte alls lika säker i korken som i början. Det hedrar honom.

Herr Björck berörde också statskalendern, och han gjorde ett stort nummer av att det troligen förhåller sig på det sättet att någon tjänsteman per telefon har sagt ifrån att ordet Kunglig inte längre skall få komma in i statskalendern. Eftersom jag är särskilt vänlig i dag skall jag så här i sista momangen överlämna en liten present till herr Björck. Om några dagar kommer statskalendern ut, och jag har förvissat mig om att Vetenskapsakademien alltjämt kommer att ha epitetet Kunglig. Det betyder väl att herr Björck kan känna sig lugn åtminstone ett år framåt. Han kan alltså leva i ett färgglatt och roligt samhälle även i fortsättningen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Om min något mildare ton gläder herr Johansson i Malmö är jag naturligtvis tacksam för det. Däremot övertygar hans argument

i övrigt mig fortfarande inte på något sätt.

En fråga har varken herr Johansson eller herr Molin svarat på, och jag skulle gärna vilja ha ett svar på den innan den här debatten avslutas. Man har alltså gjort förändringen utan att dra den i konselj, utan att tillfråga de berörda myndigheterna och utan något remissförfarande – kort sagt, bara direktiv utan samråd. Kan jag få ett ja eller nej på frågan om detta är en rimlig beslutsordning? Jag skulle gärna vilja ha det svaret från både herr Molin och herr Johansson i Trollhättan.

Sedan är jag naturligtvis glad över att Vetenskapsakademien får behålla beteckningen Kunglig. Man fick intrycket av att detta var en nådegåva, en smula från herr Johanssons bord, så jag får väl utgå från att det bara är en tidsfråga innan hans klåfingrighet har varit framme där också. Men som sagt, ett år är väl alltid något.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Herr talman! När man i den här sena timmen ger herr Björck i Nässjö en present kunde han väl åtminstone se litet gladare ut. Om några dagar kommer som sagt statskalendern ut.

Nu vill herr Björck ha svar från herr Johansson i Trollhättan. Jag har inget emot att herr Johansson i Trollhättan svarar på herr Björcks frågor. Men jag vill upprepa vad jag sade inledningsvis när det gällde epitetet Kunglig: Eftersom det inte finns något beslut att ordet Kunglig skall användas har det inte heller behövt fattas något formellt beslut om att användningen skall upphöra. Så enkelt ligger det faktiskt till.

Med hänsyn till den sena tidpunkten lovar jag kammarens övriga ledamöter att jag efter detta inlägg inte ytterligare skall ta till orda.

Jag vill emellertid bara påpeka en sak som jag tycker är rätt viktig i detta sammanhang och det är att herr Björck i sitt inledningsanförande – han har dess bättre sedermera inte kommit tillbaka till den frågan – också gjorde ett stort nummer av de s. k. riksvapnen. Eftersom det är sista gången jag tar till orda i den här frågan kanske jag får påminna herr Björck om att det meddelande som utrikesdepartementet gav ut och där man talade om att det stora riksvapnet kan betraktas som kungahusets personliga vapen inte är så ogrundat som herr Björck tycktes tro i sina första inlägg.

För skojs skull har jag tagit fram en motion från 1949 i andra kammaren av en person vid namn herr Håstad, som icke bör vara obekant för herr Björck. Jag skall be att få citera vad en gammal partivän till herr Björck skrev i sin motion nr 293 år 1949: "Till sitt historiska och vapenrättsliga ursprung är stora riksvapnet den svenske konungens vapen och lilla riksvapnet den svenska statens symbol. Lämpligen kunde lagen giva de bägge riksvapnen benämningarna konungavapnet och statsvapnet."

Eftersom herr Björck har antytt att jag borde lära mig att läsa innantill, tycker jag att det finns anledning också för herr Björck att lära sig den konsten litet bättre. Det kunde ju vara klokt att börja med herr Håstads motion från 1949.

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Slopande av
beteckningen
Kunglig i namnet på
statliga myndighe-
ter*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Tillsättande av
ordförande i
riksbanksfullmäkti-
ge*

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Med tanke på den sena timmen skall jag inte så utförligt motivera mitt svar till herr Johansson i Malmö som det vore önskvärt och som han förtjänar. Låt mig bara peka på att om en praxis har utbildats är det naturligtvis att jämställa med en fast regel. Det krävs alltså ett motbeslut för att upphäva denna praxis. Det motbeslutet har nu kommit till i en helt felaktig ordning. Det har tydligen bara moderata samlingspartiet här i kammaren någonting att anmärka mot. Jag tycker att andra partier kanske kunde ha gett oss rätt beträffande beslutsordningen.

När det gäller herr Håstads motion nämnde inte herr Johansson i Malmö vad den fick för öde i kammaren. Jag skulle kunna föreställa mig att den avlogs på grund av att utgångspunkten varit felaktig därför att bestämmelserna om riksvapnen, det stora och det lilla, gäller fortfarande på samma sätt som de gällde 1908. Den lagen är fortfarande giltig. Om herr Håstads motion bifallits hade det naturligtvis inneburit att man ändrat den lagen.

Till slut, herr talman! Herr Johansson i Malmö och även herr Molin har gjort sig litet lustiga över att moderata samlingspartiet har drivit den här frågan, tyckt att vi har överdrivit den och tyckt att den inte har den här digniteten. Jag är inte övertygad om att de många människor här i landet som är monarkister, dvs. 80 %, tycker att det som nu sker är särskilt lustigt. Jag vet naturligtvis inte vilka kontakter med människor som herr Johansson i Malmö och herr Molin har, men att döma av vad de människor säger som jag kommer i kontakt med och det som man läser i tidningarna, ser i TV och lyssnar på i radio uppfattar nog människorna i gemen den här frågan som långt viktigare än vad herr Molin och Johansson i Malmö gör.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Bara en sista kommentar till herr Björcks i Nässjö mångordighet. Såvitt jag förstår har herr Björck inte kunnat förneka att införandet av republik i Sverige bara kan ske genom grundlagsändring, således genom två riksdagsbeslut med mellanliggande val. Införande av republik kan alltså aldrig ske genom att man ändrar namnen på statliga förvaltningsmyndigheter.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Tillsättande av ordförande i riksbanksfullmäktige.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Tillsättandet av ordförande i riksbanksfullmäktige, som rubriken lyder i vår ärendelista, är ingen stor fråga. Det föreligger heller

inte några reservationer på denna del av punkten 14. Men några korta kommentarer kan vara på sin plats.

Jag vill först erinra om att konstitutionsutskottet så sent som i fjol gjorde ett uttalande om det onödiga dröjsmålet med tillsättningen på landshövdingeposten i Kopparbergs län. Länsstyrelsen i det länet hade nämligen varit utan ordinarie chef i fyra månader. Det föranledde ett enigt utskott att säga att det var viktigt att inte onödiga dröjsmål förekommer när i synnerhet chefsbefattningar i statlig tjänst skall återbesättas.

Ordförandeskapet i riksbanksfullmäktige har varit vakant i åtta månader, men det vill inte utskottsmajoriteten ta något avstånd från. Det har för all del inte hänt någon olycka i riksbanksfullmäktige under vakansen. Det gjorde det inte i Falun heller, men låt mig, herr talman, bara stillsamt få fråga: Är den främsta förtroendeposten i landets centralbank mindre viktig än en statlig chefsbefattning? Skiljer utskottsmajoriteten mellan förtroendemän och chefstjänstemän?

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort i den här frågan.

Regeringen har i vårt land ansvaret för de högsta statliga utnämningarna. Och även om riksdagen och dess verk ej är underställda regeringen så skall dock regeringen utse ordförande i bankofullmäktige.

Förra året behandlade utskottet en fråga av liknande karaktär, som herr Nordin redan pekat på. Det gällde då tillsättandet av landshövdingeposten i Kronobergs län, då regeringen också tog orimligt lång tid på sig. Detta ledde till vissa problem. Utskottet var i fjol enigt om att påtala det otillfredsställande i så långa vakanser.

I det aktuella fallet meddelade ordföranden i bankofullmäktige redan under hösten 1973 att han önskade frånträda sitt uppdrag. Detta skedde vid årsskiftet 1973-1974, men inte förrän den 26 augusti 1974 tillsattes en ny ordförande av regeringen. En vakans uppstod alltså under åtta månaders tid. Något skäl för denna långa vakans har icke uppgetts för utskottet. Vi har frågat om regeringen önskat åberopa några skäl – det skulle vara mycket intressant i så fall att få reda på dessa – men så har icke skett. Det måste, herr talman, rimligtvis finnas några skäl för att man låter en så viktig post stå obesatt under åtta månader. Tystlåtenheten har varit total, och man kan bara spekulera. Nu anser utskottet ordagrant, märkligt nog, att "något längre dröjsmål med tillsättningen av ordförandeposten i riksbanksfullmäktige inte förekommit i detta fall". Men det är ju helt fel. I själva verket har det förekommit ett ganska omfattande dröjsmål. Jag tycker, herr talman, att utskottet liksom förra året borde varit enigt och gjort ett påpekande i det här fallet.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I ett tidigare anförande uttalades att ordföranden i konstitutionsutskottet hade ansett en reservation vara en krumelur i kanten

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Tillsättande av
ordförande i
riksbanksfullmäkti-
ge*

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Tillsättande av
ordförande i
riksbanksfullmäkti-
ge*

men att jag tydligen inte ansåg det vid det tillfället. I det här ärendet förekommer ett särskilt yttrande från två av oppositionspartierna, ett yttrande som jag skulle kunna kalla för en krumelur i kanten. Jag måste något kommentera yttrandet trots att debatten i dag har varit lång.

Det är med tanke på formuleringen förvånande att man har stannat vid ett särskilt yttrande. Moderater och ledamöter från centerpartiet inom utskottet har funnit det "anmärkningsvärt" att återbesättandet har fått anstå så lång tid. Det finner jag vara ett anmärkningsvärt starkt uttryck för att endast föranleda ett särskilt yttrande. Man konstaterar att riksbanksfullmäktige saknat ordinarie ordförande i närmare nio månader.

Händelseförloppet är att den föregående ordföranden, dvs. förutvarande statsrådet John Ericsson, förordnades att fr. o. m. den 17 oktober 1973 för en tid av tre år vara fullmäktig och därmed ordförande för Sveriges riksbank. Han anhöll om entledigande, inte på hösten, herr Björck, utan den 20 december – ja 19 december samma år för att vara exakt. I detta särskilda yttrande har sju dagar blivit närmare en månad. Entledigandet trädde i kraft vid årsskiftet 1973-1974, och den 26 augusti 1974 förordnades ny fullmäktig tillika ordförande. Tidsutdräkten blev därmed i längsta fall åtta månader och sju dagar, vilket i och för sig kan vara en lång tid. Men när det gäller en så viktig post som denna är det väl ändå angeläget att få den rätta och lämpliga personen. Dessutom kan det ta en tid att gå från en tjänst till en annan eller att lösgöras från andra engagemang. Utskottet anser därför att den tid som här har förflutit ej är att anse som något längre dröjsmål.

I yttrandet har det gjorts en jämförelse med vad utskottet uttalade i samband med tillsättandet av en annan chefsbefattning i statlig tjänst, där en tjänsteman under tiden utförde uppdraget. Herr Nordin ansåg att de bägge fallen var så lika att vi borde ha kunnat vara ense om det onödiga i dröjsmålet. Nu tolkade jag inte själv in i det uttalande som utskottet gjorde förra året att vi ansåg att det var fråga om ett onödigt dröjsmål, utan vi påtalade rent allmänt att sådana här befattningar givetvis skall besättas så snart som möjligt utan något onödigt dröjsmål. I riksbanksfullmäktige har det funnits en vald vice ordförande som har kunnat fungera under tiden. Under halva vakanstiden var vice ordföranden socialdemokrat, och därefter valdes till vice ordförande en moderat som också tillhör konstitutionsutskottet. Jag har ingen anledning att betvivla kompetensen hos någon av dem när det gällt att handha ordförandens uppgifter under den angivna tiden.

Som jag sade har utskottet uttalat att onödigt dröjsmål ej bör uppstå vid tillsättningar av chefsposter i statlig tjänst. Men utskottet har vid sin granskning av just detta ärende funnit, som jag förut nämnt, att något längre eller onödigt dröjsmål inte har förekommit och att uppdraget under tiden på ett betryggande sätt förvaltats av vice ordförandena. Utskottet saknar således anledning att göra något ytterligare uttalande i frågan. Därmed tror jag att jag också har besvarat herr Nordins fråga.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Tillsättande av
ordförande i
riksbanksfullmäkti-
ge*

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Jag kan i detta inlägg inte ge fru Thunvall beröm, vilket jag gjorde före middagsrasten. Men vi är väl lika goda vänner för det.

På min fråga om utskottsmajoriteten skiljer mellan förtroendemän och chefstjänstemän har jag inte fått något svar. Jag väntade det inte heller.

Jämförelsen mellan riksbanksfullmäktige och länsstyrelsen i Kopparbergs län är mycket lätt att göra. Lika väl som det finns en vice ordförande i riksbanksfullmäktige, finns det ett länsråd som rycker in och fungerar såsom ställföreträdande landshövding, om den ordinarie är sjuk eller på annat sätt är borta från tjänsten.

Sedan återstår bara en fråga, som jag inte heller väntar något svar på: Hur långt skall ett dröjsmål vara för att utskottsmajoriteten skall anse det vara för långt när det gäller en förtroendepost?

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Fru Thunvall hävdar att det långa dröjsmålet – åtta månader – berodde på att man behövde så lång tid för att få fram en lämplig kandidat. Jag betvivlar dock att det skulle behöva ta så pass lång tid. Det torde rimligtvis kunna gå betydligt snabbare, såvida man inte ställer något alldeles speciellt krav på denna person. Men något sådant krav har åtminstone inte uppgivits för utskottet.

Vi har ingen anledning att betvivla kompetensen hos de båda vice ordförandena. Kompetensen tycks enligt fru Thunvall vara så bra och allomfattande att det uppenbarligen inte spelar någon roll om man har en ordförande eller inte. Men om kompetensen hos dessa båda herrar var så utmärkt, kunde man rimligtvis ha utsett någon av dem till permanent ordförande.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det ankommer inte på mig att besvara frågan varför i detta fall inte någon av de två vice ordförandena fick den ordinarie posten. Att en vice ordförande kan fungera bra men att det trots detta ändå väljs en ordförande, när man har funnit den personen, känner vi till från andra sammanhang.

I det särskilda yttrandet påpekas – det står t. o. m. i utskottets betänkande tror jag – att enligt grundlagen en av regeringen tillsatt fullmäktig skall vara ordförande. Men innan man har funnit en person, och denne kan bli fri från sin tidigare uppgift, är det väl riktigt att låta en vice ordförande fungera.

Jag har inte gjort någon skillnad mellan chefstjänstemän och förtroendemän. Jag har inte heller ansett att de båda vice ordförandena saknar kompetens för tjänsten.

Hur långt skall ett dröjsmål vara för att man skall uppfatta det såsom varande alltför långt, frågade herr Nordin. Jag kan inte ange någon tidsgräns. Det beror på vilken befattning det gäller och hur pass gärna vi själva eller regeringen vill ha en viss person. Man kan i varje fall inte

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinnings-
plattformar*

gå till arbetsförmedlingen och skaffa fram en sådan person bland dem som finns lediga för tillträde inom någon månad. Det tror jag inte heller att herrar Björck i Nässjö och Nordin menar.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Tillsättande av ordförande i riksbanksfullmäktige anmälda talare nu har haft ordet, övergår kammaren till att debattera avsnittet Oljeutvinningsplattformar.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Bakgrunden till detta ärende är att ett företag har fått tillstånd att bygga oljeutvinningsplattformar utanför Strömstad. I villkoren för att sätta i gång med arbetet har regeringen ålagt företaget, AB Skånska Cementgjuteriet, att betala en avgift om 5 kr. per ton i färdigt skick för en sådan här plattform. Pengarna skall användas till åtgärder för att tillgodose det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän.

När det gäller sådana här saker är det helt klart att regeringen har rätt att lägga på en avgift i vissa fall. Den har inte rätt att lägga på avgifter hur som helst, utan vissa villkor skall uppfyllas. Regeringen har när den ger sitt tillstånd att ta hänsyn till olika intressen och framför allt olika skador som kan uppstå genom olika ingrepp från ett företags sida. Regeringen kan ställa som villkor att företaget skall utföra vissa arbeten för att förhindra eller minska skada. I vissa fall kan det vara svårt att ålägga företaget direkta arbetsuppgifter, och då kan den lämpliga utvägen vara att föreskriva en avgift som företaget skall betala för att på något sätt kompensera dem som har lidit skada eller på annat sätt kompensera den skada som verksamheten kan förorsaka. Till stöd för detta resonemang vill jag citera ett yttrande av bostadsministern den 21 november 1974 i svar på en enkel fråga här riksdagen: "I huvudsak kan sådana villkor avse dels åtgärder av skadeförebyggande karaktär, dels ålägganden att betala penningbelopp eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras."

Om vi nu återvänder till det aktuella fallet i norra Bohuslän, finner vi alltså att regeringen har bestämt att inbetalda medel enligt beslut som Kungl. Maj:t meddelar efter förslag av länsstyrelsen skall användas för att tillgodose det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän.

Herr talman! Vad jag har försökt leda fram till i detta resonemang är att jag anser att de motiveringar som regeringen använt är väl vidlyftiga i det här sammanhanget. Regeringen har inte pekat på någon direkt skada som bör kompenseras genom den föreskrivna avgiften. Vilken skada exempelvis kulturmnesvården i norra Bohuslän i största allmänhet råkar ut för på grund av det här plattformbygget är för mig fullständigt obegripligt. Det rörliga friluftslivet i norra Bohuslän i allmänhet råkar

inte heller ut för någon större skada. Däremot blir det naturligtvis vissa förändringar i just det aktuella etableringsområdet, men där har regeringen avstått från att föreskriva några åtgärder.

I förarbetena till byggnadslagen, som är aktuell i det här sammanhanget, finns det klart utsagt att den lagen har vissa likheter med vattenlagen i sådana här fall. Det är alltså fråga om att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kompenseras. Jag anser att regeringens beslut i det här fallet är väl långt gående. Man håller sig inte innanför ramarna för de regler man själv uppställt. Därför vill jag yrka bifall till min reservation, som är försedd med beteckningen P.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Enligt förarbetena till bestämmelsen i byggnadslagen om tillstånd till etablering av viss industriell verksamhet kan regeringen förena ett sådant tillstånd med vissa villkor. Avsikten är bl. a. att man skall kunna kompensera berörda orter för de eventuella olägenheter ur miljösynpunkt som etableringen kan komma att medföra. En motsvarighet till detta stadgande finns i vattenlagen.

De villkor som kan förenas med tillstånd är av två olika slag. Dels handlar det om att den sökande kan åläggas att betala pengar eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kompenseras, dels rör det sig om åtgärder av direkt skadeförebyggande karaktär.

Det aktuella fallet handlar om att regeringen ålagt ett företag som tillverkar oljeborrplattformar inom Strömstads kommun att erlægga en avgift för beräknade antalet ton vikt av plattformarna i fråga. Avgiften har satts till 5 kr. per ton. Medlen skall användas till att främja det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän.

Denna fråga har vissa konstitutionella aspekter. Det har hävdats att man här kan dra en parallell med vattenlagen. Så är emellertid knappast fallet. När det gäller vattenlagen så bereds ärendena av vattendomstol, där parterna i vanlig ordning får tillfälle att föra talan och sålunda innan ärendet avgörs framföra sina synpunkter.

I det aktuella fallet, eller fallen, är det regeringen som beslutar utan att något sådant förfarande har ägt rum som gäller vid vattenmål. Det innebär att varken sökanden eller de av lokaliseringen berörda har fått tillfälle att yttra sig. Det är enligt min mening en handläggningsordning som är otillfredsställande. Den kan lämna utrymme för ett oacceptabelt godtycke.

I det aktuella fallet kan man konstatera att den tillämpade avgiften, 5 kr. per ton, är godtyckligt satt. Den står inte i någon relation till de eventuella miljöfaror som kan uppkomma. Det förtjänar dessutom på-

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinningsplatt-
formar*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinnings-
plattformar*

pekas att företaget också ålagts att vidta åtgärder för att förhindra att miljöstörningar inträffar. Man får alltså, något tillspetsat uttryckt, betala två gånger för samma sak.

Från konstitutionell synpunkt berörs frågan om beskattningsmakten. Den är ju som bekant uteslutande förbehållen riksdagen. Avgiftsmakten i sin tur bygger på att en motprestation erhålls för den avgift som erläggs. Så är knappast fallet i denna fråga. Avgifterna fastställs utifrån helt andra utgångspunkter. I realiteten rör det sig om någon form av skattebeläggning. Detta kan inte ha varit riksdagens avsikt när den antog det stadgande i byggnadslagen som regeringen nu använt sig av.

I den här frågan känner jag tveksamhet inför regeringens handlande. Jag känner en viss oro för hur avgiftsmakten kan komma att användas i framtiden. Det är av största vikt att riksdagen uppmärksam följer frågor av denna typ och inte tillåter att en praxis utformas där regeringen smygvägen tillskansar sig en ny beskattningsrätt.

Inför framtiden bör klara regler uppställas som förhindrar detta. Ett primärt krav är att ärenden av detta slag handläggs i en annan ordning så att de berörda parterna kan lägga fram sina synpunkter. Vidare måste sambandet mellan avgift och de eventuella skador som kan komma att uppstå vara otvetydigt.

Det bör påpekas att de etableringsärenden som skall prövas av regeringen är omfattande i dagens läge. Det rör sig om en mycket stor del av vår tyngre industri. Detta öppnar oanade perspektiv för regeringen när det gäller att tvinga ut avgifter av företag i framtiden. De här företagen kan i sin tur komma i en besvärlig situation. De är beroende av regeringens välvilja för att få göra sina etableringar samtidigt som de naturligtvis också är obenägna att betala avgifter som har ringa eller intet samband med den verksamhet som skall bedrivas.

Herr talman! Det här är en fråga som jag hoppas skall följas uppmärksam av riksdagen; jag hoppas att nya regler i annan ordning uppställs här i kammaren i framtiden, så att situationer av det aktuella slaget inte kan uppstå mer.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! I samband med att vi fick den fysiska riksplaneringen fick vi också 136 a § i byggnadslagen. Det betyder att när tung industri numera skall lokaliseras möter den i känsliga områden mycket stora krav på att ta hänsyn till omgivningen. Om man ser det ur snävt företagsekonomisk synvinkel har företaget mycket stora kostnader för att anpassa verksamheten efter de föreskrifter som myndigheterna fastställer; det är en lång lista med olika saker som företaget måste iaktta. Därtill kommer att speciella ersättningar kan fastställas för intressen som råkar illa ut genom lokaliseringen.

Det är alltså detta som är det stora och det som betyder någonting när det är fråga om sådana här lokaliseringar. I förhållande till de kostnaderna är de avgifter som vi nu diskuterar relativt obetydliga. Att re-

geringen har rätt att föreskriva avgift är höjt ovan tvivel. I förarbetena till lagen har det sagts att befogenheterna inte bör begränsas till att bara tillgodose allmänna intressen i bygden. De bör t. ex. kunna inbegripa rätt att föreskriva naturvetenskapliga undersökningar och dylikt.

Herr Lindahl i Hamburgsund fann i sitt anförande att motiveringen är väl vidlyftig när det gäller användningen av medlen. Får jag då först säga att den bygger helt och hållet på den formulering som riksdagen fastställde i samband med att man behandlade riktlinjerna för markanvändningen, alltså den fysiska riksplaneringen. Det sägs klart, när det gäller riktlinjerna för markanvändningen i norra Bohuslän, att skärgårdskusten från Brofjorden till norska gränsen är av särskilt värde för friluftslivet och representerar stora värden för kulturminnesvården och den vetenskapliga naturvården.

Vad är då naturligare än att regeringens beslut direkt anknyter till den formuleringen: "Inbetalda medel bör användas på det sätt Kungl. Maj:t efter förslag av länsstyrelsen beslutar för åtgärder som tillgodoser det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän."

När herr Lindahl här anser att det lämnas en alltför vidsträckt ram beträffande användningen av avgifterna bortser han dessutom från att den lagtext som regeringen stöder sig på är allmän: "Konungen kan föreskriva villkor för tillgodoseende av allmänna intressen."

Sedan säger han att regeringen inte har pekat på någon direkt skada. Då vill jag hänvisa till att det i förarbetena också finns angivet följande: Avgiften skall utgå på grund av de mer svårbestämbara skador som inte kan motverkas genom andra åtgärder eller inte kan bestämt lokaliseras.

Det finns alltså ingen konstitutionell grund för herr Lindahls kritik. Han diskuterar innehållet i beslutet, inte formerna för det. Detta beslut är dock korrekt i alla avseenden. Sedan kan man ha olika synpunkter på innehållet, men det är en annan sak som vi inte skall behandla i konstitutionsutskottet och i dechargedebatten.

Herr talman! Vi hade i utskottet den 20 mars en diskussion med ganska många repliker mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Då sade herr Björck i Nässjö inte ett ljud. Herr Björck brukar ju inte överväldigas av tystnad. Därför är det förvånande att herr Björck inte ställde några frågor och inte begärde mer material för att belysa problemen. Han sade inte att några saker var oklara och menade inte att man borde fundera ytterligare innan man gick till beslut. Över huvud taget hade moderaterna inga synpunkter att anföra i frågan vare sig vid den preliminära diskussionen den 11 mars eller vid den slutliga diskussionen den 20 mars. Det enda de moderata ledamöterna gjorde var att de vid omröstningen förenade sig med övriga ledamöter i ett avstyrkande av herr Lindahls yrkande. Herr Lindahl anmälde reservation men moderaterna anmälde ingenting.

Därefter slutförde vi sakbehandlingen av samtliga återstående granskningsärenden i utskottet. Först efter det att alla ärenden avslutats och

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinningsplatt-
formar*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinnings-
plattformar*

möjligheter till sakbehandling inte längre fanns fick vi till vår häpnad höra att moderaterna hade ett särskilt yttrande om oljeutvinningsplattformar. Ännu mer förvånade blev vi när vi läste innehållet i det särskilda yttrandet.

Reservation brukar man ju tillgripa när man anser att man har tungt vägande bedömningar som utskottsmajoriteten inte har godtagit. Särskilt yttrande brukar däremot förebehållas synpunkter i marginalen. Jämför man nu herr Lindahls reservation med moderaternas särskilda yttrande, framstår reservationen närmast som en viskning jämfört med moderaternas åskknall. Det särskilda yttrandet sprängde fullständigt ramen för reservationen och utskottets diskussion. Både i skarpt ordval och i omfattning av kritiken går moderaterna många gånger längre än herr Lindahl i sin reservation.

Det enda herr Lindahl anför i sin reservation är att regeringen enligt hans uppfattning lämnat en alltför vidsträckt ram för användningen av avgifterna. I det särskilda yttrandet säger moderaterna att själva uttalandet av denna avgift kan anses strida mot vad riksdagen förutsatt när man besöt om ifrågavarande stadgande i byggnadslagen. Vidare säger de att handlägningsordningen inte är godtagbar och markant avviker från vad som tillämpas i jämförbara fall. Men tydligen var det ändå inte en så markant avvikelse att den behövde tas upp i utskottets diskussion.

Man säger också att enligt uppgift sökanden eller företrädare för berörda intressen inte hört av regeringen. Ja, det är klart att det hade varit intressant om utskottet hade fått tillfälle att gå igenom varifrån den uppgiften kommer och en del andra omständigheter i det sammanhanget.

Kvar står att utskottet inte haft en hederlig chans att gå igenom de frågeställningar som finns i det särskilda yttrandet. Herr Björck får ju förstå att det är litet svårt att idka tankeläsning.

Det skulle vara väldigt intressant att veta varför ni aldrig begärde bordläggning eller ytterligare komplettering av kanslipromemorian. Vad hade ni egentligen för skäl att sitta tysta vid de två sammanträden då konstitutionsutskottet diskuterade frågan? Anser ni över huvud taget att utskotten bör vara beredande organ som skall arbeta med frågorna innan de kommer upp i kammaren.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Herr Bergqvist sade att det inte är innehållet i beslutet vi skall diskutera här utan formen för beslutet. Jag kan inte hålla med om det. Om vi finner att innehållet i ett beslut inte riktigt stämmer överens med de författningar som vi skall se efter om regeringen har följt, då är det väl naturligt att vi anmärker på det. Är inte det rätt tolkat, herr Bergqvist?

Vad är det då jag tycker är det felaktiga i det hela? Jo, jag menar att avgiften på något sätt skall vara direkt bunden vid den skala verksamheten har. Herr Bergqvist anförde att det förhållandet att man kan åläggas t. ex. att göra vetenskapliga undersökningar av hur naturen på-

verkas skulle vara ett tecken på att det är fråga om en mera allmän användning av avgiften. Men det är det ju inte, herr Bergqvist, för sådana vetenskapliga undersökningar tillkommer inte på en slump eller därför att det är roligt att göra dem, utan det är för att kontrollera vilken inverkan en viss verksamhet kan tänkas ha på naturen. Därför tycker jag att det hade varit rimligt om man i det här fallet hade föreskrivit en sådan undersökning, t. ex. för att på något sätt söka kompensera för de skador som fisket i området kan lida.

I regeringens beslut står det att avgiften skall användas "i främst norra Bohuslän". Det utesluter alltså inte att pengarna kan användas till kulturminnesvård eller friluftsliv i någon annan del av landet, även om jag hoppas att det i praktiken inte kommer att innebära detta. Det är mot den bakgrunden jag tycker att det är ett väl vidsträckt bemyndigande som regeringen har gett i det här fallet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Herr Bergqvists yttrande var ett av de märkligaste jag hört i denna kammare. Här har vi alltså en diskussion i dechargefrågor där vi granskar och tar ställning till regeringens verksamhet. Sedan kommer herr Bergqvist och gör ett påhopp på de moderata ledamöterna av konstitutionsutskottet för att de innan betänkandet var justerat – t. o. m. vid den preliminära justeringen, herr Bergqvist – avger ett särskilt yttrande. Såvitt jag vet brukar vi inte ha längre diskussioner här i kammaren om hur utskotten sköter sina procedurfrågor.

Herr Bergqvist är vidare upprörd över att vi från moderata samlingspartiets sida inte var så aktiva i den här frågan som han skulle ha önskat. Det finns väl vissa regler för deorum också här i kammaren, herr talman, och jag skall naturligtvis inte till kammarens protokoll läsa in vad som har hänt när herr Bergqvist ibland varit tyst i utskottet men sagt desto mera i kammaren. Det har förekommit då och då, men det tycker jag skall vara honom obetaget.

Det är i hög grad märkligt att herr Bergqvist driver den här argumentationen, för mig veterligt har han icke till utskottets protokoll reserverat sig mot att det särskilda yttrandet avgavs. Har herr Bergqvist inte gjort det och har det anmälts ett betänkande till kammaren, då är hans handlingssätt här upprörande. Jag har i alla fall inte varit med om någonting liknande.

Tydligen är det någonting i det särskilda yttrandet som upprör herr Bergqvist. Jag förstår inte riktigt vad det skulle kunna vara. Vi har i yttrandet tagit upp vissa av de formella aspekterna på hur sådana här frågor skall handläggas. Vi har tittat på procedurfrågorna och efterlyst en bättre tingens ordning för framtiden. Det tycker jag skall vara oss alldeles obetaget.

Dessutom är herr Bergqvist ledsen över att han inte, som han uttryckte det, har fått en hederlig chans att argumentera i frågan. Det är väl ca två veckor sedan det särskilda yttrandet anmälades, och på den tiden

torde herr Bergqvist faktiskt ha haft tid att sätta sig in i den här frågan – om han är ute efter att föra en sakdebatt i kammaren. Men jag kunde, herr talman, inte förmärka några ansatser till sakdebatt i herr Bergqvists förra anförande. Om han vill föra en sådan, kommer vi naturligtvis från de moderata ledamöternas sida att ställa upp i den debatten omedelbart.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Herr Lindahl i Hamburgsund sade att visst kan vi diskutera innehållet i beslut. Vad det gäller är ju att se om innehållet stämmer överens med författningen. Så sade han att han tycker att avgiften skall vara direkt bunden till skadan. Men då frågar jag mig: Var i författningen står detta? Herr Lindahl kan naturligtvis tycka det, men han har inget stöd i författningen. Tvärtom står det i förarbetena att avgiften skall utgå på grund av de mera svårbestämbara skador som inte kan motverkas genom andra åtgärder eller inte kan bestämt lokaliseras.

Sedan talar herr Lindahl om fisket. Men då vill jag erinra honom om att avgifterna bara är en del av ett stort komplex. Regeringen har fastställt att det också skall upprättas särskilda ersättningsregler, och jag föreställer mig att fisket skall komma in i det sammanhanget.

Herr Lindahl uttrycker farhågor för att dessa avgifter skall användas i någon annan del än just där de borde användas. Jag är förvånad över herr Lindahls stora misstro mot den av den folkpartistiske landshövdingen ledda länsstyrelsen. Jag tror nog att han kan visa litet större förtroende för honom än vad som framskymtar i det senaste inlägget.

Till herr Björck i Nässjö vill jag säga att jag inte riktigt fick klart för mig vad det var som gjorde att ni inte tog till orda när utskottet behandlade den här frågan. Jag begär inte att allt som man säger i kammardebatten skall man ha redovisat i förväg i utskottet. Men vad jag däremot begär är att om man har en konstitutionell kritik att rikta, skall man redovisa vari grunderna för denna består, så att vi kan ha en saksdiskussion om det i utskottet. Det är detta som är så underligt. Här har vi alltså haft två diskussioner i utskottet. Herr Björck har mycket skarp kritik att rikta mot regeringens handläggning av frågan, och han har andra principiella synpunkter. När vi diskuterade detta, sade han inte ett knäpp. Man frågar sig: Vad beror det på?

Jag tror mig inte om att så här i en enda debatt kunna övertyga herr Björck om att han har fel. Men om utskottet hade fått arbeta igenom de moderata synpunkterna på sitt vanliga sätt, så hade det kanske gått med moderaterna som med ett annat oppositionsparti när det gäller bostadsfinansieringskungörelsen. Representanterna för det partiet var så övertygade om att regeringen inte hade följt riksdagen när det gällde bostadsfinansieringskungörelsen att det t. o. m. i utskottets protokoll finns anmäld en reservation på den punkten. Men när de i lugn och ro och efter utskottets genomgång fått fundera på frågan, ställde de upp bakom utskottets skrivning – att det inte föreligger någon saklig skillnad mellan riksdagens behandling och följdbeslutet i bostadsfinansieringsförordningen.

Moderaterna i Strömstads kommunfullmäktige har – alltså på hemmaplan – hemställt ”att kommunfullmäktige måtte besluta om begäran att riksdagens konstitutionsutskott – – – prövar huruvida Bostadsdepartementets beslut i rubricerade ärende och liknande vad avser avgiftsbeläggning står i överensstämmelse med lag”.

Jag får väl konstatera att herr Björck i Nässjö har i varje fall inte bidragit till att aktivera konstitutionsutskottet i det här fallet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag måste än en gång upprepa att jag finner den här debatten mycket märklig. Vi har nu en dechargedebatt, och de saker som herr Bergqvist tar upp har icke ett dugg med saken att göra. Herr Bergqvist har icke i utskottet reserverat sig mot att moderata samlingspartiet har avlämnat ett särskilt yttrande med vissa synpunkter. Han har därför ingen anledning att föra den argumentation som han här för.

Självfallet skulle jag kunna tala om för herr Bergqvist varför vi från moderata samlingspartiet har velat föra fram våra synpunkter i ett särskilt yttrande. Men det kan knappast ha med saken att göra.

En sak måste emellertid ändå stå klar, herr talman, eftersom ingen av herr Bergqvists partikamrater inom utskottet – utskottsordföranden befinner sig ju här i kammaren – har reagerat mot herr Bergqvists argumentation. Jag tolkar detta som ett klartecken att det i fortsättningen är fritt fram att gå ut med indiskretioner och beröra utskottens inre arbete. Det finns, herr talman, väldigt mycket att säga om det sätt som herr Bergqvists partikamrater agerat på i utskottet när ett nederlag har varit nära. Jag skulle kunna uppbygga kammaren en mycket lång stund med att redogöra för underliga krumbukter, och det kommer jag alltså att ha frihet att göra i fortsättningen, om icke någon av utskottskamraterna tar avstånd från herr Bergqvists argumentation.

Så till sakfrågan – den kanske ändå har ett visst intresse för kammaren.

Det är väsentligt att man skiljer mellan avgifts- och beskattningsmakt. Avgiftsmakten får icke bli en förklädd beskattningsmakt. Därför är det också viktigt att när Kungl. Maj:t, regeringen, belägger företag med avgifter, som nu har skett, så skall detta göras i en vettig ordning, exempelvis den som gäller när vattenlagen i dag tillämpas. Då får man ett förfaringsätt där båda parter har möjligheter att föra fram sina synpunkter, och då tillgodoser man också de rättssäkerhetsbehov som naturligtvis måste finnas i ärenden av det här slaget.

Om detta – och det är alltså det som utvecklas i det särskilda yttrandet – har tydligen herr Bergqvist ingenting att säga.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Ett ganska effektivt sätt att ge svar på herr Björcks i Nässjö funderingar i detta ärende är kanske att citera vad folkpartiets herr Wirtén sade i frågedebatten den 21 november förra året. Han yttrade då bl. a.:

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Oljeutvinningsplatt-
formar*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Distribution i
tjänstebrev av visst
informationsmate-
rial från intresseor-
ganisation*

”Jag betvivlar inte att länsstyrelse och Kungl. Maj:t finner lämpliga objekt att satsa på för att förbättra det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän – det är till dessa ändamål pengarna skall användas enligt tillståndsbeslutet från regeringen. Jag kan t. o. m. utan vidare erkänna att jag tycker att beslutet är rimligt och riktigt med tanke på den hårda brand-skattning som produktionen av oljeplattformar innebär när det gäller bl. a. naturgruset i Bohuslän och angränsande områden.”

Förra året behandlades under granskningsarbetet en fråga som hade aktualiserats av moderaterna, nämligen bevakning av statens fordran för försäljning av ett örlogsfartyg till Chile. Utskottet gjorde en grundlig genomgång av materialet i ärendet och beslöt enhälligt uttala, att utskottet inte funnit anledning att göra några särskilda uttalanden beträffande dessa frågor. Utskottet redovisade fakta. Ingen kritik framkom under utskottsbehandlingen, och betänkandet blev enhälligt. Men vad hände under riksdagsdebatten? Jo, som gubben i lådan dök då upp den moderate riksdagsledamot som hade aktualiserat ärendet i konstitutionsutskottet, och han riktade en skarp kritik mot regeringens handläggning av frågan. Under utskottsbehandlingen hade han alltså inte andats ett ord eller en stavelse av den kritiken utan tyst låtit formuleringen godtas, att utskottet efter granskning av ärendet inte funnit anledning göra några särskilda uttalanden. Det kanske inte förvånar att den riksdagsledamoten var herr Björck i Nässjö.

I år har vi nu upplevt samma sak. Ärendet anmäldes av herr Lindahl i Hamburgsund den 11 februari, och vi hade i utskottet en preliminär diskussion med många inlägg. Sedan hade vi en slutlig diskussion, där herr Lindahls yrkande röstades ned med 14 röster mot 1 – och under hela denna tid teg de moderata ledamöterna. Men vad händer sedan? Jo, i efterhand kommer man stickande med kritik som man tidigare inte andats ett ord om. Hade det varit några synpunkter så att säga i marginalen, så hade det varit en sak, men det är fråga om kritik som går många gånger djupare än vad reservationen gör. Om man anslutit sig till någon formulering i reservationen, så hade saken varit i ett annat läge, men här presenterar man en konstitutionell kritik som gör att herr Lindahls reservation bara blir en liten mus jämfört med herr Björcks väldiga kritik.

Jag tillät mig säga i föregående års granskningsdebatt, och jag säger det nu också, att det är inte riktigt just mot utskottet och mot granskningsarbetet att komma stickande med sin kritik i efterhand, sedan utskottet har avslutat sin sakbehandling.

Herr TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Oljeutvinningsplattformar anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Distribution i
tjänstebrev av visst
informationsmate-
rial från intresseor-
ganisation*

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Detta ärende gäller det pressmeddelande som socialdepartementet i januari i år sände ut för att informera om pensionsålderskommitténs betänkande. I försändelsen, som naturligtvis gick som tjänstepost, ingick en sida ur LO-nytt, upptagande namn, adress och telefon till Landsorganisationens pressinformation och pressombudsman samt i texten Gunnar Nilssons uttalande i frågan.

Nu skriver utskottets majoritet mycket varmt om hur viktigt det är att man informerar om kommande reformförslag och att konstitutionsutskottet många gånger haft informationsfrågan uppe och försökt förbättra informationen i sådana stycken. Utskottsmajoriteten är mycket mångordig där. Jag tycker också att det är mycket viktigt att man informerar om sådana reformfrågor som är på gång. Men här gäller det inte i vad mån man skall informera utan hurvida det står i överensstämmelse med lag och förordning att i tjänstebrev utsända enskilda intresseorganisationers tryckalster. Det är det frågan gäller och ingenting annat.

I Kungl. Generalpoststyrelsens kungörelse – det heter kanske inte så längre, men det hette så då – av den 21 mars 1947 står det med spärrad stil under 7 § 1 mom.: ”I tjänsteförsändelse får under inga förhållanden inrymmas meddelande eller dylikt av privat natur eller annat, som icke avser tjänsten.”

Jag kan förstå det lämpliga i att låta Gunnar Nilsson komma till tals med anledning av pensionsålderskommitténs betänkande. Då finns emellertid möjligheten att citera honom i stället för att bifoga ett blad ur LO-nytt med huvud och allt.

Det här ärendet kanske ter sig blygsamt för somliga. Alla vet ju ändå hur nära LO står regeringen, så nära att man ibland inte riktigt vet vem av de båda som regerar. Men ärendet är allvarligt så till vida att ett gillande av utskottsmajoritetens skrivning självfallet får prejudicerande verkan. Kan ett departement sända ut LO-nytt så kan någon annan tjänstebrevsberättigad institution självfallet med tjänstepost skicka ut SAI-nytt eller något annat liknande tryckalster. Jag är själv tjänstebrevsberättigad, så jag kan möjligen få litet glädje av ett nederlag här i kammaren för reservationen. Nåväl, allas likhet inför lagen skall väl ändå gälla? Det som gäller för den ena institutionen får också gälla för den andra.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till reservationen på denna punkt.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Det här är förvisso, som herr Werner i Malmö sade, en liten och blygsam fråga. Jag tror inte att det tjänar något vettigt ändamål att ta upp en lång debatt, utan jag kan nöja mig med att kort och gott säga att utskottsmajoriteten inte finner det angeläget att i detta ärende göra någon erinran mot socialministern. Jag yrkar följaktligen avslag på reservationen.

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekre-
terare*

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag är inte så blygsam att jag tar upp och stör kammaren med blygsamma frågor – det var inte så jag sade. Jag sade att det finns de som anser att den här frågan är blygsam, men det är den inte med tanke på dess prejudicerande verkan.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Bara några ord till då.

Jag kan inte förstå att det skulle vara anmärkningsvärt att ett departement på detta sätt förmedlar information om medborgerliga angelägenheter som i hög grad berör landets största löntagarorganisation. Det skall bli intressant att se om alla borgerliga ledamöter av kammaren biträder reservationen och om det blir lottning i detta ärende.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag tycker också att man skall informera så mycket man kan – det är bara inte det frågan gäller. Men man skall inte informera med LO-nytt i tjänstebrev – det är det saken gäller.

Herr TALMANNEN:

Sedan samliga under avsnittet Distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Skadestånd till en f. d. handelssekreterare.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida yrkades under dechargearbetet att handelsdepartementets åtgärder mot en handelssekreterare i Zürich skulle upptas till granskning. Det skedde dels med hänsyn till förhållandena i det här speciella fallet, dels också mot bakgrund av hur handelsdepartementet har agerat i allmänhet vad gäller Sveriges handelskontor i utlandet.

Fakta i ärendet är att två handelssekreterare har tillerkänts skadestånd på grund av alltför bryska åtgärder mot dem från handelsdepartementets sida och att man dessutom vid två andra handelskontor – i Vancouver och Chicago – fått alarmerande revisionsrapporter. Det är mot den bakgrunden beklagligt att utskottsmajoriteten har givit en så knapphändig redogörelse för det aktuella fallet. Jag måste därför redogöra något för detta.

I februari 1973 infann sig två tjänstemän från handelsdepartementet vid handelskontoret i Zürich och berordrade handelssekreteraren där att omedelbart lämna ifrån sig nycklarna till kontoret samt att med omedelbar verkan ta semester från tjänsten som handelssekreterare. Senare erhöll vederbörande en icke begärd tjänstledighet till dess att hans förordnande löpte ut, och detta bekräftades i konselj.

Dessa drastiska åtgärder, vidtagna i närvaro av underordnad personal,

gav givetvis intryck av att vederbörande handelssekreterare hade gjort sig skyldig till allvarliga fel i tjänsten. Det föranledde senare denne sekreterare att stämna kronan och att begära skadestånd för det lidande som han därigenom åsamkats. I samband med prövningen av stämningssökanden kopplades justitiekanslern in i detta ärende.

Justitiekanslerns utlåtande är, som jag ser det, värt mycket stor uppmärksamhet, och jag kommer därför att citera vissa delar ur detta.

Justitiekanslern säger: "Vad som framkommit vid min genomgång av ärendet utgör inte något stöd för eventuella påståenden om att Hegraeus gjort sig skyldig till förskingring eller annan oegentlighet beträffande handelssekreterarkontorets medel, ej heller har det eljest framkommit något som visar att Hegraeus gjort sig skyldig till fel eller försummelse som föranleder åtgärd från min sida."

Justitiekanslern friar alltså i sitt utlåtande den här aktuella handelssekreteraren från misstanken om fel i tjänsten.

Sedan går justitiekanslern vidare och redogör för hur han bedömer de åtgärder som har vidtagits från handelsdepartementets sida. Jag citerar på nytt: "Det torde vara förenat med betydande svårigheter att i en process övertyga domstolen att departementet haft tillräcklig grund för ingripandet." Det är verkligen ett klart besked! Och så fortsätter justitiekanslern: "Men att missförhållandena i sådan mån skulle kunna tillskrivas vederbörande ensam att han kunde skiljas från tjänsten synes svårligen kunna visas. De följande åtgärderna i Zürich är ej mindre svåra att försvara mot bakgrund av förhållandena i målet."

Det är alltså i stort sett ett underkännande av regeringens åtgärder och ett konstaterande av att dessa åtgärder vid en eventuell process inte skulle kunna försvaras.

Slutligen säger justitiekanslern angående handläggningen inom departementet: "Utredningen ger anledning till antagande att någon egentlig prövning mot bakgrund av arbetsrättslig lagstiftning och praxis ej föregått beslutet."

Justitiekanslerns slutsats är sedan den, att en förlikning bör ske mellan kronan och vederbörande sekreterare, eftersom kronan löper stor risk att förlora målet och därmed riskerar att ådömas skadestånd till vederbörande. På initiativ av justitiekanslern träffades därför ett förlikningsavtal, vari ingick ett skadestånd till vederbörande sekreterare på 200 000 kr. Förlikningsavtalet godkändes av regeringen, och slutet på den här sorglustiga historien blev alltså att statsverket fick vidkännas en skadeståndskostnad på 200 000 kr.

Vems var då felet för att det gick så här?

JK finner att de båda departementstjänstemän som i Zürich vidtog de aktuella åtgärderna inte kan beskyllas för tjänstefel eftersom de hade handlat i enlighet med en av handelsministern utfärdad instruktion. JK har självfallet ingen befogenhet att granska handelsministerns åtgärder – det skall ske i grundlagsenlig ordning i samband med konstitutionsutskottets dechargegranskning.

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekreterare*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekre-
terare*

Min slutsats är att ansvaret för det inträffade inte rimligen kan ligga på någon annan än handelsministern. Han borde ha förberett ärendet omsorgsfullare och prövat också de olika arbetsrättsliga konsekvenserna av åtgärder i den här stilen. Det rörde sig dock ytterst om en enskild människas anseende och integritet. Reservanterna drar därför den som jag tycker rätt måttfulla slutsatsen att handelsministern i detta ärende ej handlat med tillräcklig varsamhet.

Det är innehållet i reservationen, och jag yrkar att utskottets betänkande på denna punkt lägges till handlingarna med gillande av vad som anföres i reservationen S.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det här ärendet gäller en handelssekreterare i Zürich, och jag kan omtala att hans namn inte finns nämnt i utskottshandlingarna. Socialdemokraterna i utskottet har inte till något pris velat det, trots att det finns gott om tidningsurklipp där han har framträtt och berättat om sina vedermödor. Det är en handelssekreterare med lång erfarenhet från sådan verksamhet. Han har under den här tiden haft mycket goda vitsord, och den behandling som han har utsatts för har därigenom varit i hög grad upprörande. Som herr Molin pekat på tvingades han plötsligt att ta ut semester med 53 dagar, han fråntogs nycklar till sitt kontor och hans personal underrättades om att han under resten av sin tjänstetid skulle tvingas ta tjänstledighet utan ansökan, och han ålades då andra arbetsuppgifter.

Detta har skett genom två från handelsdepartementet utsända tjänstemän som hade fått sitt uppdrag av handelsministern. Att detta handlingssätt var klart olämpligt har sedermera bekräftats. Herr Molin har här citerat JK:s utlåtande, och jag skall inte ta upp kammarens tid med att göra ytterligare citat. Jag tycker att det som här sägs är ganska klart. Vad som har hänt är att kronan åsamkats ekonomiska förluster genom det skadestånd som man har tvingats utbetala. Att märka i sammanhanget är att för inte så länge sedan en liknande incident inträffade med en handelssekreterare i Moskva. Också där tvingades kronan betala ett betydande belopp i skadestånd.

Nu har handelssekreteraren alltså fått sin upprättelse. En egendomlig sak här är väl att en av de ansvariga tjänstemännen har beslutat sig för att utkräva någon form av hämnd på handelssekreteraren genom att efter det att förlikning ingåtts skicka en rundskrivelse till samtliga andra handelssekreterare och ledande tjänstemän inom den verksamheten. I den skrivelsen har handelssekreteraren, trots att han alltså har friats av JK, framställts som skyldig till en rad oegentligheter.

Man får, herr talman, hoppas att det som inträffat kommer att leda till en bättre tingens ordning i det aktuella departementet när det gäller handelssekreterarverksamheten. Om emellertid förändringar till det bättre sker på det här området kan det inte frita det ansvariga statsrådet för det som redan inträffat. Den behandling som handelssekreteraren

i Zürich utsattes för är icke försvarsbar. Det är lätt att konstatera detta, och det är uppenbart så, att det som inträffat har skett i stor hast och utan att man från de ansvarigas sida skaffat sig ett säkert underlag för de vidtagna åtgärderna. Ansvar för detta vilar ju i första hand på det ansvariga statsrådet herr Feldt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Herr Björck i Nässjö är riktigt på alerten i dag, talar många gånger och gör långa inlägg. Det har han rätt till – det är klart. Herr Molin tycks vara mer eller mindre på krigsstigen i dag, från i sitt ordval och i sitt uppträdande. Det har han också rätt till – jag säger inte att det är fel. Måhända kunde man, framför allt med hänsyn till den sekreterare som berörs, vara mildare i tonen och inte så hårt driva denna sak, för jag tror inte att det gagnar mannen i fråga med en upp-slitande debatt.

Herr Molin säger att detta ärende har handlagts bryskt och inte med tillräcklig varsamhet – jag tror det var så han uttryckte sig – och att det var en sorglig historia att man behandlade en enskild människa på det här sättet. Herr Björck tyckte att vederbörande sekreterare hade haft goda vitsord och därför inte borde blivit föremål för sådan behandling från departementet som nu skett.

Ja, herrar Molin och Björck i Nässjö, det är klart att detta är en historia som man skulle kunna prata väldigt länge om, men om det är på det sättet att ni vill ta hänsyn till och värna om den man som berörs, tror jag att man skall undvika en upp-slitande debatt om detta. En lång debatt tror jag inte gagnar den enskilda människa som det är fråga om. Jag menar inte att man skall tysta ner det här på något sätt. Inte alls! Men jag tror inte att man hjälper vederbörande med att diskutera länge om det här.

Därför skall jag i varje fall i en första omgång nöja mig med att säga att vi har granskat ärendet i utskottet och att majoriteten har funnit att departementets handläggning inte kan ge anledning till någon form av erinran eller anmärkning. Det hela har skötts på ett sätt som vi tycker är just. Däremot anser vi naturligtvis att det är beklagligt att saken över huvud taget har inträffat, men det kommer väl – som jag ser det – i första hand an på att vederbörande person har skapat denna situation genom sitt eget handlande där nere. I annat fall hade inte läget blivit det som det är i dag. Det har skett förlikning mellan parterna och därmed tycker jag att affären kan vara utagerad.

Bifall till utskottets hemställan.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag tycker att herr Mossbergs inlägg var en smula märkligt. Herr Mossberg företräder utskottsmajoriteten, som inte går med på ett påpekande om att man från departementets sida inte har förfarit till-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekre-
terare*

räckligt varsamt. Nu säger herr Mossberg att utskottsmajoriteten gör detta med hänsyn till vederbörande person och att jag borde vara mildare i tonen. Jag tror att det är tvärtom. Jag tror att den här personen i Zürich, som utsatts för dessa bryska åtgärder, behöver upprättelse. Han får ingen upprättelse om vi är milda i tonen mot ett statsråd som handlat ovarsamt. Handelsministern har själv antytt att han har handlat ovarsamt. Jag vill, utan att i denna omgång direkt citera handelsministern, fråga om herr Mossberg ändå inte här i kammaren vill erkänna att handelsdepartementet har handlat ovarsamt.

Sedan sade herr Mossberg att grunden för dessa åtgärder var vederbörandes handlingar. Såvitt jag förstår menade herr Mossberg med detta att ingripandet berodde på vad vederbörande hade gjort i sin tjänst i Zürich. Men justitiekanslern har ju friat honom, justitiekanslern har funnit att det inte begåtts några oegentligheter och justitiekanslern har t. o. m. gått så långt att han ansett att det var utsiktslöst för kronan att föra en process. Han har därför rekommenderat att ett skadestånd skulle utbetalas till vederbörande just för att han på felaktiga grunder blivit illa behandlad.

Slutsatsen måste bli att handelsministern har förfarit felaktigt. Om man inte drar den slutsatsen, om herr Mossberg menar att det var korrekt att ingripa mot vederbörande i Zürich, om herr Mossberg menar att handelsministern hade grund för sin instruktion, då måste herr Mossberg mena att det var fel att betala skadestånd. Då – menar herr Mossberg – var det alldeles onödigt av justitiekanslern att föreslå att 200 000 kr. skulle utbetalas till den här personen, eftersom det var hans handlingar som utgjorde grunden för de disciplinära ingripandena. I så fall är det justitiekanslern, som har rekommenderat skadeståndet, som har handlat felaktigt. I så fall har herr Mossberg, som ledamot av konstitutionsutskottet, möjlighet att se till att justitiekanslern ställs till ansvar för felaktigheten. Kommer herr Mossberg då att ta chansen att se till att justitiekanslern får ansvara för eventuella felaktigheter?

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag håller helt med herr Mossberg om att man i ärenden som gäller enskilda personer måste ta stor hänsyn så att inte onödigt stor skada åsamkas. I det här fallet förhåller det sig emellertid på det sättet att en person blivit illa behandlad av kronan. Han har själv i process begärt skadestånd och genom förlikning med kronan fått det. Han har med namn, bild och allt framträtt i en lång rad tidningsartiklar och intervjuer – de finns här om någon skulle tveka. Då kan man naturligtvis utgå ifrån att han inte har någonting emot att få den upprättelse som han i andra sammanhang så ivrigt har eftersträvat.

Vad jag tycker är speciellt märkligt i herr Mossbergs förra anförande är att han sade att hela frågan har skötts på ett just sätt. Han sade ordagrant så. Jag tycker att det som påvisats i herr Molins och mitt anförande klart tyder på att så inte varit fallet. Men sedan sade herr

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.**Skadestånd till en
f. d. handelssekreterare*

Mossberg någonting ännu märkligare. Han sade att handelssekreteraren själv är orsak till det som hänt. Det kan väl ändå inte vara en rimlig ståndpunkt i det här sammanhanget. Det har här visats hur handelssekreteraren har blivit beskylld för en lång rad saker som han inte varit skyldig till. Det är alltså uppenbarligen även statsrådet Feldt medveten om. För i de handlingar vi fått – jag skall använda de handlingar vi haft i utskottet i granskningspromemorian – finns bl. a. anteckningar förda vid sammanträdet på handelsdepartementet den 17 september 1973 med bl. a. justitiekanslern och statsrådet Feldt närvarande. Där säger statsrådet Feldt: "Vi kan inte påstå att handelssekreteraren misskött sina arbetsledande funktioner inom handelskontorets allmänna verksamhet." Han säger vidare: "Vi har aldrig åberopat tjänstefel mot honom. Vet inte om det fanns grund för avstängning." Det är alltså vad handelsministern säger i den promemoria som utskottet fått ta del av.

Mot den bakgrunden är det nog ändå så att handelsministern måste ta sitt ansvar för att en enskild person har blivit behandlad på det sätt som har varit fallet.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Herr Molin ville att jag skulle svara på frågan om jag tyckte att statsrådet Feldt hade handlat ovarsamt eller ej. Jag tycker inte att han har gjort det. Måhända kunde han ha handlat på ett annat sätt, men hur det skulle ha gått till överlåter jag åt herr Molin att avgöra.

Om det hade blivit en process och den hade drivits till sitt slut är jag inte övertygad om att vederbörande sekreterare tagit hem spelet. Det är min syn på frågan. Herr Molin talar nästan hela tiden om vad JK har sagt, och jag vet mycket väl vad han har sagt. Men herr Molin talar väldigt litet om vederbörande sekreterares agerande och verksamhet nere i Zürich, vilket ändå är bakgrunden till det hela. Man kan sedan diskutera vem som är den mest skyldige.

Departementet måste ändå ha rätt att ingripa på något sätt. Frågan var när man skulle ingripa och hur man skulle ingripa. Om man nu som herr Molin tycker att ingripandet skedde ovarsamt, då vore det bra att få veta hur och när herr Molin tycker att ingripandet skulle ha skett.

Herr talman och kammarkamrater! Eftersom herr Molin så mycket har talat om JK:s syn på frågan, måste jag trots den sena timmen få ta några minuter i anspråk för att redovisa hur departementet ser på vederbörande sekreterares verksamhet och agerande i Zürich. Det är det s. k. ESSI-projektet, likviditetskrisen och vederbörandes egna ekonomiska transaktioner som har blivit föremål för kritik.

Idén till ESSI-projektet kom från vederbörande sekreterare och gick ut på att man skulle utnyttja en samtidig högkonjunktur med brist på arbetskraft i Schweiz och en lågkonjunktur i Sverige, så att företag i de olika länderna kopplades samman. Arbetet skulle bedrivas tillsammans med den företagsekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet och där ledas av professor Walter Goldberg. På grund av de speciella för-

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekre-
terare*

utsättningarna för projektet gällde det att som man säger "smida medan järnet var varmt". Förseningar skulle kunna innebära att förutsättningarna för projektets genomförande helt ändrades.

Ja, så drogs projektet i gång i juni 1972 med frågeformulär till 3 500 svenska och 4 500 schweiziska företag. Under hösten 1972 rapporterade Goldberg att projektet förhalades, trots påstötningar från honom själv och från departementet. I december 1972 var läget sådant att projektet omöjligt kunde bli slutfört inom avsedd tid. Genom fördröjningen sprängdes också kostnadsramarna. Fördröjningen orsakades av att sekreteraren inte ville skicka ut inbjudningar till ESSI-seminarium till intresserade företag. Sekreteraren erinrades om sin tjänsteplikt att skapa enkäten och därmed genomföra det planerade projektet. Sekreteraren i fråga lär enligt besked ha vägrat att utsända utlovade inbjudningar.

Beträffande likviditetsläget skall vi först ha klart för oss vad som i väsentliga delar skiljer ett handelssekreterarkontor från en vanlig myndighet. Handelssekreterarkontoren har tre slag av verksamhetsområden, nämligen allmän verksamhet, uppdragsverksamhet och projektverksamhet. Det speciella för dessa kontor är här att endast en del av deras verksamhet skall finansieras med allmänna medel. Uppdragsverksamheten skall bekostas av de enskilda kunderna. Ändå hade vid upprepade tillfällen förekommit likviditetsproblem vid Zürichkontoret, varvid det bl. a. hänt att projekt finansierats med allmänna medel vilket inte var tillåtet. Handelssekreteraren var medveten om detta.

Vad som från departementets sida har lagts sekreteraren till last torde vara att han dels finansierat projekt med allmänna medel, vilket som sagt inte var tillåtet, dels och inte minst genom fördröjningen av ESSI-projektet satte sig ur stånd att klara finansieringen av kontorets projektverksamhet för resterande del av året. Härtill kom att sekreteraren trots upprepade anmaningar under hösten 1972 och senare under januari 1973 inte kunde prestera en likviditetsplan för kontoret. Bl. a. på grund härav föranstaltade departementet i december 1972 om revision. Sådan revision företogs av revisionskontoret vid statsdepartementens organisationsavdelning.

Nämnda revision avslöjade utöver likviditetskrisen även att sekreteraren, utan att han ägde rätt att själv göra detta, i det för kontoret besvärliga likviditetsläget i januari 1973 hade gjort uttag för egen räkning på 16 000 SFr. Revisorerna begärde dels besked om hur departementet avsåg att klara kontorets likviditet, dels att sekreteraren skulle skiljas från kontorets administration. Först sedan sekreterarens semester hade påbörjats inkom i februari 1973 en likviditetsbudget, vilken då utvisade en brist på likvida medel på 80 000 SFr.

Beträffande den omtalade checkräkningskrediten vill jag nämna att kontorets bankförbindelse för att klara likviditeten hade beviljat kontoret en löpande kredit på kontorets konto med en gräns vid 25 000 SFr. I december 1972 visade bankkontona ett skuldsaldo på ca 50 000 SFr.

Så vill jag säga några ord om semesterbeslutet. En samlad bedömning

av de nämnda förhållandena, alltså fördröjningen av ESSI-projektet, likviditetskrisen och sekreterarens egna ekonomiska transaktioner, angav – särskilt efter revisorernas larmrapporter och svårigheterna att få sekreteraren att inkomma med en likviditetsplan – att förhållandena vid kontoret var så oroande att ett snabbt ingripande för att reda upp situationen var i hög grad påkallat. Olika åtgärder var härvidlag tänkbara. Skälen till att man stannade för att ge sekreteraren semester torde vara flera. En utgångspunkt var att man önskade tillgripa det lindrigaste förfarandet och om möjligt undvika att skada sekreteraren personligen. Häröfver råder delade meningar, vilket vi har hört i kväll.

Handelssekreterarens tjänstgöring utlöpte den 30 juni 1973. Även om det är möjligt att ingripa mot honom med avstängning och åtal för tjänstefel, skulle en sådan åtgärd drabba honom för hårt, när en så kort tid återstod. Eftersom sekreteraren hade ett stort antal inestående semesterdagar valdes därför i stället att ge honom semester vilket han, då han delgavs beslutet, accepterade som lämpligt i det läget. Att handelsministern samtidigt därmed i frågan angående ifrågasatt tjänstefel i samband med arbetet på ESSI-projektet beslöt att inte vidta ytterligare åtgärder var därför också helt följdriktigt och inte föranlett av att man inte ansåg att sekreteraren begått tjänstefel.

Avslutningsvis vill jag säga att även om det delvis misslyckade ESSI-projektet och den iråkade likviditetskrisen samt det kritiserade semesterbeslutet inte var sådant som JK kunde driva inför domstol, så var det ändå sådana oegentligheter som måste åtgärdas för att handelskontoret skulle fungera bra och återfå förtroendet och anseendet därnere. Som jag sade i mitt första anförande, är det väl i första hand vederbörandes agerande och i varje fall i någon mån inte fullt acceptabla verksamhet som har lett till att debatten kommit in i det här läget.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Herr Mossbergs argumentering förvånar mig mer och mer. Låt mig först säga att det kanske hade varit värdefullt om utskottet hade bifallit vårt yrkande att den promemoria med en redogörelse för saken som herr Mossberg nu läste ur hade tagits in i utskottets dechargebetänkande. Det yrkandet avslogs ju.

Sedan sade herr Mossberg att vederbörandes agerande var grunden för ingripandena. Herr Mossberg redogör för vad han menar inte vara acceptabla förhållanden och talar om fel och oegentligheter. Då ställer sig herr Mossberg på en annan linje än justitiekanslern. Som jag har citerat, säger justitiekanslern att Hegræus inte gjort sig skyldig till förskingring eller annan oegentlighet. Ej heller har framkommit något som visar att Hegræus gjort sig skyldig till fel eller försummelse. Här har alltså herr Mossberg en annan uppfattning än justitiekanslern.

Vidare sade herr Mossberg att han inte är säker på hur processen skulle ha gått. Det är inte jag heller. Jag vet inte vem här i kammaren som har förutsättningar att bedöma hur processen skulle ha gått. En av dem

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Skadestånd till en
f. d. handelssekre-
terare*

som kanske har några förutsättningar att förutse utgången i en process är justitiekanslern, och han säger att det torde vara förenat med betydande svårigheter att i process övertyga domstolen att departementet haft tillräcklig grund för ingripandet. Det är justitiekanslerns bedömning. Mot den står då herr Mossberg, som säger att han inte är säker på hur processen skulle ha gått. På grundval av det underkänner då herr Mossberg de åtgärder som förordas av justitiekanslern och vill fria handelsministern. Jag upprepar min fråga: Kommer herr Mossberg som ledamot av konstitutionsutskottet att verka för att justitiekanslern åtalas?

Herr Mossberg talade också om att han ville redovisa hur departementet ser på saken. Jag skulle vilja säga att herr Mossberg har redovisat hur departementet såg på saken. Handelsministern har nämligen blivit klokare. Handelsministern intar i dag inte den ståndpunkt som herr Mossberg gör här i kammaren. Hade handelsministern gjort det, hade jag utan tvekan yrkat på anmärkning i konstitutionsutskottet. Handelsministern har nämligen efteråt strukit under att man inte hade ett tillräckligt beslutsunderlag och att man följaktligen inte handlade tillräckligt varsamt när man vidtog de här åtgärderna. Jag tar ett enda citat av vad handelsminister Feldt senare har sagt: "Möjligen hade vi för bråttom. Vi kunde kanske ha tagit ned detta steg för steg." Det är vad vi reserverar oss mot, men herr Mossberg vill inte ens lämna det erkännandet.

Jag tror alltså att om man i handelsdepartementet hade tänkt sig för en gång till innan man vidtog de här åtgärderna, så hade resultatet för statsverkets del blivit ett annat. Jag vill också stryka under att handelsministern helt nyligen på nytt har utsänt en förklaring, där han tar avstånd från de upprepade beskyllningarna mot Hegreus och förklarar att han står fast vid grunden för förlikningsavtalet. Herr Mossberg har här en annan mening.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Vid denna sena timme skall jag inte gå in och punkt för punkt bemöta de påståenden som herr Mossberg här redogjorde för. Vi har ju haft tillfälle att se vilken inställning justitiekanslern har haft i denna fråga. Det är ett ytterligt märkligt uttalande av herr Mossberg när han säger att han inte är övertygad om att sekreteraren hade tagit hem spelet om frågan hade gått till domstol. Det innebär ju att herr Mossberg underkänner det förlikningsavtal som regeringens främste jurist, justitiekanslern, har ingått på regeringens vägnar och som handelsminister Feldt har förklarat sig vara nöjd med. Handelsministern har sedan inte velat kommentera detta ärende ytterligare. Det är ett ordenligt underkännande både av herr Feldt och av justitiekanslern som herr Mossberg här gör sig skyldig till.

Jag skall, herr talman, bara be att få peka på att i förlikningen tillerkändes handelssekreteraren ett betydande ideellt skadestånd. Ideellt skadestånd är, som var och en vet, bland det svåraste som man kan få i det här landet. Men på grundval av det material justitiekanslern

hade tagit del av var han beredd att gå med på detta betydande ideella skadestånd.

Mot den bakgrunden, herr talman, skall jag inte gå in i detalj och beröra de många anklagelsepunkter som herr Mossberg läste upp. De är inte aktuella. De är nästan genomgående felaktiga.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Bara några få ord till. Herr Molin undrade om jag skulle ta initiativ och försöka åtala justitiekanslern. Vilken fråga! Naturligtvis har jag ingen tanke på det.

Brevet från handelsministern som sänts ut var ett klarläggande efter det att en tjänsteman hade gjort ett visst uttalande i frågan. Det var alltså ett klarläggande.

Herr TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Skadestånd till en f. d. handelssekreterare anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Vi är inne på det sista delärendet i dechargedebatten.

Under punkten 14, Övriga frågor, har centerpartiets utskottsledamöter avgivit en reservation som jag vill utveckla något. Det gäller regeringens handläggning av riktlinjerna för tillståndsgivning för yrkesmässig buss-
trafik.

Riksdagen behandlade år 1972 en proposition angående yrkesmässig automobiltrafik. I samband med denna proposition, nr 81 1972, som i stort vann såväl trafikutskottets som riksdagens gillande, berördes bl. a. gränsdragningen mellan beställningstrafik och linjetrafik med buss. Detta hade stor betydelse för den s. k. veckoslutstrafiken. Denna skulle i fortsättningen betraktas som linjetrafik. Det var riktigt att denna gränsdragning aktualiserades.

Frågan blev då hur man skulle förfara med ett antal bussföretag som etablerat veckoslutstrafik med tillstånd från resp. länsstyrelser, men som helt eller delvis saknade linjetrafiktillstånd på exempelvis sträckan Norrland-Stockholm. Skulle dessa bli utestängda från fortsatta tillstånd? Frågan togs upp i motioner och i uppvaktningar. Men kommunikationsministern stillade oron genom att uttala i riksdagsdebatten 1972 att veckoslutstrafiken "var en viktig komplettering till järnvägstrafiken och den reguljära busslinjetrafiken, och att den i sådana fall tillgodoser ett angeläget behov". Vidare sades: "Åtskilliga av de företag som driver kompletterande trafik av de slag jag nu beskrivit kan bedömas ha möjlighet att utöva trafik även i de former som krävs för linjetrafik."

Man bör ha detta i minnet när man ser på vad som sedan skett. I juni 1974 var det dags för regeringen att visa färg i frågan. Då avgjordes ett flertal ansökningar om tillstånd för bussföretag som i årtionden be-

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Riktlinjer för
yrkesmässig trafik
med buss*

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Riktlinjer för
yrkesmässig trafik
med buss*

drivit s. k. veckoslutstrafik. Det blev nej! Regeringen uttalade i stället att ifrågavarande företag antingen skulle försöka bli underentreprenörer till de stora linjeföretagen på sträckan eller också slå sig ihop till ett större företag och sedan begära tillstånd. Regeringen konstaterade nämligen att det fanns behov av ytterligare turer. Resandunderlaget klargjorde detta, och man ifrågasatte inte heller företagens lämplighet i detta sammanhang.

Enligt reservanternas mening är det här fråga om ett försök från regeringens sida att förändra ägarstrukturen i branschen. Jag kan i och för sig förstå att regeringen av politiska skäl vill ha en koncentration i företagsvärlden, men följdfrågan inställer sig oundvikligen: Var det verkligen riksdagens avsikt år 1972 att med sitt beslut ge klartecken för denna omstrukturering? Enligt vår uppfattning var detta *inte* riksdagens mening.

Eftersom den s. k. veckoslutstrafiken med buss delvis berör mitt hemlän, har jag tittat lite närmare på två av de drabbade företagen, det ena i Örnsköldsviks kommun, det andra i Kramfors kommun. Båda hamnade i en situation där man bildligt kan tala om kniven på strupen. Det ena företaget tvingades, för att inte riskera sysselsättningen för sina anställda, sälja företaget till Johnson-koncernen. Det andra företaget slog sig ihop med ett antal andra företag och får nu finna sig i att bygga upp en extra administration utöver den man redan hade.

Var detta riksdagens avsikt med beslutet år 1972?

Till detta skall läggas att trafikutskottet i samma ärende samma år begärde ett ytterligare klarläggande om gränstragningen mellan linjetrafik och beställningstrafik skulle ske genom regeringens försorg. I riksdagsdebatten förklarade kommunikationsministern att en översyn av lagstiftningen om yrkesmässig trafik redan påbörjats inom departementet. Något resultat har år 1975 ännu inte förmärkts, och det är enligt vår mening otillfredsställande att riksdagens uttalande inte följts av regeringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation T under punkten 14.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Frågan gäller om regeringen handlat i enlighet med riksdagens intentioner när den som högsta prövningsinstans beslutat i ett antal förvaltningsärenden gällande veckoslutstrafik på Norrland.

Regeringen har haft att pressa sitt avgörande i enlighet med yrkesstrafikförordningens bestämmelser.

Det frågan nu gäller är i vilken omfattning särskilt tillstånd skall lämnas till veckoslutstrafik med buss. Bestämmelser om detta finns i 12 § yrkesstrafikförordningen. Enligt detta stadgande skall tillstånd till linjetrafik, som kan komma att konkurrera med annan redan utövad linjetrafik eller järnvägstrafik, i första hand ges till den som utövar den redan etablerade trafiken, om inte förhållandena föranleder annat.

De uttalanden som gjordes i propositionen 1972:81 och som godtogs av riksdagen gör det – som jag bedömer det – dock möjligt för regeringen

att under vissa förutsättningar tillåta veckoslutstrafik vid sidan av vanlig linjetrafik och järnvägstrafik. Självfallet är en förutsättning att en sådan ordning inte i det enskilda fallet strider mot kravet på ett ändamålsenligt ordnande av trafiken.

En annan väsentlig aspekt, som gäller hela den yrkesmässiga trafiken, uttrycktes – med riksdagens gillande – på följande sätt i propositionen:

”Det bör här slutligen understrykas vikten från trafikpolitisk synpunkt av att utvecklingen inom vägtrafiken successivt går i riktning mot ökad företagsmässig effektivitet och en rationellare branschstruktur.”

Regeringen har alltså utnyttjat de liberalare bestämmelser som tillkom i och med 1972 års riksdagsbeslut.

Herr Nordins ställningstagande måste ha skett helt med bortscende från yrkestrafikförordningens bestämmelser och riksdagens beslut, framför allt som regeringen här har utnyttjat sina möjligheter till en liberalare tolkning av yrkestrafikförordningen och då enligt vad jag kan förstå fallit tillbaka på 1972 års riksdagsbeslut.

Om regeringen följt de tankegångar som herr Nordin hade och således beslutat att ge alla sökande tillstånd till veckoslutstrafik, dvs. låtit mer än 30 företag bedriva sådan trafik mellan Norrland och Stockholm, då hade det funnits anledning att – om riksdagens beslut skall följas – anmärka på regeringen. Men nu finns det som jag ser det ingen som helst anledning till anmärkning mot regeringen.

Med det anförda, herr talman, hemställer jag att utskottets anmälan läggs till handlingarna med vad utskottet anför.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Herr Karlsson i Malung har faktiskt lyckats med att mot säga sig själv. Han citerar yrkestrafikförordningen och påpekar att den ger möjlighet för regeringen att bevilja tillstånd. Han har klart för sig att regeringen dock icke har givit tillstånd.

Jag har inte sagt att *alla* sökande skulle ha fått tillstånd, utan att *någon* borde ha kunnat få det. Men ingen fick det. Med tanke på detta måste jag pressa herr Karlsson ytterligare. Han får ju tala inför stor publik så här i finalen av debatten. Citera nu litet mer ur trafikutskottets utlåtande, som ger underlag för att det beträffande busstrafiken finns ett klartecken för en storleksrationalisering och en förändring av ägarstrukturen!

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Bara några ord i korthet. För oss gäller det att från konstitutionell synpunkt bedöma regeringens handlande, inte att sätta oss in i allmänna trafikpolitiska bedömningar – det måste vara trafikutskottets uppgift att göra det. Vad vi här har att bedöma är om regeringen handlat i överensstämmelse med yrkestrafikförordningen och det beslut som riksdagen fattade år 1972. Med hänvisning till vad jag tidigare sagt finner jag att regeringen handlat helt i överensstämmelse med riksdagens tidigare fattade beslut liksom även att regeringen följt

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

*Riktlinjer för
yrkesmässig trafik
med buss*

Tisdagen den
29 april 1975

yrkestrafikförordningens bestämmelser. Vi har i dag att granska om regeringens handlande överensstämmer med riksdagens beslut, och jag anser att regeringen i detta ärende helt handlat i enlighet med de intentioner som riksdagen angivit.

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Det innebär alltså att herr Karlsson i Malung vill medge att kommunikationsministern har svikit ett givet löfte.

*Riktlinjer för
yrkesmässig trafik
med buss*

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i de reservationer, till vilka bifall yrkats. Därefter ställs proposition gemensamt på övriga i betänkandet upptagna spörsmål.

De framställda yrkandena har angivits i den voteringsordning som i stencil utdelats till kammarens ledamöter.

Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten

Fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen A av herrar Hernelius och Werner i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen A av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267

Nej - 42

Avstår - 1

Särskilda katastrofinsatser

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del

lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen C av herr Hernelius m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande särskilda katastrofönsatser röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen C av herr Hernelius m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 234
Nej - 75
Avstår - 1

Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen D av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen D av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 155

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras ome-

delbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan fröken Eliasson (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen D av herr Werner i Malmö m. fl.

Riksdagens skrivelser till regeringen

En parlamentarisk besparingsutredning

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen G av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Kindbom begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande en parlamentarisk besparingsutredning röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen G av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 155

Nej – 155

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Ringaby (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna utan särskilt uttalande.

Indexreglering av skattesystemet

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen H av

herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande indexreglering av skattesystemet röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen H av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 155

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Carlström (fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen H av herr Boo m. fl.

AB Allmänna Förlaget

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen I av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande AB Allmänna Förlaget röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen I av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 155

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Granstedt (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna utan särskilt uttalande.

Fastighetsindelningen m. m.

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen J av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Kindbom begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande fastighetsindelningen m. m. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen J av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Kindbom begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 183

Nej -- 127

Vissa frågor rörande tandvårdstaxan

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen I av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Jacobsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande vissa frågor rörande tandvårdstaxan röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen L av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Jacobsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 155
Nej – 155

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, var-efter på herr talmannens anmodan fru Troedsson (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna utan särskilt uttalande.

Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen M av herrar Werner i Malmö och Björck i Nässjö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen M av herrar Werner i Malmö och Björck i Nässjö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 255
Nej – 49
Avstår – 6

Övriga frågor

Oljeutvinningsplattformar

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen P av herr Lindahl i Hamburgsund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lindahl i Hamburgsund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande oljeutvinningsplattformar röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen P av herr Lindahl i Hamburgsund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen R av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen R av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 155

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan fröken Andersson (c) ur urnan upptog den

ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll beslutat lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna utan särskilt uttalande.

Skadestånd till en f. d. handelssekreterare

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen S av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande skadestånd till en f. d. handelssekreterare röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen S av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	232
Nej	–	76
Avstår	–	2

Riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen T av herr Fiskesjö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 12 gjorda anmälan beträffande riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen T av herr Fiskesjö m. fl.

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

*Granskning av
statsrådets
tjänsteutövning
m. m.*

Nr 70

Tisdagen den
29 april 1975

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

*Meddelande om besvarande av interpellation nr 46 om åtgärder för att motverka försurningen av insjövat-
ten*

Ja - 219
Nej - 87
Avstår - 2

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan lades till handlingarna utan särskilt uttalande.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till ett senare sammanträde.

§ 2 Meddelande om besvarande av interpellation nr 46 om åtgärder för att motverka försurningen av insjövat- ten

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Fru Radesjö har till mig ställt vissa frågor om åtgärder för att motverka försurningen av insjövat-
ten. Interpellationen har överlämnats den 1 april 1975. Interpellationen berör ett flertal problem av hög angelägenhetsgrad. Då dessa frågor är föremål för beredning i olika sammanhang har jag funnit det lämpligt att avvakta ytterligare någon tid med svaret för att kunna få del av det omfattande material som tas fram för att belysa ifrågavarande problem.

§ 3 Kammar- en åtskildes kl. 01.30.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert